

**Проблеми реалізації та захисту
прав людини і громадянина
в умовах розвитку
правової держави**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

10-12 грудня 2019 р.

М. ЛЬВІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА
БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО
ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ, ПРАВА ТА МЕДИЧНИХ НАУК
ІМЕНІ Е. ЛІПІНСЬКОГО У М. КЕЛЬЦЕ

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції
«Проблеми реалізації та захисту прав
людини і громадянина в умовах
розвитку правової держави»

10-12 грудня 2019 року

За загальною редакцією Ю.А. Коверко

Львів
ГАЛИЧ-ПРЕС
2019

УДК 342.72/73

Проблеми реалізації та захисту прав людини і громадянина в умовах розвитку правової держави : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10-12 грудня 2019 р.) / За заг. Ю.А. Коверко. – Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2019. – 144 с.

© Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, 2019

© Вища школа економіки, права та медичних наук імені Е. Ліпінського у м. Кільце, 2019

ISBN 978-617-7617-38-8

© Вид-во «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2019

Зміст

Секція 1. Проблеми реалізації та захисту конституційних прав людини і громадянина	7
<i>Бурда С.Я.</i> НОРМИ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	7
<i>Гамалюк Б.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЧАТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ ТА ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ	9
<i>Грабар Н.М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	11
<i>Гучко М.М.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ	15
<i>Долинська М.С.</i> НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ЗВЕРНУЛИСЯ ПО ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ НОТАРІАТУ	18
<i>Заболотна М.Р.</i> ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО	21
<i>Льків Н.В.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	24
<i>Льницький О.В.</i> ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПОРАХ З ПРИВОДУ ВИПЛАТИ СУДДІВСЬКОЇ ВИНАГОРОДИ	27
<i>Коверко Ю.А.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЛЕНАМИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	31
<i>Крикливець Д.Є.</i> ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА НЕМОЖЛИВІСТЬ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ	34
<i>Майкут Х.В.</i> ЛІКАРСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ТАЄМНИЦЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я	36
<i>Мартинів М.М., Мартинюк О.В.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ	39
<i>Маиталір Х.В.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ЖИТТЯ	42

<i>Мелех Л.В.</i> ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ЯК ШТУЧНА ЗМІНА ПІДСУДНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ СПРАВИ	44
<i>Неофіта Д.Б.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ З ПИТАНЬ РЕЄСТРАЦІЇ ГРОМАДЯН	46
<i>Огірко О.В.</i> ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ЛЮДИНИ	49
<i>Патlachук О.В.</i> КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	54
<i>Поліщук Н.І.</i> ПСИХІЧНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ХВОРОБОЮ	56
<i>Телефанко Б.М.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ	58
<i>Тушницька В.М.</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ОФІЦІЙНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ	61
<i>Форкуца О.А.</i> ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ЯКІСНУ ОСВІТУ	64
<i>Шикоряк М.М.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОРГАНІВ МВС УКРАЇНИ У РОЗСЛІДУВАННІ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ	61
<i>Яворська В.Г.</i> ВПЛИВ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ НА ПРАВА ЛЮДИНИ	71
СЕКЦІЯ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	74
<i>Kostetska I.</i> DECENTRALIZACJA W POLSCE. CZY MOŻLIWYE PRZYKŁAD DLA UKRAINY?	74
<i>Андрейків В.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	77
<i>Гентош О.П.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ	80

<i>Канітан О.І.</i> РОЛЬ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У ПОБУДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	82
<i>Ніканорова О.В.</i> ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	84
<i>Оліщук П.О.</i> ПРАВОВІ ЗМІНИ ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	88
<i>Ширій-Ярема І.І.</i> ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	90
<i>Юник І.Г.</i> ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ	92
СЕКЦІЯ 3. ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	96
<i>Shved N.</i> EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA: OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA	96
<i>Wątopek K.</i> OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA W ŚWIETLE STOSOWANIA EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA. STUDIUM PRZYPADKU	98
<i>Дубровська М.М.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ	102
<i>Дутко А.О.</i> ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ	106
<i>Кульгавець Х.Ю.</i> ЗНАЧЕННЯ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ ООН ЩОДО БІЗНЕСУ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС-СТРУКТУР	109
<i>Мелех Б.В.</i> МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ	111
<i>Патлачук В.Н.</i> ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНСТИТУЦІЯХ ПОЛЬЩІ 1952 р. та 1997 р.	115
<i>Петрончак Ю.О.</i> РІШЕННЯ ЄСПЛ ЯК ВИРАЗ АКТИВ М'ЯКОГО ПРАВА	118
<i>Руданецька О.С.</i> МІЖНАРОДНІ ЮВЕНАЛЬНІ ТРУДОВІ СТАНДАРТИ	120

Секція 4. Погляди студентів на проблеми реалізації та захисту прав людини і громадянина

123

Білінська Лідія

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

123

Васько Марта

РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

125

Грица Юліан

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧА ВНАСЛІДОК ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВВОДИТЬ В ОМАНУ

128

Каралюс Ліліанна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ

131

Кравчук Марина

НЕЗАКОНА ПЕРЕДАЧА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В МІСЦЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

133

Максимів Діана

ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ СУДДІВ У КОНТЕКСТІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

134

Півень Софія

ПРАВО ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ

137

Тарас Ірина

ЕВТАНАЗІЯ ЯК СПОСІБ ПРИПИНЕННЯ СТРАЖДАННЯ ОСОБИ

139

Фещин Юлія

ПРАВОВА ПРИРОДА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

142

НОРМИ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛА
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА*Бурда С.Я.,**кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 ІПФПНП**Львівського державного університету внутрішніх справ*

В нашій державі по теперішній час не стихає дискусія про те, чи є норми Конституції України джерелами кримінального права.

Вивченню окремих аспектів даної проблематики присвятили низку своїх наукових досліджень М.І. Колос, О.С. Кузембаєв, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, А.П. Шем'яков, М.І. Хавронюк та ряд інших.

Кримінальне право, перебуваючи у системі права України, тісно пов'язане з іншими його галузями. Цей зв'язок виражається насамперед у тому, що кримінальне право виконує щодо інших галузей права охоронну функцію. Здійснюючи охоронну функцію, кримінальне право опосередковано бере участь у регулюванні тих суспільних відносин, що становлять предмет інших галузей права. Кримінальне право тісно пов'язане з конституційним правом. Конституційне право, норми якого закріплені в Конституції України, має основоположне значення для кримінального права, оскільки норми кримінального права повинні цілком відповідати положенням Конституції. Якщо ж яка-небудь норма суперечить приписам Конституції, вона не може бути застосована.

Кримінальне право покликане охороняти притаманними йому методами встановлений Конституцією суспільний і державний лад, законні права і свободи громадян від злочинних на них посягань. У зв'язку з тим, що в ст. 3 Конституції України зазначено те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1], у розділах II-IV Особливої частини КК України встановлена кримінальна відповідальність за злочини, спрямовані проти цих благ особи [2].

Для неухильного дотримання положень Конституції України Пленум Верховного Суду України у постанові «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 року № 9 зобов'язує суди при розгляді конкретних справ оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акту з точки зору відповідності його Конституції України [3, с. 22-28]. При прийнятті кримінальних законів останні повинні бути співвіднесені з приписами Конституції і не можуть мати з ними розбіжностей, окрім того, норми Конституції є нормами прямої дії і можуть застосовуватися й безпосередньо при вирішенні кримінальних проваджень. Так, наприклад, ст. 39 КК України, що регулює відповідальність особи при виконанні нею злочинного наказу чи розпорядження, може бути правильно застосована лише на підставі

ст. 60 Конституції України, де передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази і що за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність. Окремі положення Конституції України, зокрема, (ч. 1, ст. 58, ч. 2 ст. 58, ст. 61) мають для кримінального права вирішальне значення.

В теорії кримінального права Конституція визнається його джерелом більшістю вчених цієї галузі. Так, М.І. Колос називає її «концептуальним» джерелом кримінального права [4, с. 62]. Аналогічну точку зору висловлює і А.П. Шем'яков [5, с. 27], а Є.Н. Миколенко відзначає, що «кримінальне законодавство в широкому розумінні містить в собі норми Конституції України» [6, с. 19]. На його думку, Конституція має вищу юридичну чинність і тому всі кримінально-правові норми повинні відповідати Конституції України, норми якої є нормами прямої дії.

Конституція України закріплює те, що захист суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави. Саме тому в КК України і передбачається відповідальність за посягання на суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України як найважливіші об'єкти кримінально-правової охорони.

Отже, маємо констатувати той факт, що положення Конституції України, визначають спрямованість і зміст норм кримінального права. Наглядним прикладом цього є те, що, скажімо, в ст. 27 Конституції нашої держави встановлено, що «кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [1]. Відповідно до цієї норми Основного Закону в ст. 36 КК України докладно регулюються права громадянина на необхідну оборону, зокрема, чітко окреслюються її межі, вказується, що дії особи, яка захищається, є правомірними і належать до обставин, що виключають злочинність діяння [2]. Отже, кримінальне право щодо конституційного права знаходиться в субординаційній залежності і повинно цілком відповідати Основному Закону держави. Джерелами кримінального права, згідно із ст. 52 Конституції України, можуть бути і рішення Конституційного Суду України про неконституційність кримінальних законів чи їх окремих положень. Такі закони чи їх окремі положення втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про їх неконституційність.

Таким чином, можна стверджувати, що Конституція України займає важливе місце у системі джерел кримінального права, оскільки є Основним Законом України. Закріплені в Конституції України норми мають пряму кримінально-правову спрямованість. Вони закріплюють права і свободи громадян. Норми Конституції України як джерела кримінального права визначають способи захисту прав громадян від зловживань з боку як владних структур держави так і інших громадян. Саме в Основному Законі України окреслено систему органів державної влади, їх найважливіші повноваження, організацію діяльності та зовнішні форми правових актів. Окрім цього, саме в положеннях Конституції містяться норми, які встановлюють правовий статус

громадян, обов'язки і відповідальність представників влади, а також фіксують форми контролю за діяльністю державних органів і посадових осіб. Маючи вищу юридичну силу, норми Конституції України є базою для появи нових джерел кримінального права як правової галузі. Саме тому, Конституція України відіграє провідну роль у системі джерел кримінального права.

Список використаної літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Збірник постанов Пленуму Верховного суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник / Укл. Б. О. Кириць. Львів: Ліга-прес, 2010. 412 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / М. І. Колос. К.: Атіка, 2007. 608 с.
5. Кримінальне право України (Загальна частина): навч. посіб. / І. В. Хохлова, О. П. Шем'яков. К.: Центр навч. л-ри, 2006. 272 с.
6. Уголовное право Украины. Общая часть: учебник / отв. ред. Е. Л. Стрельцов, Е. Н. Миколенко. Х.: Одиссей, 2009. 344 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЧАТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ ТА ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ

Гамалюк Б.М.,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Однією із проблем сучасного стану національної безпеки є ігнорування суб'єктами господарювання вимог пожежної та технічної безпеки.

Особливо гостро дана проблеми торкається новостворених підприємств. Враховуючи те, що урядом країни здійснено ряд кроків з приводу дерегулювання господарської діяльності в частині зменшення пожежного нагляду, велика кількість підприємств розпочинає та здійснює свою діяльність без врахування затрат на пожежну безпеку.

Зокрема із веденням у дію Кодексу цивільного захисту України у 2013 р. змінився порядок оформлення на початок робіт. Процедура отримання дозволів на початок роботи новостворених підприємств, а також на початок використання суб'єктами господарювання об'єктів нерухомості було замінено на подачу декларації суб'єктами господарювання.

Згідно з частиною 2 ст. 57 Кодексу цивільного захисту України: «Початок роботи новостворених підприємств, початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості (будівель, споруд, приміщень або їх частин) здійснюється суб'єктом господарювання на підставі поданої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки (далі - декларація), а для суб'єктів

господарювання з високим ступенем ризику - також за наявності позитивного висновку за результатами оцінки (експертизи) протипожежного стану підприємства, об'єкта чи приміщення (далі - оцінка протипожежного стану)» [1].

Згідно з Порядком подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки, затвердженим постановою КМУ №440 від 05.06.2013р., декларація розробляється суб'єктом господарювання самостійно і подається ним або висилається рекомендованим листом за місцем розташування об'єкта нерухомості державному адміністратору або територіальному органу Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Декларація не подається: у разі використання торговельних місць, кіосків та контейнерів, якщо їх розміщено на ринку відповідно до схеми, погодженої з органом державного пожежного нагляду; орендарем об'єкта нерухомості (особою, яка використовує об'єкт нерухомості за цивільно-правовим договором, що не передбачає перехід права власності на такий об'єкт) за умови, що декларацію на об'єкт нерухомості зареєстровано його власником; у разі використання об'єктів, що в установленому законодавством порядку приймаються в експлуатацію після завершення будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту [2].

Відповідно до ч. 5 статті 57 Кодексу цивільного захисту України «Суб'єкт господарювання набуває право вчиняти дії щодо провадження господарської діяльності, передбачені частиною другою цієї статті, з дня реєстрації декларації відповідним дозвільним органом».

Стосовно роботи без декларації то згідно зі статтею 64 Кодексу цивільного захисту України центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, уповноважений організувати та здійснювати державний нагляд (контроль) щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту і діяльності аварійно-рятувальних служб. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015

№1052 "Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій" Державна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [4].

Аналізуючи положення частини п'ятої статті 4 Закону України «про основні засади нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та статей 68, 70 Кодексу цивільного захисту України можемо прийти до висновку, що правовими нормами встановлена можливість застосування як органом державного нагляду, так і судом різних заходів реагування за одні й ті самі порушення.

Відповідно до ст. 175-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення: «Початок роботи новоутворених підприємств або початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості без зареєстрованої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки, для яких подання такої декларації є обов'язковим, - тягне за собою накладення штрафу на громадян - суб'єктів підприємницької діяльності і посадових осіб - від сорокадо ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.» [3]. Відповідно до частини 2 ст.70 Кодексу цивільного захисту України за рішенням адміністративного суду така господарська діяльність може бути частково або повністю зупинена.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 14.05.2013 №224-VII Дата оновлення: 28.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
2. Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки: Постанова КМУ №440 від 05.06.2013р. Дата оновлення: 14.11.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/440-2013-%D0%BF>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 №8073-X Дата оновлення: 20.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10>
4. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 №1052 Дата оновлення: 20.06.2017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF/ed20170620>
5. Державне управління пожежною та техногенною безпекою підприємств на початку організації їх господарської діяльності / В. М. Ємельянов, П. П. Петров // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. 2013. Т. 226, Вип. 214. С. 7-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2013_226_214_3

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Грабар Н.М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Сучасний стан розвитку економіки України посприяв проведенню земельної реформи. Поштовхом до врегулювання земельних відносин та удосконалення правового забезпечення права власності на землю стало недосконале та колізійне земельне законодавство. Суспільна та корисна

цінність землі є беззаперечною, тому вдосконалення законодавчих положень, що регламентують право власності на землю можна вважати одним із пріоритетних напрямів розвитку національного законодавства.

Саме поняття «земля», визначено ст. 1 Закону України «Про охорону земель», як «поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею» [1]. Але тут варто вказати на те, що термін «земля» може застосовуватися у розумінні як «земельна поверхня» так і в розумінні «земельна ділянка». Так, ч. 1 ст. 316 ЦКУ визначає право власності загалом як «право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб» [2].

У змісті ст. 317 Цивільного кодексу України для власника земельної ділянки передбачено право володіння, користування та розпоряджання своїм майном, хоча на зміст права власності не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна.

Право володіння землею (земельною ділянкою) це по суті законодавчо закріплене поле мати у власності річ, чи майно (землю, земельну ділянку) після його оформлення відповідними документами.

Право користування землею (земельною ділянкою) це можливість використовувати усі користи властивості землі. Проте, право користування земельними ділянками має свої особливості через те, що земля (земельна ділянка) є специфічним об'єктом права користування. Земельна ділянка може (і повинна) використовуватися лише за цільовим призначенням (ст. 91 ЗКУ, п. 4 ст. 373 ЦКУ). В залежності від цільового призначення землі реалізується певний обсяг прав користування земельною ділянкою.

Право розпорядження земельними ділянками – це гарантована можливість власникам землі (земельної ділянки) приймати рішення та вчиняти будь-які дії, які не суперечать закону, щодо землі (земельної ділянки) в майбутньому, наприклад укладення договорів купівлі-продажу, обміну та. ін.

У свою чергу, земля за Земельним Кодексом України перебуває у приватній, комунальній та державній власності.

Громадяни України набувають право власності на земельні ділянки на підставі:

- ✓ придбання за договором купівлі-продажу, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;
- ✓ безоплатної передачі із земель державної і комунальної власності;
- ✓ приватизації земельних ділянок, які були раніше надані їм у користування;
- ✓ прийняття спадщини;
- ✓ виділення в натурі (на місцевості) належної їм земельної частки (паю).

Окрім громадян нашої країни, набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення можуть також іноземні громадяни та особи без громадянства, але в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами

населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, якщо вони перебувають у них на підставі права приватної власності.

Іноземці та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки за умови:

- 1) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;
- 2) викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві власності;
- 3) прийняття спадщини.

Юридичні особи (засновані громадянами України або юридичними особами України) можуть набувати у власність земельні ділянки для здійснення підприємницької діяльності у разі:

- ✓ придбання за договором купівлі-продажу, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;
- ✓ внесення земельних ділянок її засновниками до статутного фонду;
- ✓ прийняття спадщини;
- ✓ виникнення інших підстав, передбачених законом.

Іноземні юридичні особи можуть набувати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення:

- ✓ в межах населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого майна та для спорудження об'єктів, пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності в Україні;
- ✓ за межами населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого майна.

Багато науковців досить просто пояснюють приналежність землі визнання цивільним законодавством земельної ділянки у якості об'єкта нерухомого майна саме по собі є достатньою підставою для визнання його й об'єктом цивільних правовідносин [3, с.34].

Вважаємо що земля містить у собі виражені ознаки рухомого майна то саме це наштовхує на думку, що все ж таки вона є об'єктом цивільного права. Таку ж думку у своєму дисертаційному дослідженні висловлює К.М.Тоцька [4, с.7].

Системний аналіз цивільного та земельного законодавства дає змогу виявити неоднаковий підхід до регулювання відносин у сфері власності на землю та визначення кола суб'єктів права власності на землю. Ідеться про невідповідність припису ст. 374 ЦК України вимогам ЗК України. Так, цивільне законодавство передбачає можливість виникнення права власності на землю (земельну ділянку) в іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, іноземних держав і міжнародних організацій, що прямо передбачено в п. п. 2–3 ст. 374 ЦК України [2].

При цьому спірним убачається підхід деяких науковців до цього питання. Наприклад, О.О. Коваль упевнений, що «саме цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, набуття права володіння, користування та

розпорядження майном, тобто права власності є саме цивільно -правовими відносинами» [5, с. 78]

З таким твердженням погоджується і Т. Чорна, але переконує, що норми ЗК України в цьому випадку все ж таки є спеціальними щодо ЦК України [6, с. 156].

Законодавством передбачено характеризуючі ознаки земельної ділянки, як об'єкта цивільного права, це: просторова сфера, поверхневий шар, рослини, надра, в тій мірі, в якій мірі їх використання дозволено законодавством; непереміщуваність і неспоживаність; товарність; простий чи складний індивідуально-визначений об'єкт; встановлений правовий режим [7, с.15].

Виходячи з того, що земельна ділянка є об'єктом цивільних правовідносин, то саме на цьому об'єкті зосереджені права і обов'язки цивільних правовідносин. До нерухомих речей Цивільним кодексом України віднесено земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.

Відповідно до чинного законодавства земельна ділянка стає об'єктом цивільних прав лише з моменту державної реєстрації (внесення до баз даних Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень) та оформлення прав власності на неї.

Що стосується розмежування сфери застосування цивільного та земельного права при використанні земельних ділянок, то предметом регулювання цивільного права є підстави виникнення та припинення права власності та інших речових прав на земельні ділянки, межі їх здійснення, правочини із земельними ділянками. Предметом земельно-правового регулювання мають виступати відносини з охорони та раціонального використання земель, відносини землекористування та землеустрою [8, с. 17].

Аналіз положень цивільного та земельного законодавства України а також різних суперечливих тверджень науковців, свідчить про те, що на сьогодні гостро виникла необхідність у врегулюванні спірних питань в даній сфері. На даний час дискусії стосовно того в рамках цивільного чи земельного права мають регулюватися відносини права власності на землю не припиняються. Велика кількість суперечливих думок науковців наштовхує нас на думку, що є необхідність чіткого розмежування сфери дії земельного та цивільного законодавства, щоб предмет їх регулювання не викликав полеміки та не пересікався між собою.

Звісно, що в Україні законодавче врегулювання права власності на землю сьогодні назвати досконалим важко. Процес реформування звичайно сприяє налагодженню таких відносин, проте, виникає потреба в об'єднанні усіх нормативно-правових актів, що регулюють вказані питання, з метою чіткості та розуміння а також можливості застосування врегулювання спірних питань права власності на землю.

Список використаних джерел

1. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Котарева О.В. Земельный участок как объект гражданских правоотношений : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2007. С. 61.
4. Тоцька К.М. Обмеження права власності на земельну ділянку: цивільно - правовий аспект: : дис. канд. юр. наук: 12.00.03 / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, 2015. 226с.
5. Коваль О.О. Правове регулювання оподаткування нерухомого майна в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. С. 78.
6. Чорна Т. Податково-правовий зміст права власності на нерухоме майно. *Підприємництво, господарство і право*, 2011. № 11. С.155-158.
7. Стародумова С.Ю. Возникновение и осуществление права собственности граждан на земельные участки: автореф. дис. канд.юр.наук: 12.00.03. Москва, 2010. 30 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/vozniknovenie-i-osushchestvlenie-prava-sobstvennosti-grazhdan-na-zemelnye-uchastki>
8. Аракельян Р.Г. Резервирование и изъятие земельных участков в механизме правового регулирования отношений собственности: гражданско-правовой аспект : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Краснодар, 2007. С. 17-18.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ

Гучко М.М.,

*аспірант Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Сучасна система принципів трудового права не цілком відповідає вимогам часу, меті і завданням незалежної України.

На сучасному етапі розвитку України як соціальної, правової, демократичної держави питання забезпечення реалізації природних прав людини є одним з найактуальніших.

Право на працю є, безперечно, невід'ємним правом людини, без якого неможливо уявити її існування ані в фізичному, ані в соціальному плані.

Тому захист цього права повинен займати одне з найпріоритетніших місць в переліку цілей державної політики.

Стаття 43 Конституції України проголошує, що кожен має право на працю, що передбачає можливість заробляти собі на життя працею, на яку особа вільно погоджується або обирає. Основний Закон також перераховує права на належні, безпечні і здорові умови праці, на її оплату, на відпочинок [2, с.11].

Однак, якщо трудові, як і будь-які інші, права не мають належного захисту або якщо вони взагалі не захищені, їх складно назвати «правами» — в такому разі вони перетворюються лише на задекларовані побажання.

Чинне трудове законодавство передбачає лише мінімум соціально-трудова гарантій і націлює сторони соціально-трудова відносин на вибудовування відносин на договірній основі, саме від «переговорної сили» профспілок в значній мірі залежить рівень забезпеченості інтересів найманих

працівників у відносинах із роботодавцями в межах наявної економічної ситуації. Проте за експертними оцінками приблизно на половині всіх підприємств та установ, а також на переважній більшості підприємств (малих та середніх) нового приватного сектору профспілок взагалі немає. На великих підприємствах та в державних установах домінують традиційні (пострадянські) профспілки, які в нових економічних умовах фактично продовжують виконувати притаманні їм ще з радянських часів функції «відділів соціального захисту» при адміністраціях та посередників у відносинах між роботодавцями та найманими працівниками. Виконання профспілками такої ролі не дозволяє ефективно захищати інтереси найманих працівників і, відповідно, не сприяє зростанню рівня довіри до них.

Нагальність реформування системи державного управління в сфері праці, серед іншого, зумовлена складною загальною економічною ситуацією в країні. Низький рівень життя та перманентна загроза безробіття спонукають громадян до роботи в умовах підвищеного ризику, примушують до фактичного ігнорування правил безпеки [1, с.19].

Наразі Україні значного поширення набули такі явища як:

- подовження чи скорочення тривалості робочого часу;
- поширення нетипових чи нестабільних трудових правовідносин;
- недостовірність інформації щодо існуючих вакансій. Центри зайнятості на місцях не володіють достатньою інформацією від роботодавців про реальний стан з вакансіями на підприємствах, оскільки отримують абсолютну більшість інформації зі звітів і довідок. Як наслідок, роботодавці мають можливість приховувати вакансії від Служби зайнятості;

- недостатність контролю за додержанням законодавства.

- обмежені можливості стимулювання роботодавців для легалізації трудових відносин, неформальна зайнятість. За різними оцінками, сьогодні понад 4,5 млн громадян працюють без оформлення трудових відносин. Щорічні втрати бюджету та соціальних фондів від нелегальної зайнятості перевищують 90 млрд грн;

- порушення норм тривалості та оплати праці, виплата зарплатні у «конвертах»;

- швидка зміна вимог щодо кваліфікації працівника, зниження кваліфікації робіт;

- економія на належній охороні праці з боку роботодавців, низька культура виробництва, що призводить до перманентного порушення статей 158, 162, 171, та 173 чинного Кодексу законів про працю України.

Таким чином, недосконалістю правової бази у сфері захисту трудових прав, неузгодженість механізмів нагляду та контролю, неефективна діяльність працівників контрольно-наглядових органів це не єдині проблемні питання системи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. [3, с.313].

Закон України «Про зайнятість населення» передбачає заборону для роботодавців висувати будь-які вимоги дискримінаційного характеру в оголошеннях (рекламі) про роботу та під час проведення добору працівників, а

також вимагати від осіб, які шукають роботу, подання відомостей про особисте життя.

Укладення трудового договору є запорукою повноцінної реалізації громадянами права на працю. Нажаль, окремі наймані та роботодавці нехтують встановленими законодавством вимогами щодо оформлення трудових відносин; наймана праця використовується без оформлення.

Першою і головною причиною є наявність взаємної вигоди у роботодавця і найманого працівника в отриманні тіншових доходів. Але, на жаль, наймані працівники не розуміють, що погоджуючись на такі умови вони свідомо позбавляють себе прав встановлених КЗпПУ та іншими нормативно – правовими актами України.

Другою причиною є недостатньо активна громадянська позиція найманих працівників. Як відомо, трудовий договір є двосторонньою угодою, де праву однієї сторони відповідає обов'язок іншої. Якщо найманий працівник буде уважним, навчиться не тільки виконувати свої посадові обов'язки, але і користуватися своїм правом контролю роботодавця, не буде погоджуватися на роботу «в тіні» та виплату заробітної плати «в конверті», то ситуація на ринку праці зміниться в кращу сторону. Роботодавець буде змушений не допускати порушень прав найманих працівників.

Окремо слід звернути увагу найманих працівників на випадки обману, що допускаються несумлінними роботодавцями. Наприклад, буває так, що найманий працівник при вступі на роботу виконав усі свої обов'язки (надав необхідні документи, звернувся із заявою про прийом на роботу і т. д.) і приступив до роботи з впевненістю, що він працює легально і отримує заробітну плату з якої утримано відповідні відрахування. Але пізніше з'ясується, що наказ про прийом не видавався, запис в трудову книжку не внесено, а заробітна плата виплачувалася фактично «в конверті».

З метою попередження подібних випадків, найманий працівник повинен:

1. Переконатися, що виданий наказ про прийом на роботу, внесено запис в трудову книжку, а також у особову картку форми П-2.

2. Переконатися який укладено трудовий договір безстроковий або терміновий, яка посада у штатному розкладі передбачена (постійна або тимчасова).

3. Ознайомитися під розпис з колективним договором, укладеним між адміністрацією підприємства та уповноваженим трудовим колективом органом або іншим документом, що регулює виробничі, трудові, соціально-економічні відносини.

4. Ознайомитися з посадовою інструкцією під розпис.

5. Ознайомитися з умовами оплати праці, умовами заохочень і стягнень, з умовами праці, з'ясувати наявність на встановленому робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, пільг і компенсацій за роботу в таких умовах.

6. Переконатися, що із заробітної плати здійснюються відрахування єдиного соціального внеску та прибутковий податок.

7. Щомісяця цікавитися оплатою праці.

З метою забезпечення інтересів громадян держава гарантує захист громадян від незаконного звільнення, забороняє використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах.

Як ми бачимо державою створено умови для реалізації громадянами права на працю, а вже як скористатися своїм право має вирішувати кожен із нас.

Тому закликаю не тільки знати про наявність своїх трудових прав, але й цінувати та захищати свої трудові права та гарантії, визначені державою для кожного із нас – громадян України.

Список використаних джерел

1. Веприцький Р. С. Правове регулювання захисту соціально-економічних прав людини в сфері праці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 — трудове право; право соціального забезпечення / Р. С. Веприцький. — Х., 2009. — 19 с.

2. Конституція *України*. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К.: Україна, 1996, ст.43

3. Костишева Т. І. Удосконалення нормативно-правового забезпечення контролю дотримання законодавства про працю [Електронний ресурс] / Т. І. Костишева // Форум права . - 2012. - № 3. - С. 313-318. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_55.pdf

4. Про зайнятість населення: Верховна Рада України; Закон від 05.07.2012 № 5067-УІ // Відомості Верховної Ради України/ - 2013 р. - № 24, ч.3 ст.11

НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ЗВЕРНУЛИСЯ ПО ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ НОТАРІАТУ

Долинська М.С.,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Ступінь розвитку нотаріальної діяльності є важливим показником і рівня правової системи країни, і суспільної свободи.

Без нотаріуса практично не може обійтися будь-яка держава, фізична чи юридична особа, адже він є з'єднувальною ланкою між громадянами щодо їх ставлення до цивільних прав та обов'язків.

Право кожного на отримання правової допомоги, зокрема нотаріально-правової, є основоположним та гарантованим Конституцією України, яке забезпечується насамперед через систему органів, наділених правом учиняти нотаріальні дії [1, с. 6].

Нотаріальна діяльність – це різновид юридичної діяльності, що має превентивний (попереджувальний) характер, та охоплює сукупність постійно або систематично здійснюваних публічних дій, спрямованих на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів (надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам), які виконуються органами нотаріату та квазінотаріату, з метою забезпечення захисту прав і

законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які звернулися по вчинення нотаріальних дій та надання правової допомоги [2, с. 7].

Саме нотаріат має важливе значення під час регулювання економічних відносин, забезпечує більшу стійкість і гарантованість у поведінці учасників цивільних та господарських правовідносин, дає змогу зменшити кількість правопорушень, ліквідує об'єктивні передумови їх учинення.

Визначною подією в історії сучасної України є ухвалення нового Закону України «Про нотаріат», що набув чинності 1 січня 1994 р., створив новий правовий інститут – нотаріуса – який реалізується приватною нотаріальною діяльністю.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про нотаріат», правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України, Закон України «Про нотаріат» та інші законодавчі акти України. Наприклад, до таких джерел належать: Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України, Господарський кодекс України, Сімейний кодекс України, Податковий кодекс України та ін.

Статтею 8 Конституції передбачається, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні їй відповідати, її норми є нормами прямої дії.

У статті 92 Конституції держави наголошено, що виключно законами України визначається організація і діяльність нотаріату; вона ставить його на один рівень зі судоустроєм, судочинством, статусом суддів, засадами судової експертизи, організацією та діяльністю прокуратури, органів дізнання і слідства, органів і установ виконання покарань.

Основним із основних завдань органів нотаріату та квазінотаріату в Україні є забезпечення захисту і охорони прав власності, прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Особливість нотаріальної діяльності полягає в тому, що вона, як правило, – не захист, а попередження порушення права. Тому предметом нотаріальної діяльності завжди є лише безспірні справи та правочини.

Нотаріат України відіграє важливу роль у здійсненні правоохоронної функції держави.

Функції нотаріату – це основні напрями його діяльності, які властиві лише йому. Серед функцій нотаріату особливе місце належить функції надання правової допомоги особам, які звернулися по вчинення нотаріальних дій.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про нотаріат», з метою забезпечення доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг Міністерством юстиції України 7 липня 2014 р. було видано наказ за № 1066/5 «Про забезпечення організації доступності населення до нотаріальних послуг та поліпшення роботи з надання таких послуг».

Відповідно до Наказу, зокрема, з метою поліпшення роботи з надання нотаріальних послуг населенню щодо організації роботи державних нотаріальних контор шляхом в деяких областях було переглянуто та розроблено нових графіки роботи державних нотаріальних контор та графіки

прийому громадян у державних нотаріальних конторах з урахуванням навантаження, зручності та доступності населення до нотаріальних послуг.

Зокрема, було встановлено загальні вихідні дні для державних нотаріальних контор (неділя та понеділок), а за наявності декількох державних нотаріальних контор в одному населеному пункті було встановлено для таких державних нотаріальних контор різні вихідні дні (субота, неділя або неділя, понеділок).

Важливу роль у наданні кваліфікованої нотаріально-правової допомоги сільським жителям відігравали виїзні громадські приймальні, до яких залучалися державні та приватні нотаріуси.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про нотаріат», нотаріус зобов'язаний сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їхніх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду. Вказана функція наближає українських нотаріусів до нотаріусів латинської школи, які беруть безпосередню участь у підготовці контрактів, здійснюють певну діяльність як порадники сторін, намагаючись виключити саму можливість виникнення правових спорів [3, с. 57-58].

Правоохоронна діяльність нотаріату здійснюється шляхом вчинення лише тих нотаріальних дій, які передбачені законом. Вчиняючи нотаріальні дії, особливо посвідчуючи правочини, нотаріус перевіряє наявність усіх необхідних юридичних фактів для їх укладення та посвідчення.

Зокрема, нотаріус встановлює й перевіряє правоздатність та дієздатність сторін правочинів, належність суб'єктивних прав, які вони передають іншим особам, та ін.

Також нотаріус зобов'язаний на стадії вчинення нотаріальних дій охороняти законні права та інтереси громадян, фізичних осіб, які звернулися до нього по вчинення нотаріальних дій шляхом надання консультацій, роз'яснень законодавства щодо наслідків укладення правочинів або вчинення тих чи інших дій.

Тобто в цьому разі нотаріус виступає органом превентивного (попереджувального) правосуддя, захищаючи права та інтереси учасників правочину, щоб їхня необізнаність не могла бути використана їм на шкоду. Правочин, укладений та посвідчений в нотаріальному порядку, гарантує набувачу майна захист від усяких несподіванок, є правомірним і сталим.

Важлива роль нотаріуса як попереджувального органу проявляється в тому, що, відповідно до частини четвертої статті 5 Закону України «Про нотаріат», нотаріус зобов'язаний відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам.

Принцип законності в нотаріальній діяльності слід розглядати у двох аспектах, а саме: всі дії нотаріусів та осіб, які уповноважені державою на вчинення нотаріальних дій, повинні відповідати законодавству України; фізичні та юридичні особи, які звертаються по вчинення нотаріальних дій, також мають дотримуватися норм чинного законодавства [2, с. 18].

Вчиняючи нотаріальну дію, нотаріуси чи уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи підтверджують цим законність і достовірність нотаріальної дії та запобігають можливим порушенням прав та інтересів осіб, які звернулися до них. Порушення встановленого законодавством порядку вчинення нотаріальних дій призводить до недійсності нотаріального акта (правочину).

Правовою гарантією реалізації принципу законності у нотаріальному процесі є право (відповідно до статті 50 Закону України «Про нотаріат») на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні.

Також нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, у разі виявлення під час вчинення нотаріальних дій порушення законодавства негайно повідомляє про це відповідні правоохоронні органи для вжиття належних заходів.

На дотримання нотаріусами принципу законності при вчиненні нотаріальних дій указано в статтях 5, 7, 21, 39, 47, 49, 51 Закону України «Про нотаріат».

Роз'яснення громадянам їхніх прав та обов'язків як до, так і після вчинення нотаріальних дій, а також роз'яснення несумлінного виконання обумовлених у документах умов є однією з найважливіших функцій нотаріуса.

Таким чином, нотаріус (як державний, так і приватний) виступає як неупереджений радник та поборник захисту прав усіх сторін угоди та всіх осіб, які звертаються по вчинення нотаріальних дій.

Список використаних джерел

1. Долинська М.С. Нотаріат: підручник. Львів. Ліга-Прес. 2018. 398 с.
2. Долинська М.С. Нотаріальний процес: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ 2019. 652 с.
3. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотариат и нотариальный процесс: учебник. Харьков: Консум, 1999, 240 с.

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО

Заболотна М.Р.,

аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Під договором про сурогатне материнство Р. Майданик розуміє угоду між сторонами, за якою «одна сторона (подружжя або окрема особа), які не здатні мати власну дитину, передають свій генетичний матеріал для її народження іншій стороні – сурогатній матері, яка зобов'язана виносити, народити дитину, зачату методом екстракорпорального запліднення, і передати її після народження іншій стороні, яка зобов'язується забрати дитину і компенсувати витрати сурогатної матері за умовами цього договору» [1, с. 217–219].

Законодавчо неврегульованим залишається питання про правову підставу виникнення правовідносин з сурогатного материнства, тому доцільно розробити модель договору про сурогатне материнство [2, с. 148], який повинен

укладатися згідно Цивільного кодексу України і відповідати усім правовим положенням. Однак визначити його статус в системі правочинів складно, оскільки предметом договору є суто природній процес виношування дитини, то він повинен містити в собі поняття форс-мажору – ситуацій, за яких сторони можуть уникнути відповідальності. Так, у договорі мають передбачатися випадки загибелі або отримання хвороби дитини при народженні, або зачаття більш, ніж одного плоду, коли такі наслідки настали без вини сурогатної матері. Крім того, оскільки предметом договору є де-юре, надання послуг з виношування дитини, а де-факто, – процес передачі новонародженої дитини, то сам по собі правочин суперечить законодавству, адже людина не є об'єктом правочину [3, с. 6].

Найбільш оптимальним буде договір сурогатного материнства, сторонами якого є:

- 1) подружжя, яке бажає мати дитину;
- 2) сурогатна матір, яка виношує дитину (здорова жінка, яка на підставі укладеного договору погодилася на штучне запліднення, виношування та народження дитини з метою передачі її замовникам після народження за винагороду або без такої);
- 3) лікувально-профілактичний заклад, який здійснює операцію щодо імплантації ембріона [2, с. 148].

Доцільно в такому договорі вирішити ряд важливих питань, що стосуються правового статусу сторін та їх відповідальність за договором; форми компенсації сурогатній матері за використання у процедурі даної репродуктивної технології; особливості утримання сурогатної матері в до- та післяпологовому періоді; взаємини сторін після народження дитини та її передачі біологічним батькам.

Договір сурогатного материнства, крім сторін, що його уклали, регулює також права та інтереси новонародженої дитини. Зокрема дитині, зачатій у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій (сурогатного материнства), гарантовано право на родину, наявність матері та батька, які є її біологічними батьками [2, с. 148].

Відповідальність сторін за договором сурогатного материнства повинна врегульовуватися нормами цивільного законодавства.

У ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України передбачено, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона, зачатого подружжя, батьками дитини є подружжя. За таких підстав материнство оспорюванню не підлягає.

Водночас у п. 11 ч. 1 розділ III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні зазначено, що у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування ДРТ, державна реєстрація народження проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке перенесення. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідченою, а також довідка про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом. При цьому в графі

«Для відміток» актового запису про народження робиться запис: «Матір'ю дитини згідно з медичним свідоцтвом про народження є громадянка (прізвище, власне ім'я, по батькові)» [4].

У ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України передбачено, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона, зачатого подружжя, батьками дитини є подружжя. За таких підстав материнство оспорюванню не підлягає. Водночас у п. 11 ч. 1 розділ III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні зазначено, що у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування ДРТ, державна реєстрація народження проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке перенесення. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідченою, а також довідка про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом. При цьому в графі «Для відміток» актового запису про народження робиться запис: «Матір'ю дитини згідно з медичним свідоцтвом про народження є громадянка (прізвище, власне ім'я, по батькові)» [4].

У доповіді Комісії з реформи права провінції Онтаріо (Канада) «Штучне відтворення людського життя і пов'язані з цим справи» сказано, що генетичних батьків слід розглядати як батьків дитини при вирішенні будь-яких юридичних питань, а «сурогатна мати» не повинна мати ніяких правовідносин з дитиною. Впливає що дитина відразу після народження передається генетичним батькам. В разі відмови «сурогатної матері» від такої передачі передбачається можливість винесення судом відповідної ухвали. Більш того, якщо існують підозри про намір «сурогатної матері» відмовитися віддати дитину, рекомендується надати суду право винести рішення ще до її народження. Комісією також рекомендовано при реєстрації народження батьками вказувати генетичних батьків, а «сурогатну матір» в книгах реєстрацій актів цивільного станів не згадувати [5 с. 58].

Враховуючи ці суперечності необхідно викласти ч. 1 ст. 123 Сімейного кодексу України у такій редакції: «У разі народження дитини, зачатою в результаті допоміжних репродуктивних технологій, походження цієї дитини визначається від особи, яка виявила бажання їх застосування щодо себе, або надала згоду на таке застосування щодо інших осіб з майбутнім набуттям батьківських прав та обов'язків щодо цієї дитини, та не відкликала цієї згоди до моменту зачаття дитини».

Список використаних джерел

1. Майданик Р. Договір про сурогатне материнство за українським правом: питання теорії та практики. *Право України*. 2012. № 9. С. 215–225.

2. Заболотна М.Р. Регулювання сурогатного материнства за сімейним законодавством України. *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадського суспільства (Осінні читання)*: тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської

курс.-студ. Наукової конф., 20 листопада 2015 р. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. С. 147-148.

3. Адамчук О. Ф. Договір про сурогатне материнство : актуальні питання. Матер. І Всеукр. наук. – практик. конф. ; Міжнародний гуманітарний університет. Одеса : Фенікс, 2013. 234 с.

4. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 із змінами № 2375/5 від 25.11.2015 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>

5. Бруй М. Г. Суррогатное материнство : каким ему быть? *Юриичний журнал*. 2005. № 3. С. 57–61.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Ільків Н.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарсько-правових
дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ*

Початок процесу приватизації землі поклала передача земель сільськогосподарського призначення з виключної державної у колективну власність. Відповідно й суб'єктами права колективної власності на землю були визначені лише колективні сільськогосподарські підприємства, сільськогосподарські кооперативи, садівницькі товариства та сільськогосподарські акціонерні товариства, що створювалися на базі колишніх колгоспів, радгоспів та інших державних підприємств. Статтею 5 ЗК України 1992 року встановлювалося право кожного члена колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства у разі виходу з нього одержати свою частку землі в натурі (на місцевості). Однак, відсутність у Кодексі механізму реалізації цього права зумовило врегулювання питання на рівні підзаконних актів, якими були визначені порядок проведення паювання сільськогосподарських земель, переданих колективним сільськогосподарським підприємствам у колективну власність, та виникнення права членів цих господарств при безперешкодному виході з них одержати безоплатно у приватну власність свою частку землі (пай) у натурі (на місцевості).

З прийняттям у 1996 році Конституції України сформувалася нова система відносин власності на землю. Основний Закон держави чітко не закріпив форми власності на землі, хоча по суті окресливши у ч.2 ст.14 та ст.142 коло суб'єктів права власності (громадяни, юридичні особи, держава та територіальні громади), структурно визначив приватну, державну і комунальну власність на землі.

Реалізація Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 року прискорила реформування відносин колективної власності на землю

шляхом виділення земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості) й фактично зумовлювала ліквідацію інституту права колективної власності на землю.

ЗК України 2001 року чітко закріпив три форми власності на землю - приватна, комунальна і державна (ч.3 ст.78) та відсутність колективної.

Правовим підґрунтям колективної форми власності на землю залишився Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство»[1].

Попри те, що організаційні та правові засади виділення власникам земельних часток (паїв) земельних ділянок у натурі (на місцевості) із земель, що належали колективним сільськогосподарським підприємствам, сільськогосподарським кооперативам, сільськогосподарським акціонерним товариствам на праві колективної власності, а також особливості розпорядження землями та використання земель, що залишилися у колективній власності після розподілу земельних ділянок між власниками земельних часток (паїв) визначені у Законі України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» [2], паювання земель колективних сільськогосподарських підприємств між їх членами не завершено й досі. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» [3] внесені зміни до чинного законодавства з метою врегулювання правового режиму щодо земель, які перебувають у колективній власності колективного сільськогосподарського підприємства.

По-перше, землі колективних сільськогосподарських підприємств, що припинені (крім земельних ділянок, які перебувають у приватній власності), з 01 січня 2019 року вважаються власністю територіальних громад, на території яких вони розташовані. Зазначений Закон є підставою для державної реєстрації права комунальної власності на земельні ділянки, сформовані за рахунок земель, які в силу зазначеного Закону переходять до комунальної власності (п. 21 Перехідних положень ЗК України).

По-друге, щодо земель колективних сільськогосподарських підприємств, що не були припинені як юридична особа, та якщо власники земельних часток (паїв) після розподілу земельних ділянок, що підлягали паюванню, до 1 січня 2019 року не прийняли рішення про розподіл інших земель, що залишилися у колективній власності такого підприємства, то сільськогосподарські угіддя, які підлягали паюванню, і не передані у власність, розподіляються за згодою більшості осіб, що мають право на земельну частку, й яким були виділені земельні ділянки в розмірі земельної частки (паю) (ст.14-1 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»). Якщо ці особи до 1 січня 2025 року не реалізують ці норми, то вважається, що суб'єкти права колективної власності відмовилися від права колективної власності на землю, а зазначені землі (крім невитребуваних часток (паїв) і сформованих за їх рахунок земельних ділянок, а також нерозподілених земельних ділянок) передаються у комунальну власність в порядку визнання майна безхазяйним.

По-третє, нерозподілені земельні ділянки, невитребувані частки (паї) після формування їх у земельні ділянки за рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради можуть передаватися в оренду для використання за цільовим призначенням на строк до дня державної реєстрації права власності на таку земельну ділянку, про що зазначається у договорі оренди земельної ділянки, а власники земельних часток (паїв) чи їх спадкоємці, які не взяли участі у розподілі земельних ділянок, повідомляються про результати проведеного розподілу земельних ділянок у письмовій формі цінним листом з описом вкладення та повідомленням про вручення або шляхом вручення відповідного повідомлення особисто, якщо відоме їх місцезнаходження. У разі якщо до 1 січня 2025 року власник невитребуваної земельної частки (паю) або його спадкоємець не оформив право власності на земельну ділянку, він вважається таким, що відмовився від одержання земельної ділянки. Така невитребувана земельна частка (пай) після формування її у земельну ділянку за рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради (у разі необхідності формування) за заявою відповідної ради на підставі рішення суду передається у комунальну власність територіальної громади, на території якої вона розташована, у порядку визнання майна безхазяйним.

По-четверте, у ст.7 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» визначаються землі, що підлягають передачі у комунальну власність територіальної громади села, селища, міста, на території якої вони розташовані, і виключаються з площі земельних ділянок, що підлягають розподілу між власниками земельних часток (паїв).

Таким чином, запровадження нової моделі правового режиму земель колективних сільськогосподарських підприємств повинно вирішити їх юридичну долю, усунути проблему їх безхазяйного статусу. При цьому важливим є врахування принципів екологічної самодостатності, раціональності, просторової пропорційності та економічного тяжіння.

Список використаних джерел

1. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14 лютого 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-12>
2. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 5 червня 2003 року №899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10 липня 2018 року № 2498-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19#n5>

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПОРАХ З ПРИВОДУ ВИПЛАТИ СУДДІВСЬКОЇ ВИНАГОРОДИ

Ільницький О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового права Львівського національного університету імені Івана Франка

Ефективне функціонування судової гілки влади у державному апараті, яка б була інституційно спроможною виконувати покладені на неї завдання відповідно до імплементації класичної концепції розподілу публічної влади, вимагає реального забезпечення відповідних гарантій, що базуються на міжнародних зобов'язаннях і стандартах та національному законодавстві.

Конституція України послідовно відстоює підхід щодо гарантування незалежності і недоторканності суддів у порядку, встановленому самою Конституцією та законами України (ч. 1 ст. 126 Конституції України) та заборони впливу на суддю у будь-який спосіб (ч. 2 ст. 126 Конституції України). На підставі аналізу цих норм та міжнародних стандартів функціонування судової гілки влади, Конституційним Судом України неодноразово досліджувалося питання фінансово-економічних гарантій забезпечення незалежності судової гілки, які впливають з обов'язку держави щодо забезпечення фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів, закріпленого у ст. 130 Конституції України, а їхні системний аналіз свідчить про те, що ними встановлено обов'язок держави забезпечити належні умови праці та фінансування для суддів, а отже, сформуванню та законодавчо закріпленню такої системи фінансування, в тому числі розмір винагороди суддів, яка гарантуватиме їх незалежність (абз. 29, 31 п. 3.3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 04.12.2018 р. № 11-р/2018).

Прийняття нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (надалі – Закон № 1402-VIII), який відмінним чином регулює питання матеріального та соціального забезпечення у загальній структурі правового статусу суддів в Україні у порівнянні з Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI (надалі – Закон № 2453-VI) та складність нормативних конструкцій визначення їхньої дії, що містить у багатьох випадках практично самостійне додаткове правове регулювання «перехідного» періоду, зумовлює очевидні складнощі правозастосування. Поява нормативної різниці у єдиному конституційному статусі суддів в Україні – тих, хто пройшов кваліфікаційне оцінювання та підтвердив здатність здійснювати правосуддя та тих, хто вказаної процедури не пройшов – вносить додаткове джерело правової невизначеності та колізій, які належить вирішувати, виходячи з принципів функціонування правової системи держави. При цьому, такий підхід знайшов гостре несприйняття у суддівських колах, в результаті чого його зміна стала одним з пропонованих елементів наступного етапу судової реформи.

Все це породжує низку складних проблем, які доводиться розв'язувати самим суддям, вже здійснюючи правосуддя щодо своїх же колег.

Щодо питання різниці статусу суддів при визначенні розміру суддівської винагороди

Чинне нормативно-правове регулювання питання матеріального забезпечення суддів визначається відображенням двох різних підходів, закріплених Законом № 1402-VIII – для суддів, які пройшли кваліфікаційне оцінювання або ж зайняли посади за результатами відборів у порядку проведення спеціальних конкурсних процедур та Законом № 2453-VI – для суддів, які не проходили кваліфікаційного оцінювання. Вказана різниця заснована на об'єктивній відмінності умов та порядку здійснення повноважень суддями України, що встановлюються за результатами оцінювання у порядку, визначеному законом, на виконання підп. 4 п. 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України.

Ч. 1 ст. 52 обидвох редакцій Законів України «Про судоустрій і статус суддів» - № 1402-VIII та № 2453-VI, - містить єдиний підхід щодо визнання статусу судді за громадянином України, який відповідно до Конституції України та відповідного із Законів призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

Загальне визначення правового статусу передбачає встановлення правового становища (сукупності прав та обов'язків) фізичної або юридичної особи [1, с. 626]. А конкретизація його до статусу судді дозволяє сформулювати більш прикладне широке визначення, яке правильно, на мою думку, охоплює визначені законом правові засади, які регламентують принципи та гарантії діяльності суддів, її повноваження та обов'язки, порядок обрання (призначення) на посаду, зупинення повноважень та звільнення з посади, підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, заходи їх державного та соціального захисту [2, с. 628-630].

Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII та прийнятий з ним Закон № 1402-VIII, що у пакеті стали основою інституційної реформи судової влади в Україні, закріпили оновлені основи правового статусу судді, який ґрунтується на нових конституційних основах функціонування судової влади в Україні. В тому числі, щодо організації судової системи, порядку заняття посад, здійснення повноважень і підтвердження здатності їхнього здійснення суддями та звільнення їх з посади, притягнення до відповідальності. Заходи державного та соціального захисту є елементом цього правового статусу і застосовуються щодо гарантій діяльності суддів, які відповідають вказаним критеріям. Таким чином, підхід законодавця щодо диференціації статусу суддів, які пройшли кваліфікаційне оцінювання, та, які його не пройшли, відповідає нормативній та формальній логіці застосування норм права у спірних правовідносинах:

1) він враховує комплексний підхід визначення правового статусу судді та його складових частин, який ставить у залежність, в тому числі, матеріальне та соціальне забезпечення суддів, від умов їхньої професійної діяльності та її оцінки за визначеними державою процедурами;

2) прослідковується намагання законодавця уфінікувати підходи щодо визначення порядку та рівня матеріального забезпечення для суддів, які підтвердили свою здатність здійснювати та здійснюють правосуддя відповідно до нових конституційних вимог функціонування судової системи, в порядку проходження кваліфікаційного оцінювання, яке при цьому могло відбуватися як за нормами Закону № 2453-VI, так і за нормами Закону № 1402-VIII (п.п. 20-25 Розділу XII Закону № 1402-VIII);

3) на сьогодні відсутні формальні оцінки неконституційності обраного підходу, навпаки, існування такої різниці, її конституційно-правову основу та зумовленість різними вимогами, за яких особа набуває (підтверджує) статус судді та у яких здійснюється правосуддя підтверджено Конституційним Судом України (абз. 21 п. 3.3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 04.12.2018 р. № 11-р/2018) та прямо визначено рішенням Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 01.11.2018 р. за зразковою справою про перерахунок щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці (справа № 0640/3835/18; адміністративне провадження № Пз/9901/52/18) (п.п. 47-48).

Зважаючи на вказане, заснована різниця щодо визначення розміру суддівської винагороди між суддями, які пройшли кваліфікаційне оцінювання, та, які його не пройшли, встановлена законом, є об'єктивно виправданою та обґрунтованою, виходячи з різниці правового статусу, зумовленої застосовуваними процедурами підтвердження здатності здійснювати правосуддя в умовах судової реформи, та є справедливими, забезпечуючи пропорційність між засобами досягнення та метою, оскільки не зумовлюють втрату чи зниження рівня гарантій незалежності суддів, які вступили на посаду у порядку Закону № 2453-VI, натомість надають додаткові гарантії суддям згідно із Законом № 1402-VIII та забезпечують механізм для їхнього отримання – проходження кваліфікаційного оцінювання. В цих умовах, відмінність у ставленні до суддів на підставі чинного законодавства України не може визнаватися дискримінаційною.

Застосування розрахункових величин «мінімальна заробітна плата» і «прожитковий мінімум» для визначення розміру суддівської винагороди

Незважаючи на різницю в абсолютних показниках визначення розрахунку посадового окладу судді у Законах № 1402-VIII та № 2453-VI, підхід до його формування за посередництвом застосування кратності певних основних державних соціальних гарантій та стандартів, вказує на те, що принцип його формування зумовлює відмінність розміру оплати праці судді від інших службовців чи працівників, чия робота оплачується за рахунок бюджетних коштів, що повинно гарантувати стабільно вищий розмір суддівської винагороди, достатній для гарантування їхньої незалежності.

Виступаючи фінансовою гарантією незалежності суддів, питання оплати праці суддів є невід'ємним елементом їх статусу, поширюється на всіх суддів України та є необхідною умовою здійснення правосуддя неупередженим, безстороннім і справедливим судом. Статус судді та його елементи є не особистим привілеєм, а засобом забезпечення незалежності працюючих суддів і

надається для гарантування верховенства права та в інтересах осіб, які звертаються до суду та очікують неупередженого правосуддя (п. 2.2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 03.06.2013 р. № 3-рп/2018).

Юридична позиція Конституційного Суду України, сформульована у Рішенні від 04.12.2018 р. № 11-р/2018, у питанні оцінки конституційності положення ч. 3 ст. 133 Закону № 2453-VI в редакції Закону № 192-VIII, вказує на неконституційність зменшення органом законодавчої влади розміру посадового окладу судді, що призводить до зменшення розміру суддівської винагороди та є посяганням на гарантію незалежності судді у виді матеріального забезпечення та передумовою впливу як на суддю, так і на судову владу в цілому, звужуючи зміст та обсяг таких гарантій. Однак, ч. 2 ст. 92 Закону України «Про Конституційний Суд України», визначаючи умови формування та застосування юридичних позицій, вказує на те, що вони обумовлюються станом нормативно-правового регулювання та об'єктивних підстав захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України. А тому, застосування положень Рішення Конституційного Суду України від 04.12.2018 р. № 11-р/2018 не може відбуватися шляхом схоластичного перенесення висновків на чинне нормативно-правове регулювання відносин у майбутньому, що зазнає істотних змін у порівнянні з умовами щодо проведеної оцінки.

Так, на сьогодні в рамках масштабної реформи « на вдосконалення законодавства щодо підвищення мінімальних розмірів оплати праці та страхових виплат, економного та раціонального використання державних коштів та приведення у відповідність до фінансових можливостей положень окремих законів України», відбулася кардинальна зміна підходу щодо сфери застосування державних соціальних гарантій «мінімальна заробітна плата» та «прожитковий мінімум», шляхом загальної заміни мінімальної зарплати як розрахункової величини, в тому числі, для визначення посадових окладів та заробітної плати працівників та інших виплат, на розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня календарного року (п. 3 розділу II Закону № 1774-VIII).

Така зміна, що проведена в межах реалізацією державою її невід'ємної компетенції вирішувати соціальні питання на власний розсуд, керуючись зобов'язанням справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України, виходячи з існуючих фінансово-економічних можливостей держава, отримала поширення на широкий спектр суспільних відносин та загальне закріплення як основної розрахункової величини прожиткового мінімуму.

В цих умовах, розцінювати абсолютне математичне значення зниження посадового окладу судді місцевого суду при розрахунку суддівської винагороди не можна відірвано від загальної концепції змін, які стосуються усієї сфери фінансування оплати праці та інших виплат за рахунок бюджету. Оскільки, не зважаючи на це, порядок розрахунку суддівської винагороди

через визначення кратності посадового окладу до запровадженої зміненої величини державної соціальної гарантії все ще, у своїй сукупності, продовжує відігравати покладене на нього завдання через збереження диференціації із оплатою праці решти службовців та працівників за рахунок бюджету, що теж розраховується від прожиткового мінімуму.

Звертаючись до тих же положень міжнародних стандартів, які були проаналізовані у Рішенні Конституційного Суду України від 04.12.2018 р. № 11-р/2018 при постановленні висновку про неконституційність змін до ст. 133 Закону № 2453-VI у редакції Закону № 192-VIII (абз. 5 п. 3.2 мотивувальної частини), наведені висновки «Економіка, юрисдикція та незалежність» (Перша експертна комісія Міжнародної Асоціації Суддів, Монтевідео, 21-24 листопада 2005 року) вказують на те, що навіть якщо держава потерпає від нестачі фінансових ресурсів, судді та суди, як фундаментальна частина держави, повинні отримувати їхню частину доступного фінансування в повному обсязі настільки, наскільки це можливо. Контекстність викладу останнього положення визначає об'єктивний вплив загальної фінансової ситуації, в тому числі, на рівень забезпечення гарантій функціонування судової влади.

Аналогічну позицію сформовано і у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Савіцкас та інші проти Литви» (заява № 66365/09) від 15.10.2013 р., якою заяву було визнано неприйнятною з позицій загальності застосування заходів економії при пропорційному зменшенні оплати праці за рахунок коштів бюджету не лише суддям, але й решті службовцям і працівникам.

Список використаних джерел

1. «Статус» / Юридична енциклопедія: В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 5: П-С. – 2003. – С. 626.
2. Маляренко В.Т. «Статус суддів» / Юридична енциклопедія: В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 5: П-С. – 2003. – С. 628-630.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЛЕНАМИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Коверко Ю.А.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Станом на 1 січня 2019 р. в Україні налічувалося 3 996,5 тис. домогосподарств, членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням «для ведення особистого селянського господарства» [1]. Ці господарства тривалий час утримують лідируючі позиції у виробництві багатьох видів сільськогосподарської продукції, забезпечуючи при цьому продовольчу безпеку країни. Та поряд з цим члени особистих селянських господарств стикаються з рядом перепон у своїй діяльності: вони практично ізольовані від соціального страхування та

соціального забезпечення; відсутній механізм пенсійного страхування осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах; відсутня адекватна система заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції; відсутні доступні кредитні ресурси для розвитку господарства тощо. Будучи вагомим виробником сільськогосподарської продукції, фактично особисті селянські господарства перебувають поза інституційним середовищем агропромислового виробництва.

Відповідно до статті 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [2]. Очевидно, напрямком розвитку особистих селянських господарств може стати їх трансформація у підприємницькі структури. З метою сприяння такій трансформації у 2016 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону

України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» № 1067-VIII від 31.03.2016 р., яким виокремлено різновид фермерського господарства – сімейне фермерське господарство із можливістю його ведення у статусі юридичної особи або фізичної особи-підприємця. Згідно Закону, фермерське господарство, зареєстроване як юридична особа або фізична особа-підприємець, має статус сімейного фермерського господарства за умови, що в його підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї. Залучення сімейним фермерським господарством інших громадян може здійснюватися виключно для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок.

У 2018 році на прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» № 2497-VIII від 10.07.2018 р., згідно з яким сімейне фермерське господарство без статусу юридичної особи організовується фізичною особою самостійно або спільно з членами її сім'ї на підставі договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства. Договір про створення сімейного фермерського господарства укладається фізичною особою спільно з членами її сім'ї в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню за місцем розташування майна та земельних ділянок фермерського господарства. У разі одноосібного ведення такого господарства фізичною особою самостійно в письмовій формі складається Декларація про створення сімейного фермерського господарства. Головою сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи є член сім'ї, визначений договором (декларацією) про створення сімейного фермерського господарства, який повинен зареєструється як фізична особа - підприємець. Відповідні зміни були внесені і до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» № 755-IV від 15.05.2003 р. – до Єдиного державного реєстру тепер включаються також відомості щодо створення фізичною особою-підприємцем сімейного фермерського господарства.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних

фермерських господарств» № 2497-VIII від 10.07.2018 р. внесені зміни і до Податкового кодексу України. Зокрема – до четвертої групи платників єдиного податку крім юридичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників віднесено також фізичних осіб-підприємців за умови виконання ними ряду вимог, зокрема: здійснення ними виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробки такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж; невикористання праці найманих осіб; у власності та/або користуванні членів фермерського господарства площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду повинна становити не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів. Цим же Законом розширено державну підтримку сімейних фермерських господарств. Так відповідно до Закону, крім передбачених Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» видів підтримки, сімейним фермерським господарствам, які зареєстровані платниками єдиного податку четвертої групи, надається додаткова фінансова підтримка через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Фінансова підтримка надається сімейному фермерському господарству виключно за умови, що його голова сплачує за себе та за кожного з членів свого фермерського господарства, якщо вони не підлягають страхуванню на інших засадах, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у сумі, не меншій за визначений відсоток мінімального страхового внеску.

Та не зважаючи на наявність правового підґрунтя, процес створення сімейних фермерських господарств відбувається досить повільно. Однією із причин цього є відсутність прямої фінансової підтримки новостворених господарств. До сьогодні ще не сформовано дієвого механізму фінансового стимулювання трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства.

Очевидно, великий вплив на діяльність сімейних фермерських господарств матиме земельна реформа. Без чіткого визначення пріоритетного права українців на купівлю власної землі, приватні господарства та дрібні фермери опиняються в абсолютних аутсайдерах земельного ринку — вони мають найменший обсяг власного інвестиційного капіталу та вкрай обмежений доступ до кредитних коштів [3].

Отже, для сприяння трансформації особистих селянських господарств у підприємницькі структури необхідно сформулювати механізм державної фінансової підтримки трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства, зокрема, розробити та затвердити програму підтримки молодих фермерів, програму кредитування новостворених господарств тощо. Також необхідно диференціювати підходи в оподаткуванні великих і малих сільськогосподарських товаровиробників, а ще - полегшити доступ новоствореним сімейним фермерським господарствам до земельних і природних ресурсів. Такі заходи зможуть зробити сімейні фермерські

господарства привабливими для власників особистих селянських господарств та сприятимуть їх трансформації у структури підприємницького типу.

Список використаних джерел

1. Особисті селянські господарства за регіонами на 1 січня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/osg/osg_reg/osg_reg_u/osg_reg_0119_u.html
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Мічурін Д. Фермерський погляд на ринок землі: хто виграє і програє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/blog/337-fermerskiy-poglyad-na-rinok-zemli-hto-vigraye-i-prograye>

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА НЕМОЖЛИВІСТЬ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Крикливець Д.Є.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права і кримінології юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

1. У практиці застосування кримінально-правових норм неединичними є випадки, коли суд визнає особу винною у вчиненні злочину, проте позбавлений можливості призначити їй покарання, оскільки жодне із передбачених санкцією покарань в силу положень Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) не підлягає застосуванню до такої особи. Прикладом такої ситуації може слугувати заподіяння особою пенсійного віку потерпілому необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження (ст. 128 КК України). Санкція ст. 128 КК України закріпила такі види покарань: громадські роботи, виправні роботи та обмеження волі, які, однак, як впливає з ч. 3 ст. 56, ч. 2 ст. 57 та ч. 3 ст. 61 КК України, не застосовуються до осіб, які досягли пенсійного віку. А тому, хоча особа і винна у вчиненні злочину, покарання їй не може бути призначене. У таких випадках згідно абз. 7 п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року № 7 (з подальшими змінами) судам рекомендується відповідно до ст. 7 КПК¹ закрити справу і звільнити особу від кримінальної відповідальності або постановити обвинувальний вирок і звільнити засудженого від покарання. Одразу варто відзначити, що звільненню від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки повинні передувати низка кримінально-правових умов, які, щоправда, не є предметом цього дослідження. Водночас варто зауважити, що ці

¹ Примітка автора. Йдеться про Кримінально-процесуальний кодекс України (1960 року), у ст. 7 якого було регламентовано процесуальний порядок звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі ст. 48 КК України – у зв'язку із зміною обстановки.

передумови є специфічними за своїм характером, а тому можуть бути встановлені далеко не у кожному кримінальному провадженні.

2. Стосовно ж другого варіанта, то він видається компромісним, оскільки є зручним з погляду вирішення питання про призначення покарання в обвинувальному вирокі суду, проте далеко не є бездоганним з погляду розуміння системи кримінального права та співвідношення його інститутів. Варто відзначити, що чинний кримінальний закон передбачає кілька механізмів, а саме: звільнення від покарання (ч. 4 ст. 74 КК України), звільнення від відбування покарання (наприклад, ст. 75 КК України), а також звільнення від подальшого відбування покарання (ч. 2 ст. 84 КК України). Незважаючи на певну схожість, їх не можна ототожнювати, оскільки для них характерні різні хронологічні рамки та правові наслідки застосування. Щодо звільнення від покарання, то у ч. 4 ст. 74 КК України передбачено, що особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, може бути за вирокі суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною. З цієї норми логічно випливають кілька моментів: 1) йдеться про те, що особа, хоча і вчинила суспільно небезпечне діяння, яким є злочин, проте сама по собі такою властивістю вже не характеризується, бо є інші фактори, які цю суспільну небезпеку знівелювали; 2) покарання такій особі може бути призначене, оскільки інших перешкод, окрім її позитивної характеристики, для цього немає; 3) але покарання цій особі не призначається і таке рішення є обґрунтованим, оскільки згідно ч. 2 ст. 50 КК України метою покарання є кара, виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Якщо ж є підстави констатувати настільки ґрунтовні зміни в особі винного, що його поведінка є бездоганною, він сумлінно ставиться до праці, а також є інші фактори (бо, як видається, формулювання ч. 4 ст. 74 КК України означає, що вищенаведені обставини враховуються, але вони не є єдино можливими), що свідчать про неможливість визнання винного суспільно небезпечним, то відпадає і сама потреба у застосуванні до нього покарання. Покарання у такому разі не досягне своєї мети, адже така особа вже виправилася на момент розгляду справи і своєю поведінкою підтвердила, що не має установки на вчинення нових злочинів; залишається лише кара, але остання не може бути самоціллю покарання, а повинна радше слугувати процесом (умовою) виправлення та запобігання вчиненню нових злочинів.

3. Іншою є ситуація, пов'язана з неможливістю призначення покарання, адже тут не йдеться про втрату особою суспільної небезпеки, навпаки призначення покарання може бути вкрай бажаним заходом з огляду на характеристику винного. А причиною такої ситуації є те, що під час конструювання санкцій законодавець не врахував, що при призначенні покарання можуть виникнути такі ситуації, як і не передбачив іншої норми, яка б дала можливість вирішити ці проблеми.

4. Іншою відмінністю між розглянутими механізмами є те, що при звільненні від покарання є власне предмет такого звільнення – тобто покарання. Застосовуючи цю норму у практичній діяльності, суд спочатку призначає особі покарання, а після цього на підставі ч. 4 ст. 74 КК України звільняє особу від покарання. Натомість, якщо особі не може бути призначене жодне із передбачених санкцією покарань, то немає і предмета звільнення, оскільки покарання не може бути призначене як таке.

5. Ще одна відмінність полягає у тому, що у першому випадку суб'єктом звільнення є суд, у площині дискреційних повноважень якого лежить застосування норми ч. 4 ст. 74 КК України. Якщо ж йдеться про неможливість призначення жодного із покарань, передбачених санкцією, то тут суд не наділений дискрецією щодо призначення покарання, оскільки така ситуація виникла на законодавчому рівні і є імперативною для суду перешкодою у призначенні покарання.

6. Як видається, у випадках, пов'язаних з неможливістю призначення винному жодного із передбачених санкцією покарань, йдеться не про звільнення від покарання, а – про неможливість призначення покарання. Застосування кожного з цих механізмів має певні матеріально-правові та процесуальні особливості, а тому їх потрібно розмежовувати. Водночас, враховуючи чинне на цей момент законодавство, застосування у таких ситуаціях норми ч. 4 ст. 74 КК України про звільнення від покарання обґрунтовується необхідністю мотивування судового рішення і фактично є єдиним виходом з таких ситуацій.

ЛІКАРСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ТАЄМНИЦЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я

Майкут Х.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ*

Стаття 286 Цивільного кодексу України [1], а також стаття 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я [2] закріплюють право пацієнта на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також відомості, одержані під час його медичного обстеження.

Сутність права на таємницю про стан здоров'я фізичної особи полягає в її можливості самостійно визначати коло осіб, які можуть отримати інформацію про стан її здоров'я, а також вимагати від осіб, які отримали цю інформацію у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків (наприклад, лікар, медична сестра, санітарка тощо) або з інших джерел (наприклад, випадкове отримання інформації або отримання інформації від самого хворого з попередженням про неможливість її подальшого поширення), не розголошувати її [3, с. 693–694].

Право на таємницю про стан здоров'я бере витoki зі сфери лікарської діяльності, яка за своїм характером обумовлює необхідність передусім встановлення лікарської таємниці, яка є основною складовою більш широкого поняття медичної таємниці.

Збереження лікарської таємниці – це не тільки найважливіший прояв етичної відповідальності лікаря, але і його правовий обов'язок [4, с. 1], що знаходить своє вираження у ст. 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», згідно з якою медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Обов'язок зберігати відомості про стан здоров'я особи конфіденційними закріплюється в інших нормативно-правових актах, що регулюють суспільні відносини в сфері медицини (Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», Закон України «Про донорство крові та її компонентів», Закон України «Про психіатричну допомогу» та ін.).

В науковій літературі є різні підходи до розуміння лікарської таємниці, запропоновані як медиками, так і юристами, філософами, соціологами.

У контексті теоретико-правового аналізу лікарської таємниці науковці прагнуть максимально перелічити можливі випадки отримання іншими особами відомостей, що складають лікарську таємницю. Як справедливо зауважується в науковій літературі, такий підхід не завжди раціонально виправданий, адже практично неможливо передбачити всі потенційно можливі факти отримання та розголошення суб'єктами обов'язку збереження лікарської таємниці. Чинне законодавство України не встановлює вичерпно го переліку відомостей, які складають зміст лікарської таємниці, що обумовлюється досить широким спектром відомостей медичного, інтимного, сімейного та іншого характеру [5, с. 157].

Незважаючи на нормативне закріплення обов'язку нерозголошення відомостей про стан здоров'я фізичної особи, непоодинокі факти з судової практики [6] свідчать про його декларативний характер та ігнорування в медичній практиці.

На порушення встановленого законодавством правового режиму лікарської таємниці впливають різні фактори. Так, лікарська таємниця є потенційно відомою багатьом особам, які працюють у закладі охорони здоров'я. Крім того, процес надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я передбачає не лише ідентифікацію пацієнта та збір інформації, що становить предмет лікарської таємниці, але й внесення таких персональних даних до електронних баз закладів та фіксацію в різних формах первинної облікової документації [7, с. 126].

Важливе місце в у забезпеченні права на таємницю про стан здоров'я відіграють рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які, згідно з положеннями ст.ст. 2, 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», є обов'язковим для виконання Україною відповідно до ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та застосовуюся судами при розгляді справ як джерело права [8].

ЄСПЛ у своїх рішеннях торкається широкого спектра проблем, які прямо чи опосередковано присвячені правам людини у галузі охорони здоров'я, в т.ч. і питань забезпечення лікарської таємниці.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошує, що захист персональних даних, а особливо медичних, має фундаментальне значення для використання особою права на повагу до її приватного життя. Національне законодавство має забезпечувати відповідні гарантії, щоб унеможливити будь-яке повідомлення чи розголошення даних особистого характеру стосовно здоров'я, якщо це не відповідає гарантіям, передбаченим ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [9, с. 150-158].

Медична інформація про фізичну особу може бути розголошена у разі згоди такої особи. Водночас, чинним законодавством України встановлені випадки, що надають лікареві право розголошувати інформацію про пацієнта без його згоди чи згоди його законного представника. Зокрема, положення ч. 4 ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» допускає передачу відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника для: 1) організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад, психіатричної допомоги; 2) провадження досудового розслідування, складання досудової доповіді щодо обвинувачених або судового розгляду за письмовим запитом слідчого, прокурора, суду та представника уповноваженого органу з питань пробації [10].

Однак, навіть під час судового розгляду справи, суд має поважати і не порушувати право особи на збереження відомостей про стан її здоров'я конфіденційними. Так, у справі «Пантелеєнко проти України» (заява № 11901/02) 29 червня 2006 року Європейський суд з прав людини зазначив, що розголошення інформації про психічний стан здоров'я особи під час судового засідання не визнається правомірним. ЄСПЛ було встановлено, що суд національної юрисдикції перебільшив свої повноваження, направивши запит до психіатричної лікарні для одержання інформації, яка не стосувалась безпосередньо справи та не впливала на результат її розгляду. Окрім того, незважаючи на чіткі вимоги Закону України «Про психіатричну допомогу» щодо порядку зберігання документів, що містять відомості про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги з додержанням умов, що гарантують конфіденційність цих відомостей, суд оголосив отримані від психіатричної клініки результати у відкритому судовому засіданні, оприлюднив, таким чином, інформацію про психічний стан здоров'я заявника у минулому, і порушив тим самим положення ст. 8 Конвенції вдруге [11].

Отже, право на таємницю про стан здоров'я належить до фундаментальних особистих немайнових прав фізичної особи. Реалізація досліджуваного права забезпечена низкою гарантій, які проявляються насамперед у дотриманні покладених на інших осіб спеціальних обов'язків. Водночас, вирішальною є не лише повага до медичної таємниці пацієнта і захист приватного життя хворого,

а також і забезпечення його довіри до працівників медичних закладів, до медичної професії та медичних послуг загалом.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України № 435–IV від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 01.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
3. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використання позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) : у 4 т. / за ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Х. : ФО-П Колісник А.А., 2010. Т. 4 : Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки. 2010. 768 с.
4. Шатковська І.В. Адміністративно-правове забезпечення лікарської таємниці в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2010. 22 с.
5. Мацегорін О.І. Цивільно-правова охорона права на таємницю про стан здоров'я. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 154–158.
6. Рішення Білгород-Дністровського міськрайонного суду у справі № 495/2776/14-ц від 08.06.2014 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40093070>; Рішення Семенівського районного суду Полтавської області у справі № 1627/1297/12 від 11.10.2012 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27214037>.
7. Козаченко Ю.А. Право пацієнта на лікарську таємницю в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №3. С.125–128.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
9. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
10. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14/ed20180120>
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пантелеєнко проти України» від 29.06.2006 р., заява №11901/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

*Мартинів М.М., головний спеціаліст, Мартинюк О.В., головний спеціаліст,
Бузький РВ ГУ ДМС України у Львівській області*

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства визначається Конституцією України, Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та іншими законами України, а також

міжнародними договорами України. Відповідно до ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1]. У цьому положенні відображено той факт, що в Україні провідним щодо іноземців є національний режим, що однак не виключає застосування окремих елементів режиму найбільшого сприяння, спеціального (преференційного, пільгового) режиму та режиму взаємності.

Спеціальним правом, яке відповідно до ст. 26 Конституції України надається тільки іноземцям та особам без громадянства – це право на отримання притулку у порядку, встановленому законом.

Відповідно до Закону «Про громадянство України», іноземцем визнається особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави чи держав, а особою без громадянства – особа, яку жодна з держав відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [2].

Правовий статус іноземця у будь-якій країні складається із правового статусу громадянина своєї держави і правового статусу власне іноземця. У особи без громадянства цей статус один, і визначається він лише державою перебування. Іноземець, який перебуває в Україні, зберігає правовий зв'язок зі своєю державою, підкоряється її законам і користується її захистом. Водночас іноземець і особа без громадянства підпадають під дію суверенної влади держави перебування і перебувають під її юрисдикцією.

Згідно зі ст. 26 Конституції України, правами і свободами наданими нею в Україні користуються тільки ті іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах. У зв'язку з цим виникає питання: якими правами і свободами користуються іноземці, які перебувають в Україні не на законних підставах? Очевидно, за жодних підстав вони не можуть бути позбавлені тих прав і свобод, які належать кожній людині (природних прав).

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачає такі підстави перебування іноземців в Україні: імміграція в Україну на постійне проживання; імміграція в Україну для працевлаштування на визначений термін; тимчасове перебування на території України, у тому числі транзитний проїзд; надання іноземцям притулку; набуття іноземцями статусу біженця; а також визначає випадки, за яких в'їзд в Україну іноземцю не дозволяється (в інтересах забезпечення безпеки України, охорони громадського порядку, охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України та інших осіб, які проживають в Україні тощо).

Вказаний Закон також передбачає, що іноземець може отримати дозвіл на імміграцію, іммігрувати на постійне проживання та отримати посвідку на постійне проживання, якщо він: має в Україні законне джерело існування; перебуває у близьких родинних відносинах (батько, мати, діти, брат, сестра, подружжя, дід, баба, онуки) з громадянами України; перебуває на утриманні громадянина України; має на своєму утриманні громадянина України; в інших, передбачених законами України випадках [3].

Аналіз відповідних положень Конституції України та Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» показує, що іноземці не обмежуються в праві: займатися інвестиційною та підприємницькою діяльністю (якщо інше не випливає із законів України); на приватну власність; на відпочинок; на соціальний захист (як правило, відповідно до міжнародних договорів України); на користування досягненнями культури; на свободу совісті; на свободу і особисту недоторканність, недоторканність житла, захист від втручання в особисте і сімейне життя, таємницю листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень; на повагу до гідності; на звернення до суду та, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, до інших державних органів для захисту їх майнових та немайнових прав.

Законами України встановлені також особливості здійснення іноземцями та особами без громадянства права на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, права вільно залишати територію України. Відповідно до Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», іноземці можуть пересуватися по території України і обирати місце проживання в ній тільки в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

На відміну від громадянина України, іноземця (особу без громадянства), відповідно до закону, може бути видворено за межі України, якщо: його дії суперечать інтересам забезпечення безпеки України або охорони громадського порядку; це є необхідним для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України; він грубо порушив законодавство про правовий статус іноземців.

Щодо окремих прав іноземців у законодавстві України встановлені деякі обмеження, наприклад:

а) іноземці-священнослужителі, релігійні проповідники, наставники та інші можуть займатися проповіданням релігійних віровчень чи іншою канонічною діяльністю лише в тих релігійних організаціях, за запрошенням яких прибули, і за офіційним погодженням з державним органом, який здійснив Реєстрацію статуту (положення) відповідної релігійної організації (Закон «Про свободу совісті та релігійні організації»);

б) іноземці, які іммігрували в Україну для працевлаштування на визначений термін, можуть займатися трудовою діяльністю тільки на підставі дозволу на працевлаштування «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»);

в) іноземцям та особам без громадянства, які прибувають в Україну на строк понад три місяці, віза на в'їзд в Україну видається, як правило, за умови пред'явлення ними документа про відсутність у них ВІЛ-інфекції (Закон «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення»);

г) в'їзд на територію України іноземців з країн, де зареєстровано особливо небезпечні хвороби, дозволяється лише за наявності документів, передбачених міжнародними угодами і санітарним законодавством України (Закон «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»).

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про громадянство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Машиаліп Х.В.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Основні права людини – це певні можливості людини, які необхідні для її існування та розвитку в конкретно історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх. Характер держави і суспільства завжди визначався і визначається правовим статусом особи, тобто людини і громадянина, в суспільстві й державі [1, с. 148-149].

Тому розділи, положення, статті Конституції, присвячені правовому статусу особи, правам і свободам людини і громадянина є як правило, обличчям кожної Конституції. Хоча, звичайно, самого лише закріплення прав людини на рівні конституції не достатньо, оскільки вони, крім того, мають стати ще й фундаментом державної політики. Правовий статус особи – це відносини між особою і державою та суспільством, передбачені та гарантовані Конституцією та законами України. Важливим конституційним принципом, що стосується правового статусу особи, є гуманізм, гарантованість її прав і свобод. Цей принцип втілений насамперед у таких конституційних положеннях: людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини і їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави; всі люди вільні й рівні в своїй гідності й правах; права і свободи людини невідчужувані та непорушні; конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути ліквідовані; при прийнятті нових законів чи внесенні змін у чинні закони не допускається звуження змісту і обсягу наявних прав і свобод; громадяни мають рівні конституційні права і свободи і рівні перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками [2, с. 243].

Конституційні права, свободи і обов'язки називають основними тому, що вони визначають найбільш важливі, істотні відносини і зв'язки між громадянином і державою. До того ж права і свободи визнаються не лише за громадянами України, а й за іншими особами, які проживають на її території (іноземцями), особами без громадянства.

Там, де це право не забезпечено належним чином, годі й говорити про інші права. Однак правове забезпечення права на життя має свою історію, суспільний та індивідуальний вимір. Це фундаментальне право припустимо розглядати у двох аспектах: по-перше, як право особи на свободу від будь-яких незаконних зазіхань на життя з боку держави, її представників або приватних осіб; по-друге, як право особистості вільно розпоряджатися своїм життям.

Стаття 27 Конституції України говорить: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини» [3, с. 6].

Ця норма міститься в усіх основних міжнародних документах з прав людини. У той же час це право слід розуміти як безпосередній захист людини від свавільного позбавлення життя з боку держави, а також обов'язок держави забезпечити прийняття та дію законів, що передбачатимуть кримінальну відповідальність та покарання за злочин позбавлення життя, використання попереджувальних та захисних заходів з боку державних органів, коли така загроза існує. Стаття 2 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод говорить, що право кожного на життя охороняється законом. Це означає, що над державою тяжіє обов'язок зробити все для того, щоб людське життя перебувало у безпеці. Протоколом № 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1983 року, ратифікованим Україною в 2000 р., було заборонено смертну кару. Ідея, спільна для всіх правових систем Європи, полягає у тому, що в сучасних умовах смертна кара не вписується в рамки правосуддя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Отже підсумовуючи вище згадане, можна зробити висновок, що всі права людини неподільні, складають єдиний комплекс, з їх сукупності не можна виключити хоча б одну складову на шкоду іншим. Неприпустимо протиставлення якогось одного права чи свободи якого б то не було іншому. Це зауваження цілком справедливо, оскільки в іншому випадку буде порушений загальний принцип поваги прав людини та основних свобод, принцип універсальності прав людини. Визнання неподільності прав людини не виключає певної їх систематизації.

Список використаних джерел

1. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підруч. / М.С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н.М. Хома. – 3-тє вид., стереот. – Львів: «Новий Світ-2000», 2009. – С. 584
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скакун ; Харк. нац. ун. внутр. справ. – Вид. 3-тє, доп. і перероб. – К. : Правова єдність, 2011. – С. 524
3. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

4. О. В. Задорожній, О. В. Буткевич. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004. — Т.1. — С. 760

5. Про ратифікацію Протоколу № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за будь-яких обставин : Закон України від 28.11.2002 № 318-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 4. — С.36.

6. Домбровська О. Поняття та ознаки конституційного права на життя людини та громадянина // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — 2001. — № 4. — С. 25–33.

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ЯК ШТУЧНА ЗМІНА ПІДСУДНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ СПРАВИ

Мелех Л.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Чинним ГПК України передбачено, що на сторони покладено обов'язок добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, виявляти взаємну повагу до прав і охоронюваних законом інтересів другої сторони. Проте, жодної подальшої конкретизації вказана норма не отримала. Зокрема, не передбачено переліку та ознак дій, які можуть вважатися недобросовісним користуванням процесуальними правами, правила кваліфікації таких дій, порядок притягнення до відповідальності за їх вчинення, види і розміри такої відповідальності.

Щодо поняття зловживань процесуальними правами дотепер немає єдиної думки. Під зловживанням процесуальними правами учений Смітюх розуміє завжди непряму дію з прихованою мотивацією, коли справжня мотивація, бажана мета використання передбаченої законом процесуальної форми та здійснення процесуального права відрізняється від задекларованої відкрито у заяві (скарзі або клопотанні) [1, с. 58].

На думку дослідника Васьковського, зловживання процесуальним правом — це неприпустиме здійснення права, що спрямоване проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи або веде до вкрай несправедливих результатів для протилежної сторони [2, с. 677]. Також на погляд науковця Петренка під зловживанням правом, як матеріальним, так і процесуальним, Європейський Суд з прав людини у своїй практиці розуміє таке його використання, яке спрямоване на боротьбу із закладеним у ньому ж позитивним регулятивним потенціалом, в тому числі, що суперечить принципу правової визначеності [3, с. 16].

Отже, із аналізу досліджених дефініцій вбачається, що зловживання процесуальними правами — це здебільшого активні дії відповідного суб'єкта, який має певний мотив. Більш вірно буде говорити про наявність умислу, тобто коли особа має на меті настання певних наслідків, що призведуть до

затягування розгляду справи по суті або взагалі її не вирішення по суті, приховування існування судової справи від іншої зацікавленої особи, тощо. Слід зауважити, що дотепер питання кваліфікації дій учасників справи, як зловживань процесуальними правами, вирішувалися на рівні листів та роз'яснень Вищого господарського суду України та Верховного Суду України, які мають лише рекомендаційний характер.

У науковій літературі неодноразово зверталася увага на необхідність подальшого законодавчого розвитку інституту відповідальності за зловживання процесуальними правами. Так, слушним є висновок цивіліста Т.А. Кудрі, яка зазначила, що встановлення у процесуальному законі обов'язку добросовісного здійснення процесуальних прав є першим етапом у формуванні єдиної концепції вирішення проблеми зловживання цивільними процесуальними правами. Наступними етапами, на думку вказаної дослідниці, мають стати:

1) формулювання законодавчого визначення поняття «зловживання цивільними процесуальними правами»; 2) нормативне закріплення окремих різновидів зловживань цивільними процесуальними правами та встановлення відповідальності за такі зловживання [4, с. 211].

У зв'язку з цим актуальним видається приділення уваги даному питанню в проекті Господарського процесуального кодексу України, оприлюдненого Радою з питань судової реформи при Президенті України, однією з численних новел якого є впровадження відповідальності учасників господарського процесу за зловживання своїми процесуальними правами.

Дослідник у сфері зловживання правом А.В. Смітюх зазначає, що зловживання правом – це не тільки теоретичний, але й законодавчий термін, що надає остаточну і негативну правову оцінку діям особи. Будь-яке зловживання правом належить до сфери неналежного та є спотворенням правової реальності. Вказаний дослідник зазначає, що зловживання процесуальним правом може бути як деструктивним, так і конструктивним, у тому сенсі, що воно може сприяти швидкому розв'язанню спору та припиненню правової невизначеності, хоча й всупереч закону [5, с. 78-79]. В наведеному ракурсі зловживання процесуальним правом з метою штучної зміни підсудності спору має виключно деструктивний характер та призводить до «перетягування» розгляду спору на територію, що є більш прийнятною для позивача, та може мати на меті приховування існування судової справи для протилежної сторони [6, с. 76]. Вважаємо, що закріплення відповідальності за зловживання сторонами процесуальними правами є обґрунтованим та відповідає практиці Європейського суду з прав людини. Так, у рішенні Європейського суду з прав людини у справі Голдер (Golder) проти Сполученого Королівства від 21.02.1975 р. зазначається, що право на доступ до правосуддя не є абсолютним та необмеженим [7].

Виходячи із наведеного вище вбачається, що закріплення в процесуальному законодавстві поняття та випадків зловживання своїми правами сторонами по справі є теоретично обґрунтованим та відповідає євроінтеграційним процесам в Україні. Тому вважаємо за необхідне приділити більш детальну увагу зловживанню заявником своїми правами при застосуванні

правил підсудності. На жаль, до штучної зміни підсудності різними шляхами вдаються досить часто.

Список використаних джерел

1. Смітюх А.В. Критерії та механізм кваліфікації зловживання процесуальними правами. *Юридичний радник*. 2006. № 6(14). С.55-58.
2. Васьковский Е.В. Курс гражданского. М.: Узд. Башмакові, 1915. Т1. 691 с.
3. Петренко Н.О. Механізм запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами у цивільному судочинстві. *Матеріали круглого столу «Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії»* (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С.15–20.
4. Кудря Т.А. Зловживання цивільними процесуальними правами в контексті тлумачення окремих складових принципу диспозитивності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2013. Вип. 21. Т. 1. Ч. 2. С. 210–213.
5. Смітюх, А.В. Щодо розмежування понять «процесуальна диверсія» та «зловживання процесуальними правами» у господарському процесі. *Nauka: teoria i praktyka*. 2007: Materiały czwartej międzynarodowej naukowo–praktycznej konferencji (Przemyśl, 16–31 sierpnia 2007 r.). Przemyśl: Nauka i studia. 2007. С. 77–79.
6. Петренко, Н.О. Зловживання процесуальними правами у вигляді штучної зміни підсудності господарської справи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 75-78.
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 21 лютого 1975 р. по справі Голдер (Golder) проти Об'єднаного Королівства URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_086/page?text=%E0%.

ДІЯЛЬНІСТЬ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ З ПИТАНЬ РЕЄСТРАЦІЇ ГРОМАДЯН *Неофіта Д.Б.,*

*головний спеціаліст сектору юридичного забезпечення Головного управління
Державної міграційної служби України у Львівській області*

Однією з умов розвитку правової держави на сучасному етапі є визначення напрямів її міграційної політики та вдосконалення системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав людини.

Реалізацію державної політики України з питань громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, а також у справах міграції у межах, визначених законодавством про біженців, зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, покладено на органи Державної міграційної служби України [1, с.354].

Державна міграційна служба України (ДМС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії

нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Однією з найважливіших є діяльність ДМС України щодо забезпечення функціонування на належному рівні паспортно-реєстраційної системи. Сьогодні відбувається зміна сутності паспортно-реєстраційної діяльності, перехід від контрольного її характеру до наглядового, основним призначенням якого є забезпечення реалізації фізичними особами передбачених Конституцією України та іншими нормативними актами прав, свобод та законних інтересів.

Паспортно-реєстраційна система – це сукупність урегульованих нормами права відносин з приводу оформлення та видачі паспортів, вирішення питань громадянства України, реєстрації та обліку фізичних осіб за місцем їх проживання (перебування), організації міграційної роботи, забезпечення умов для реалізації фізичними особами суб'єктивних прав, свобод та інтересів, а також нагляду за виконанням покладених на них обов'язків [2, с.125].

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 26 червня 1992 р. №2503-ХІІ "Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон" (надалі – Положення) [3] паспорт громадянина України є документом, що посвідчує особу власника та підтверджує громадянство України. Паспорт дійсний для укладання цивільно-правових угод, здійснення банківських операцій, оформлення доручень іншим особам для представництва перед третьою особою лише на території України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Під час виконання повноважень з питань паспортизації населення виникають системні проблеми у сфері реалізації прав людини і громадянина, а саме:

- документування осіб, що отримували паспорт громадянина України на непідконтрольній Уряду України території.

- у разі наявності в особи довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (ВПО) - до територіального підрозділу ДМС, а також центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), центрів обслуговування «Паспортний сервіс» ДП «Документ» за місцем фактичного проживання, яке зазначене у довідці;

- якщо на момент подання документів втрачено довідку ВПО, у заяві про втрату паспорта обов'язково зазначаються обставини втрати документа та структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районний, районний у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, яким видано згадану довідку, з метою подальшої перевірки цієї інформації працівником територіального підрозділу ДМС;

- якщо особа не отримувала довідку ВПО та має зареєстроване місце проживання на території Донецької або Луганської області органи державної влади не здійснюють свої повноваження, документи, необхідні для оформлення паспорта необхідно подавати до будь-якого територіального підрозділу ГУДМС України в Донецькій області та відповідно ГУДМС України в Луганській області, який здійснює свої повноваження.

- якщо місце проживання на тимчасово окупованій території України АР Крим або м. Севастополь документи, необхідні для оформлення паспорта Ви можете подавати до будь-якого територіального підрозділу ДМС, а також центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), центрів обслуговування «Паспортний сервіс» ДП «Документ» за місцем звернення.

- документування осіб, що звернулися за паспортом вперше після досягнення 18-річного віку, встановлення їх особи. Паспорт, який оформлюється вперше, видається не пізніше ніж через 20 робочих днів з дня оформлення заяви-анкети для його отримання. Строк дії документа, що є результатом отримання послуги: особам віком від 14 до 18 років паспорт громадянина України у формі картки видається зі строком дії 4 роки; особам, яким виповнилося 18 років, паспорт громадянина України у формі картки видається зі строком дії 10 років;

- документування осіб, що перебувають в установах виконання покарань, відсутність документів передбачених Порядком для подачі на паспорт, а також відсутність коштів для отримання ними паспорту вдруге;

- документування осіб, що перебувають на тривалому стаціонарному лікуванні в закладах Міністерства охорони здоров'я закритого типу, відсутність документів передбачених Порядком. Особа, яка відбуває покарання в установах виконання покарань або перебуває на тривалому стаціонарному лікуванні в закладах МОЗ закритого типу, подає документи через уповноважену особу до територіального підрозділу ДМС за місцем розташування адміністрації відповідної установи або закладу;

- документування осіб, які перебувають в центрах бездомних осіб, встановлення їх особи, громадянства. Бездомна особа подає документи до територіального органу/територіального підрозділу ДМС, уповноваженого суб'єкта за місцем майбутньої реєстрації її місця проживання. У разі, коли особа не має місця проживання, за адресою якої вона може бути зареєстрована, та з певних причин не може або не бажає отримувати статус бездомної особи, або знята з реєстрації місця проживання, слід звернутися до територіального підрозділу ДМС України, центру надання адміністративних послуг, центру обслуговування «Паспортний сервіс» ДП «Документ» за останнім зареєстрованим місцем проживання або за фактичним місцем проживання.

За порушення міграційного законодавства щодо функціонування паспортної системи України КУпАП встановлена відповідальність. Згідно зі ст. 197 КУпАП "Проживання без паспорта" проживання громадян, зобов'язаних мати паспорт, без паспорта або за недійсним паспортом, проживання без реєстрації тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 17 до 51 грн.), ст. 198 "Умисне зіпсування паспорта чи втрата його з необережності", яка передбачає відповідальність за недбале зберігання паспорта, що спричинило його втрату або умисне зіпсування паспорту та ст. 201 "Незаконне вилучення паспортів і прийняття їх у заставу" мають санкції, аналогічні ст. 197 КУпАП [4].

Список використаних джерел

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, Л. П. Коваленко та ін.; за заг. ред. В. Я. Наспока. – Х.: Право, 2013. – С. 354.
2. Загородній А. Ф. Державна міграційна служба України як суб'єкт наглядової діяльності у сфері адміністративно-реєстраційної системи / А. Ф. Загородній // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 2 (4). – С. 125.
3. Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон: Постанова Верховної Ради України від 26 червня 1992 р. № 2503-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 37. – Ст. 545.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. – Ст. 1122.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Огірко О.В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри філософії та педагогіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжиського

У духовно-моральних аспектах прав людини особливий наголос ставиться на пошані гідності людини, що створена на образ і подобу Богу, здатна пізнавати, любити свого Творця і служити Йому через пізнання інших людей, любов до них і служіння їм. Підставою гідності людини, що носить незатертий образ Божий є відкритість до спілкування з Богом і зі своїми ближніми та готовність до самотрансценденції. Етимологія слова гідність – “Год – ность”, – носити у собі Бога. Гідність людини висуває перед іншими вимогу, щоб її визнавали і поважали. Вона є джерелом усіх духовних і моральних принципів. Гідність людини – це трансцендентна характеристика людей. Гідність є нормою, за якою оцінюється відповідність усіх форм поведінки людини. Гідність людини полягає в тому, що вона, як творіння, є здатна пізнавати, любити свого Творця, поставлена володарем над усіма земними творіннями, щоб ними керувати і користуватися благами, прославляти Творця. Людина має прославляти Бога у своєму тілі – це вимога гідності [2, с. 45].

Гідність – це специфічна вартість людської особи. Гідність особи полягає в тому, що вона є не лише щось, але є хтось. Вона здатна пізнавати себе, володіти собою, добровільно дарувати себе та входити в спільноту з іншими особами; вона покликана до союзу зі Своїм Творцем, покликана дати Йому відповідь вірою і любов'ю, якої ніхто інший не може дати замість неї.

“...Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства...” (Загальна Декларація прав людини).

Гідність людини породжує в людській спільноті вимогу, щоб зберігалися наступні права людини: фізичні права (інструментальні: право на забезпечення при хворобі, непрацездатності, старості та безробітті; соціальні: право на їжу,

одяг, житло, відпочинок, охорону здоров'я; особисті: право на життя й фізичну недоторканність); політичні права (право на юридичний захист участі людини у політичному житті; право на участь у політичному житті; право на самовизначення); право на пересування (право на внутрішню і зовнішню міграцію; право на громадянство і місце проживання; право на свободу пересування); право на об'єднання (право на утворення товариства та організації; право на збори й об'єднання; право на соціальні взаємозв'язки); економічні права (право на працю; право на відповідні умови праці та справедливу платню; право організувати спілки і право на власність); сімейні й сексуальні права (право вибрати сімейний стан; право створити сім'ю чи бути неодруженим, право мати дітей; право на економічні, соціальні, культурні й моральні умови, що необхідні для людського життя); релігійні права (право на релігійну свободу; право на приватне й публічне сповідання своїх релігійних переконань; право мати релігійні переконання); комунікативні права (право на спілкування; право бути поінформованим правдиво; право на свобод у самовираженні, освіти й культурного життя) [1, с. 205].

На людські права і свободи наголошував ще Папа Лев XIII в енцикліці "Rerum Novarum" ("Нові речі"), що опублікована у 1891 році. Згідно вчення Церкви кожна людина створена на образ і подобу Божу з притаманною їй "гідністю, розумом і вільною волею...і має права, які безпосередньо впливають із такої її природи". До цих прав належить право на життя й на відповідні життєві стандарти, моральні та культурні цінності; право вести релігійну діяльність, одружуватися й жити сімейним життям, а також користуватися різноманітними соціальними, політичними та економічними благами й можливостями [4, с. 50]. Політика і закон існують для того, щоб служити людям. Людина є наділена трансцендентною цінністю і не є підпорядкована якійсь іншій меті. Всі люди рівні між собою і перед законом. Гідність людини дає право вимагати державного захисту перед тими, хто би зводив особу до ролі знаряддя для досягнення своєї мети. Папа Пій XI в енцикліці "Quadragesimo Anno" ("На сороковому році"), що опублікована у 1931 році, наголошував на тому, що "люди є духовними й трансцендентними, як рівно ж матеріальними істотами, і їх ніколи не можна повністю підпорядкувати функціональним бажанням чи потребам інших людей" [4, с. 152]. Тільки людина є адекватним моральним мірилом усіх форм соціальної організації та суспільних взаємовідносин. Папа Пій XI розвинув поняття "соціальної справедливості". Гідність людини є радше соціальною, аніж виключно приватною справою. Папа Пій XII (1939-1952 рр.) висунув концепцію соціального та правового порядку, стверджуючи, що повага до гідності людини тягне за собою право вести й розвивати корпоративне, інтелектуальне та моральне життя, а особливо право на релігійне формування та освіту; право визнавати Бога приватно і публічно та займатися релігійною харитативною працею; право одружуватися й досягати мети подружнього життя; право на працю як необхідний засіб підтримування родинного життя; право на вільний вибір життєвого стану; право на існування; право на добре ім'я; право на

власну культуру та національний характер; право на власний розвиток; право вимагати дотримання міжнародних угод та інші [4, с. 161-162].

Енцикліка Папи Івана XXIII “*Pacem in Terris*” (“Мир на землі”), опублікована у 1963 році, присвячена питанням підтвердження прав на життя, на їжу, одяг, житло, відпочинок та медичне обслуговування, право на культуру та освіту, право на свободу висловлення, спілкування та вільне сповідання релігії, право на працю, на приватну власність і на юридичний захист усіх до одного прав людини [4, с. 141]. Папа Іван XXIII ствердив, що “кожна людська істота має право вшанувати Бога відповідно до голосу щирого сумління і право сповідувати власну релігію як приватно, так і прилюдно” [4, с. 107]. На його думку людська гідність є конкретною нормативною цінністю, а повага до гідності та цінності особи є підґрунтям усіх прав людини. Саме тому, що людина є особою (наділена розумом і свободою волі), вона має права та обов’язки, які безпосередньо впливають з її природи, які не можна нікому й нічому підпорядковувати [4, с. 166]. Папська енцикліка наголошує на права, що стосуються: життя й відповідного рівня життя; моральних і культурних цінностей; релігійної діяльності; родинного життя; економіки, політики, свободи пересування й місця проживання. Християни мають право на християнське виховання (Декрет II Ватиканського Собору). II Ватиканський Собор у 1965 році видав Декларацію про релігійну свободу (“*Dignitatis Humanae Personae*” – “Гідності людської”), в якій йдеться про право на релігійну свободу. Головним принципом цієї Декларації є гідність відповідальної особи в суспільстві.

Християнство пропонує своїм послідовникам свободу: “і спізнаєте правду, і правда вас визволить” (Ів.8.32). Папа Іван Павло II опублікував 4 енцикліки присвячені релігійним правам людини. В першій енцикліці «*Redemptor hominis*» («Відкупитель людини», 1979), засуджено порушення прав людини і охарактеризовано Церкву як захисницю свободи гідності людської особи. Наступні енцикліки: «*Laborem Exercens*» (“Виконуючий працю”, 1981), «*Sollicitudo rei socialis*» (“Турбота про соціальні справи”, 1987), «*Centesimus annus*» (“Сотий рік”, 1991) – стосуються проблеми людської праці, розвитку народів та соціальних питань [1, с. 204].

Головні юридичні категорії пов’язані з поняттям закону. Закон із грецької мови – νόμος (номос), а в латинській мові – lex. Закон – раціональне скерування людини до добра тим, що має владу і контроль над спільнотою. *Dura lex, sed lex* (із латинської мови – суворий закон, та все ж закон). Закон, що накладає на людей обов’язки, може бути наказуючим і забороняючим. Закон може бути природний і позитивний. Закон також буває безумовний і умовний. Безумовний закон зобов’язує завжди, наприклад, не давати злого прикладу. Умовний закон зобов’язує в деяких обставинах. Заповідь є частиною Закону, Божим повелінням і вказівкою. Уточнити закони життя може найкраще Творець життя. Закон – це розпорядок законної влади для загального добра належно проголошений. Тут слід враховувати такий елемент: законна влада, бо тільки вона може укладати закони й вимагати їх зберігання. Другим важливим в законності є загальне добро підданих, тобто для тих, для яких установлено

закон. Розпорядок, який не має на увазі добра підданих, не є законом, а часто беззаконням.

Церковне право має свою термінологію, тобто цивільний закон – це номос, а церковний закон – це канон. Варто пригадати з історії Русі-України про номоканон, тобто про збір цивільних і церковних розпорядків за княжої доби. Християнство упорядкувало право. Так, князі Володимир Великий і Ярослав Мудрий вводять номоканони. Останній уклав кодекс прав “Руську Правду” – один із перших на сході Європи, в якій кара на горло – чужа українській культурі – була замінена грошовою карою, а це була революція у тодішній ідеології. Кривава родова помста й кров за переступи взагалі, як основа поганства на Русі, була помалу зліквідована.

Багато зробила Церква для запровадження і зміцнення самого державного устрою, внівши в його основу, в суд зовсім нові (християнські) поняття. Тому глибоко розуміючи вагу Церкви в державі, великі князі Володимир Великий і Ярослав Мудрий завжди запрошували митрополитів до себе на наради в державних справах. На Церкву було покладено багато суто світських турбот, які були близькими до державних завдань. Вона була керівником світської державної влади в побудові громадянства.

Термін право походить з латинської мови (juris), а тому спеціалістів права називаємо юристами. Саме поняття права – це засіб до цілі. Ми отримали від Бога - Творця фундаментальне право усіх прав життя. За ним ідуть наступні права: право на харчування, право на одяг, помешкання, навчання, працю, на сім'ю. Право на винагороду за працю, право під певними умовами на благодать, чеснотливе життя і нарешті право праведника на небо – останню ціль і мету людини.

Право тісно пов'язане з обов'язком. Обов'язок – це уживання права. Щоб гідно виконувати права і обов'язки, необхідно: добре знати зміст права (тому від влади вимагається його належного проголошення), а також виконувати свої обов'язки, які випливають з цих прав.

Право християнина – жити згідно зі своїм покликанням, звертатися до Бога як до люблячого Батька у всіх справах життя. Обов'язком християнина є Бога любити, Бога пізнавати і Богові служити через любов до інших людей, їх пізнаванням і їм служінням. Християни мають ряд обов'язків перед самими собою: старатись про спасіння власної душі; любити самого себе, щоб уміти любити інших; старатись про збереження життя, чистоти, земних дібр, доброї слави. Обов'язки християн перед ближніми включають: любити ближніх і ворогів; старатись про спасіння душ ближніх; зберігати правдолюбність, добру славу, життя, майно ближніх, а також спокій і мир у суспільстві.

Права людини тісно пов'язані з етикою, вони дають основу для ряду моральних обов'язків. Ще в XIII ст. Тома Аквінський запропонував поділ етичних законів. Вічний закон як закон буття Вселеної, як участь людини в Божому бутті. Природний закон як участь людини у вічному законі. Природна пошана батьків, чужої власності. Самозбереження і зберігання свого роду. Життя в злагоді з природою, а також з другими людьми. Вживання волі і розуму, щоб шукати правду.

Природне право не створене людиною, а вписане в природу людини і тому називається природним правом (*ius naturale*). Воно є основою, фундаментом всіх інших прав людини. Людина має право на життя у спільноті, право на вибір стану життя, на свободу совісті, право на правду і до того спрямована природа людини. З цього права випливають норми, що зобов'язують людину поважати права інших людей. Цей порядок пізнає розум. Наш природний нахил чи право – жити. Якщо того права в суспільстві нема, то нема сенсу жити [3, с. 182].

Людський закон як участь людини в природному законі. Об'явлений Божий закон. Божий закон та його поділ. Непевність людських оцінок, потреба Божого проводу. Виховна мета Божого закону, щоб плекати добрих громадян, які відчувають свою відповідальність перед Богом, Батьківщиною, народом. Божий закон як дороговказ до людського спасіння. В свою чергу Божий закон поділяється на наступні закони. Первісний або патріархальний закон: «Не роби другому того, що тобі не мило» (закон прощення всякої кривди). Етапи отримання людиною Заповідей Божих: Адам, Ной, Авраам, Мойсей, Христос. Релятивність (відносність) людської моралі, що змінюється від обставин життя. «Око за око, зуб за зуб, кров за кров». Закон Старого Завіту – Десять Заповідей Божих – Декалог або Мойсеїв закон, який надав Господь Бог цілому людству через пророка Мойсея на горі Синай майже 3300 років тому на двох кам'яних таблицях (скрижалях). Новозавітний закон Христа або Євангельський закон любові: «Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією думкою твоєю й усією силою твоєю», «Люби ближнього твого, як себе самого» (Мк. 12.30-31). Світське і церковне законодавство ґрунтується на універсальному законі Творця: чини добро – уникай зла. Якщо між ними є розходження, то, звичайно, тому, що світський закон неправильно інтерпретує природний і універсальні закони. У випадку такої незгідності з Божим універсальним законом, світський закон не зобов'язує в душі людей. В менш важливих справах його можна толерувати назовні, якщо потреба публічного порядку перевищує цю неважну справу. Однак, якщо якась неправильність світського закону в чомусь важливому порушує Божий Закон, тобто перевищує потребу публічного порядку, такій неправильності слід протиставлятися у всякий по-людському можливий спосіб, її толерувати не можна.

Список використаних джерел

1. Огірко О. Релігійні права людини // Матеріали III Міжнарод. конф. “Право і суспільство: актуальні проблеми взаємодії”, Вінниця, ВФ МАУП, 2002. – С. 201 -207 .
2. Огірко О.В. Християнська етика. Навчальний посібник. – Львів, ЛІ МАУП, 2003.
3. Огірко О.В. Християнська етика для всіх: Словник християнсько-етичних термінів. – Львів: Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Ґжицького, 2009. – 272 с.
4. Релігійна свобода і права людини: Богословські аспекти. У 2 т. Т. 1.– Львів: Свічадо, 2000.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Патлачук О. В.,

*кандидат юридичних наук, викладач Краматорського
економіко-гуманітарного інституту*

Актуальність теми роботи пов'язано з тим, що в сучасних умовах серед пріоритетів національних інтересів України на перше місце виходить питання безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства. Це зумовлює необхідність деталізації правової охорони природи, елементом якої є нормативне закріплення гарантій прав людей. На сьогодні науковцями доведена наявність зв'язку між суттєвим погіршенням здоров'я людей, негативними змінами генофонду та забрудненням навколишнього природного середовища. В таких умовах особливої значення набуває проблема удосконалення регулювання прав громадян на безпечне для їх життя і здоров'я навколишнє природне середовище, яке закріплено в Конституції України.

Аналіз публікацій показує, що питання захисту прав людини на безпечне навколишнє природне середовище розглядалося в працях В.І. Андрейцева, Г.В. Анісімової, М.М. Антонович, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, А.П. Гетьмана, Б.В. Кіндюка, Н.Р. Кобецької, В.В. Костицького, С.М. Кравченко, М.В. Краснової, Н.Р. Малишевої, В.Л. Мунтяна, В.К. Попова, Б.Г. Розовського, П.М. Рабіновича, Ю.М. Тодики, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги. Незважаючи на наявність цих досліджень розробка основних проблем прав громадян у цій сфері вимагає свого визначення розгляду та подальшого дослідження.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що поняття «права на здорове навколишнє середовище» з'явилося у Стокгольмській декларації 1972 р. В ньому вказувалося, що люди мають право на свободу, рівність і адекватні умови середовища такої якості, яке забезпечує гідне і благополучне життя. Особливе значення у законодавчому закріпленні прав людей на безпечне середовище мала Орхуська Конвенція 1999 р. «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя, що стосується навколишнього середовища». В тексті документа проголошується необхідність доступу громадян на екологічну інформацію, участь у прийнятті екологічно значущих рішень та процедурні питання їх захисту. На підставі цієї Декларації понад 150 держав закріпили деякі форми екологічних прав або обов'язків на конституційному рівні. Ці положення сформували спектр відносин у вигляді чітко сформульованих прав та обов'язків, направлених на вирішення питань у цій сфері. В Україні ці положення знайшли відображення в змісті Конституції 1996 р., так згідно ст. 3 людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека проголошується найвищими соціальними цінностями. Основний Закон України вказує на необхідність виконання громадянами обов'язків, які викладені у ст. 12: берегти природу, раціонально використовувати її багатства, здійснювати діяльність з додержання вимог екологічної безпеки. Як вказуються у ст. 16 держава бере на себе обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків

Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу. В свою чергу ст. 50 Конституції України визначає, що екологічними правами громадян є право на безпечне навколишнє природне середовище та відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права, а також право на вільний доступ до екологічної інформації про стан навколишнього середовища. В умовах реалізації положень Конституції особливої уваги набуває проблема удосконалення правового регулювання суспільних відносин, які виникають в процесі охорони, реалізації та захисту права громадян на безпечне для їх життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Цілком зрозуміло, що реалізація даного процесу потребує прийняття базового закону, яким став ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р., до якого постійно вносяться доповнення стосовно достатньо широкого спектру питань, серед яких чинне місце займають права людей на безпечне навколишнє середовище. У даному законодавчому акті ст. 9 містить перелік екологічних прав громадян України, серед яких право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, що можуть негативно впливати на стан довкілля. В ст. 33 вказується про необхідність додержання екологічних нормативів граничнодопустимих викидів у навколишнє середовище з метою недопущення їх негативного впливу на сприятливість, комфортність, інші якісні характеристики стану життя. На думку А.П. Гетьмана, наведений перелік екологічних прав закріплений в даному Законі, є різноплановим та недостатнім [1, с. 73]. На підставі даного Закону приймалося значна кількість інших законодавчих актів, але чітке закріплення права людей на безпечне середовища можна знайти в низки законів (рис. 1).

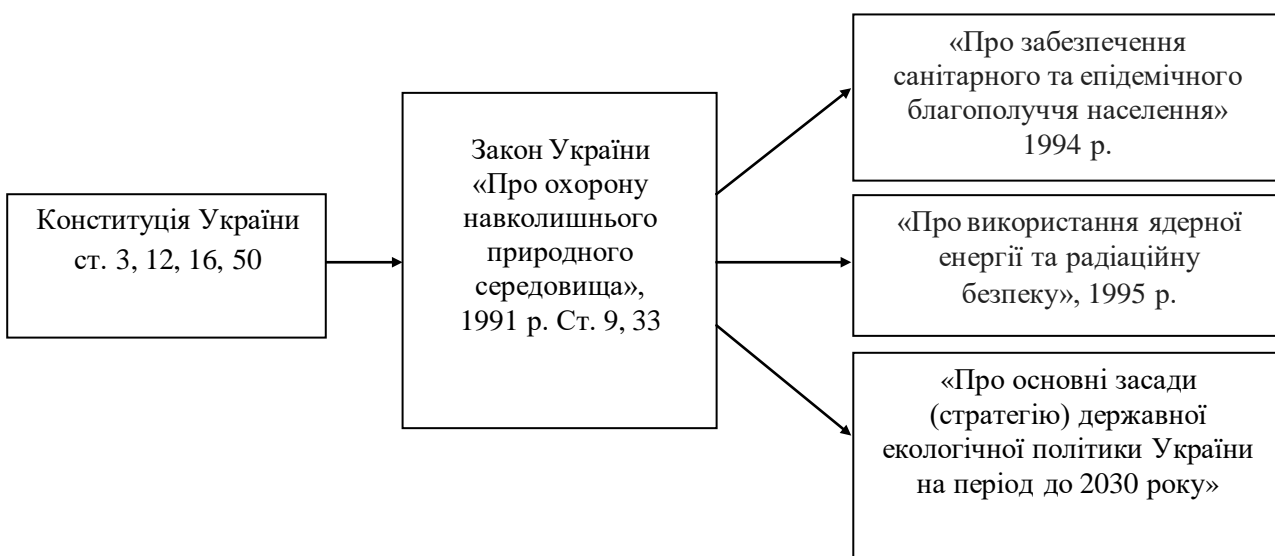

Рис. 1. Блок-схема законодавчих актів України, які регламентують захист прав людей на безпечне навколишнє середовище

Так, ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» 1994 р. гарантує право людей на безпечне для здоров'я і життя

продукти харчування, питну воду. В свою чергу ЗУ «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» 1995 р. встановлює пріоритет захисту людини та навколишнього природного середовища від впливу іонізуючого випроміння, забезпечення безпеки під час використання ядерної енергії. Наступний ЗУ «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» 2019 р. ставить за мету державну екологічну політику та досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Однією з форм реалізації прав людей на безпечне середовище стала традиція визначати день довкілля, який започатковано указом Президента України № 855/98 від 06 серпня 1998 р. Цей захід сприяє покращенню стану довкілля, озеленення, благоустрою населених пунктів, очищенню шкідливих джерел, збереження природно-заповідних об'єктів.

За результатами проведеного дослідження необхідно вказати, що конституційні права громадян захищені в Конституції України знайшли відображення в ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» але не в повному обсязі. З метою реалізації конституційних положень в Україні була прийнята низка законів в яких лише в двох було чітко сформульовано право людей на безпечне навколишнє середовище. З метою вирішення даної ситуації 28.02.2019 р. була прийнята державна стратегія екологічної політики на підставі якої необхідно продовжити правотворчу діяльність з метою закріплення прав людини на безпечне навколишнє середовище.

Список використаних джерел

1. Гетьман А. П., Костицький В. В. Екологічні права людини в національній і міжнародній правовій доктрині. Проблеми законності : зб. наук. пр.. Харків, 2013. Вип. 124. С. 70-71. С. 68-80.

ПСИХІЧНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ХВОРОБОЮ

Поліщук Н.І.,

*ад'юнкт кафедри кримінального права і кримінології факультету №1 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Відповідно до ч.1 ст. 84 КК України «Звільняється від покарання особа, яка під час його відбування захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. До такої особи можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру відповідно до статей 92-95 цього Кодексу» [1].

На основі твердження, вказаного в кримінальному законі, що різновиди звільнення від покарання в зв'язку, з хворобою, здається важливим вказати на загальні характерні риси досліджуваного виду звільнення від покарання. Стаття

84 КК України, що передбачає звільнення від покарання в зв'язку з хворобою озаглавлена «Звільнення від покарання у зв'язку за хворобою». На думку Ю. М. Ткачевського, зміст цієї статті «ширше її назви». Вона передбачає не тільки звільнення від покарання через хворобу, а й звільнення від кримінальної відповідальності, заміну одного покарання іншим, що об'єднано однією підставою - захворюванням особи, яка вчинила злочин [2, с.32]. Розділяє поняття «звільнення» так само А.І. Коробеев відзначаючи, що видами «депеналізації є різні форми: а) звільнення від кримінальної відповідальності; б) звільнення від покарання; в) звільнення від відбування покарання» [3, с. 104]. На неоднозначність використаної термінології вказує і Є.В. Благоев, відзначаючи, що: по даній статті (84 КК України) мова йде «про звільнення від покарання, про звільнення від відбування покарання і про звільнення від подальшого відбування покарання [4, с. 134].

Вказане вище дозволяє стверджувати, що норма, передбачена в ст. 84 КК України, розділяє звільнення від покарання, від звільнення від відбування покарання, звільнення від подальшого відбування покарання ми вважаємо різновидом звільнення від покарання і автономно не розглядаємо.

Безумовно, в разі якщо у особи, яка вчинила злочин, до винесення вироку суду та набрання ним законної сили, настає психічний розлад, який позбавляє її можливості усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними, вона не може бути звільнено від покарання, тому що на підставі ст. 335 КПК України суд зупиняє провадження у даній справі, і до таких осіб можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру (ст. 93 КК України). Неважко помітити, що в даному випадку, особа звільняється, що не від покарання, а саме від кримінальної відповідальності, (до моменту виздоровлення).

На думку Б.А. Спасеннікова, розвиток хронічного психічного розладу не може бути підставою для обов'язкового звільнення від покарання [5, с. 12]. Погоджуючись з думкою Б.А. Спасеннікова, можна прийти до висновку, що підставами звільнення від покарання або від відбування покарання, в зв'язку з настанням хронічного розладу, слід вважати:

а) медичний критерій (психічний розлад);

б) юридичний критерій (відсутність можливості усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними);

і саме сукупність зазначених двох критеріїв може бути підставою для звільнення від покарання або його подальшого відбування.

Розглядаючи медичний критерій неосудності, судові психіатри відзначають, що наявність діагнозу (навіть такого, як шизофренія) не означає автоматичного встановлення неосудності. Наявність психічних порушень не є детермінантою злочинної поведінки осудних осіб. Прямий причинний зв'язок між психічними аномаліями та злочином відсутня. «Залежність всього модусу поведінки осудної особи від його соціальних установок і психологічних (а не психопатологічних властивостей) призводить до того, що при наявності одних і тих же психічних аномалій можливий різний рівень і характер їх прояву. Тому

не можна розглядати психічні аномалії поза ними конкретних властивостей і властивою їм динаміки як якусь незмінну даність».

Медичний критерій може зумовити висновок про неосудність лише в тому випадку, коли діагноз однозначно фіксує стан психіки, що виключає здатність до усвідомлено-вольової діяльності в будь-якій ситуації. Глибина (тяжкість) несумісних з осудністю психічних порушень встановлюється побічно, через клінічні показники. Існуючі психічні розлади діляться на групи в залежності від характеру і тяжкості захворювання. Разом з тим навіть при наявності однакового діагнозу у різних людей психічний розлад може виключати або не виключати осудність. В першу групу в рамках шизофренії, наприклад, включають випадки з виразною клінічною картиною захворювання або з явними ознаками дефекту. До другої - тривалі і стійкі ремісії з неврозоподобними, психопатоподібними і окремими емоційними порушеннями, з збереженням психічних функцій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу до відомостей : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Ткачевский Ю.М. Освобождение от наказания в связи с болезнью // Законодательство. 2000. №10. С. 57.
3. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: Проблемы криминализации и пенализации. Владивосток : Издавництво : Дальневосточного университета, 1987. 268 с.
4. Благоев Е. В.. Применение уголовного права (теория и практика). — СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс» —505 с. 2004
5. Спасенников Б.А. Звільнення від покарання у зв'язку з психічним розладом // Санніков А.Л., Банникова Р.В., Малов Є.К. Здоров'я спецконтингенту в ситуації екстремальності кримінально-виконавчої системи. Архангельськ, 1998. С. 27.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ

Телефанко Б.М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Правовий статус особи – це закріплені у відповідних джерелах права і гарантовані державою суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи. Це одна із найбільш важливих політико-юридичних категорій, яка нерозривно пов'язана із соціальною структурою суспільства, рівнем демократії, станом законності. Особливо важливим це є у сфері протидії злочинності, частину якої складає кримінально-виконавча система України.

Кримінально-виконавча система – це похідна не тільки від законодавства, але і від традицій, моралі, рівня його економічного розвитку, а також

соціально-політичного стану суспільства. Глибоке з'ясування сутності та змісту правового статусу засуджених має велике не тільки теоретичне, але й чимале практичне значення, тому що визначення кола прав і обов'язків засуджених є неодмінною умовою забезпечення законності при виконанні покарань. Держава поважає і охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку. Засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України за винятком обмежень, визначених Кримінально-виконавчим кодексом України, законами України і встановлених вироком суду [1].

З позицій забезпечення правового статусу засуджених виправна система України – це єдиний процес безпосереднього відбування ними призначених судом заходів кримінально-правового характеру і застосування до них у цей період відповідних засобів виправного впливу. Виправний вплив є застосуванням до засуджених системи встановлених законом основних засобів виправлення і ресоціалізації, згідно ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, а саме встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, пробація та громадський вплив.

Діюче законодавство України, яке встановлює позитивний статус громадян України, одночасно є джерелом обмежень прав засуджених. Варто погодитись з Ю.А. Чеботарьовою, що дуже важко (а деколи й неможливо) точно і з вичерпною повнотою визначити об'єм всіх обмежень в правах засуджених, передбачених тією або іншою галуззю законодавства [2,с.9]. Звідси особливі труднощі зазнають представники адміністрації установ виконання покарань при роз'ясненні засудженим їх прав і обов'язків у період відбування покарання, закріплених у нормах різних галузей законодавства. Думається, що не треба забувати ще й ті обмеження прав засуджених, які є у різних наказах Міністерства юстиції та у наказах Міністерства оборони України щодо засуджених військовослужбовців. У нормативних актах, що регулюють виконання покарань і є формами вираження кримінально-виконавчої політики, чітко проглядається курс на подальшу диференціацію і індивідуалізацію правового статусу засуджених у процесі виконання покарань.

І.В. Шмаров відзначив, що «на формування стратегії політики в сфері виконання покарань надають вплив динаміка і структура злочинності. При стабільному рівні злочинності або його зниженні політика у даній сфері, як правило, більш гуманна. Однак ріст злочинів, особливо тяжких, перш за все насильницьких, негативно впливає на моральні і правові уявлення у суспільстві, стимулює більш жорсткі політичні і правові рішення» [3,с.6].

Світова громадськість постійно звертає увагу на порушення в Україні життєво важливих прав людей, які тимчасово або довічно позбавлені свободи. Через грубі порушення прав людини і громадянина Україна займає четверте місце в світі за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини [2,с.1]. В умовах несприятливої ринкової економіки значна кількість засуджених не залучається до праці з вини адміністрації установ виконання покарань (далі

УВП). Нормативно-правові акти Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України) повинні ставити собі за мету захист права засуджених на працю, справедливу оплату праці, інших трудових прав.

Праця засуджених належить до категорії договірної праці, а тривалість робочого дня, охорона праці, час відпочинку у кримінально-виконавчих установах регулюється законодавством про працю. Однак розцінки за працю встановлюються нормативно-правовими актами ДКВС України, який входить в систему органів виконання покарань. Праця засуджених у місцях позбавлення волі є добровільною. Виникає питання, як бути, якщо засуджений бажає працювати, а роботи немає? Працевлаштування засуджених є однією із основних проблем діючої кримінально-виконавчої системи, тому що особа позбавлена волі має право на працю і суспільно-корисна праця є одним із основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених.

Станом на 01.01.2019 р. у місцях позбавлення волі трималося 55078 осіб. Число працездатних осіб у місцях позбавлення волі – 61,8 % від усіх засуджених, із них забезпечені роботою тільки – 35,8 %. Середня заробітна плата працевлаштованих склала 1856 грн. на місяць [4]. Крім цього, засуджені є повноцінними учасниками політичних процесів, які відбуваються в Україні (приймають участь у виборах, слідкують за політичною ситуацією). Забезпечити їм це право – обов'язок адміністрації УВП.

Таким чином, удосконалення правового статусу засуджених є одним із основних напрямів кримінально-виконавчої політики держави. Обмеження засуджених у правах, застосування до них специфічних обов'язків, характерних призначеному їм покаранню, заподіяння неминучих моральних страждань у рамках закону повинно мати розумні межі. Перед ними не ставиться мети відплати, приниження честі і гідності особистості винних. Вони необхідні лише для цього, щоб з однієї сторони, засуджений зрозумів негативне відношення до себе суспільства, з іншої – було задоволено почуття соціальної справедливості.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4, ст. 21. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 23.11. 2019).

2. Чеботарьова Ю.А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2005. 22 с.

3. Уголовно-исполнительное право: Учебник/ Под ред. проф. И.В. Шмарова. М.: Юристъ, 1996. 576 с.

4. Кримінально-виконавча система України в 2018 році. Статистичний огляд. URL: <http://ukrprison.org.ua/articles/1551280200> (дата звернення: 23.11. 2019).

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ОФІЦІЙНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тушиницька В.М.,

*асистент кафедри права Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Відповідно до ч. 1 ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Впровадження ринкових реформ в Україні призвело до змін у сфері соціально-трудових відносин, а конкуренція на зовнішньому та на внутрішньому ринках праці потребує від роботодавців зосередження на якісних характеристиках робочої сили. Крім того, підприємницька діяльність – це діяльність, яка пов'язана з багатьма ризиками: як отримати прибуток, не втратити клієнтів та мінімізувати витрати, не порушуючи при цьому законодавство, та ще й зберегти хорошу репутацію серед колег і клієнтів? Саме в аспекті мінімізації витрат постає непростий вибір – оформити чи ні. Мова йде про найманих працівників, причину тисяч перевірок та тисяч судових спорів. Поряд з цим громадянина, який наймається на роботу, цікавлять не тільки матеріальні аспекти праці, а й додаткові пільги та перспективи професійного росту чи просування по службі. Поєднання інтересів роботодавців та найманих працівників зумовлює пошук оптимальних варіантів для вирішення цих важливих проблем. Розглянемо переваги та недоліки офіційного працевлаштування, а також його альтернативу – цивільно- правову угоду.

Основним засобом та чинником регулювання трудових відносин є індивідуальний трудовий договір. Відповідно до частини 1 статті 21 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) трудовий договір є угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [1]. Отже, трудовий договір є тією двосторонньою угодою, яка поєднує дві свободи, дві волі, дві групи інтересів – працівника і роботодавця.

Законодавче визначення трудового договору дозволяє встановити ознаки трудових відносин. Першим критерієм, який дозволяє відрізнити трудові відносини та відносини за цивільно-правовим договором, є Правила внутрішнього розпорядку. Другим – заробітна плата, що виплачується регулярно, два рази на місяць, та має складові: оклад або тарифна ставка (певна сума, яка залежить від кваліфікації працівника та робіт, які він виконує) та додаткові виплати (премії, компенсації, доплати, надбавки тощо). Третя ознака – забезпечення роботодавцем умов праці [3].

В цьому ж контексті обов'язком роботодавця є визначення працівнику конкретного робочого місця, яке має відповідати встановленим стандартам, а в разі його невідповідності, зокрема небезпечності – дає право працівнику відмовитись від виконання трудових обов'язків. Колективний договір є додатковим регулятором та дає працівнику право вимагати зміни умов трудового договору, якщо вони суперечать колективному та погіршують становище працівника.

Чому ж роботодавцям не вигідно укласти трудовий договір з працівниками? Для цього є цілий ряд причин:

1) Обов'язкові платежі до бюджету. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір однаково не вигідні як для працівника, адже зменшують його винагороду за працю, так і для роботодавця, адже в разі домовленості з працівником про «чисту» зарплату в певному розмірі, доведеться викласти зверху немало суму, яку працівник має сплатити в якості податків. А ще – єдиний соціальний внесок, що обов'язковий для сплати роботодавцем у разі оформлення трудових відносин з працівником. Саме ці відрахування змушують роботодавця викласти більш як третину домовленої заробітної плати зі своєї кишені на користь держави.

2) Захищеність прав працівника законодавством та відповідальність за порушення гарантій. В разі оформлення працівника офіційно та підписання трудового договору, працівник отримує захист, що встановлюється законодавством в сфері праці. Трудове законодавство, зокрема КЗпП, Закони «Про оплату праці» та «Про відпустки» встановлюють цілий ряд гарантій для працівника: максимальну тривалість робочого часу, мінімальну тривалість оплачуваної відпустки, оплату тимчасової непрацездатності та додаткові гарантії для окремих мало захищених категорій осіб.

Встановлення трудовим законодавством вичерпного переліку причин звільнення працівника з ініціативи роботодавця відіграє не менш важливу роль. Більше того, якщо роботодавець порушить порядок звільнення чи звільнить працівника без причини, визначеної законодавством, працівник може поновитися на роботі через суд та стягнути заробітну плату за весь період вимушеного прогулу.

За порушення визначених законодавством гарантій щодо оплати праці, встановлення пільг, часу відпочинку, КЗпП встановлена система штрафних санкцій, причому розмір штрафу є кратним розміру мінімальної заробітної плати, що є немалою сумою. Все це підкріплюється правом працівника звертатися до суду в разі порушення його прав.

Переваги укладення трудового договору. Як не дивно, деякі з вищезгаданих «мінусів» можуть зіграти на користь роботодавця. Наприклад, встановлені підстави для звільнення дозволяють звільнити працівника в разі вчинення ним конкретних дій, що суперечать інтересам роботодавця. Якщо ж відносини оформлені цивільним договором, розірвати його з аналогічних причин може виявитись неможливим, якщо таке не передбачити в договорі. Тому, офіційне оформлення таки дає в майбутньому певні механізми впливу на працівника.

Варто також згадати і про встановлені КЗпП підстави для матеріальної відповідальності працівників в разі заподіяння матеріальної шкоди підприємству, що дає роботодавцю право стягнути з працівника завдану шкоду без звернення до суду. Однак, не варто забувати про фіксацію всіх порушень працівником своїх обов'язків та про дотримання вимог закону щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності. Інакше – працівник успішно оскаржить дії роботодавця в суді.

Та головною перевагою є безпека роботодавця в разі перевірок державних органів. Уникнення ризику накладення санкцій за неналежне оформлення працівника є досить хорошим стимулом, враховуючи розміри штрафів (125 190 грн за одного допущеного до роботи без укладення трудового договору працівника згідно зі ст. 265 КЗпП та додатково 17 000 грн на керівника за адміністративне правопорушення, передбачене ст. 41 КУпАП).

Цивільно-правовий договір (далі – ЦПД) як альтернатива трудовому. Договір про виконання робіт чи надання послуг є основним засобом регулювання відносин, що частково мають ознаки трудових. Такими договорами можна юридично оформити відносини у деяких сферах, вказавши відповідні роботи в предметі договору, але не у всіх. Детально врегулювавши права та обов'язки сторін, порядок виконання робіт та оплати за ними, відповідальність в разі порушення умов договору, можна уникнути ризиків визнання відносин трудовими. А враховуючи положення ст. 6 Цивільного кодексу про свободу договору, можна передбачити вирішення практично всіх спірних моментів, які можуть виникнути в процесі роботи та у відносинах з працівниками.

Основною перевагою є більша гнучкість цивільно-правового договору в порівнянні з трудовим. Оскільки основним регулятором для трудового договору є КЗпП та Закони «Про оплату праці», «Про відпустки», які встановлюють певні обмеження, зокрема, щодо відповідальності, підстав звільнення тощо.

Натомість, в цивільному договорі, враховуючи свободу договору, можна передбачити практично будь-який розмір матеріальної відповідальності, а також передбачити різноманітні підстави для розірвання договору. Таким чином, можна підстрахуватися на випадок неналежного виконання обов'язків за договором, чи допущення інших промахів, що є критичними для замовника (“роботодавця”) чи для сфери, в якій виконуються роботи/надаються послуги.

Крім того, роботодавець не нестиме відповідальності за життя та здоров'я виконавця (“працівника”), безпеку його праці, якщо відповідні положення правильно прописати в договорі.

Податки та ЄСВ у разі укладення ЦПД сплачує замовник. Однак, якщо залучати для виконання робіт/надання послуг фізичну особу, що зареєстрована підприємцем (ФОП), нараховує та сплачує податки ФОП самостійно.

На першому місці серед недоліків – питання перевірок та їх наслідків. В разі, якщо в договорі будуть прописані положення, що дозволять ідентифікувати ознаки трудових відносин, “роботодавець” буде нести відповідальність.

Крім того, ЦПД не підходить для робіт підвищеної небезпеки, сфери будівництва та інших видів робіт, що вказують на виконання трудової функції особою для конкретного підприємства.

Ще одним недоліком є те, що у разі завдання виконавцем шкоди підприємству, останнє буде змушене стягувати її через суд, зокрема, доводити факт завдання шкоди та її розмір.

Отже, прийняття нового Трудового кодексу є на сьогодні необхідністю номер один. Адже головна проблема чинного Кодексу законів про працю від 1971 року в його застарілості й невідповідності сучасним умовам розвитку суспільства. Велика кількість змін відноситься саме до питань трудового договору, що відповідає вимогам часу [2]. Водночас офіційне працевлаштування є підґрунтям до економічного зростання та добробуту населення країни.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/322-08>
2. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] / Текст законопроекту до другого читання від 02.04.2012. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30947.
3. Трудове право України: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / [П.Д.Пилипенко, В.Я. Буряк, З.Я. Козак та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. – 4-те вид., переробл. і доповн. – К.: Ін Юре, 2010. – 536 с.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ЯКІСНУ ОСВІТУ

Форкуца О.А.,

головний спеціаліст відділу загальної середньої та дошкільної освіти департаменту освіти, науки та молодіжної політики Івано-Франківської обласної державної адміністрації, аспірант Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

На сьогоднішній день якісна освіта - це здобуття учнями потрібних для сучасного суспільства знань, умінь, навичок, які вони можуть застосовувати на практиці (в житті) сукупність показників, що розкривають різноманітні аспекти діяльності освітнього закладу: зміст освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічну базу, кадровий склад.

Батьки дітей, які відправляють своє чадо в перший клас, часто не замислюються над освітнім процесом у школі, в цьому вбачається старий стереотип: вчиться дитина то нехай вчиться, вчителі мають навчити, але більшість батьків не бере до уваги те, що освіта – це один з найдавніших соціальних інститутів, який викликаний потребами суспільства відтворювати, передавати та адаптувати знання, а якісна освіта – це необхідність як для суспільства, так і для кожного з нас особисто.

Якісна освіта школяра - це не тільки знання, але й вміння швидко і якісно розв'язати життєву проблему компетентно, бути готовим до самостійного вступу в доросле життя. Також якісна освіта - це профільне навчання в старшій школі, особлива увага - до здоров'я, комп'ютеризації закладів загальної середньої освіти, підключення до мережі Інтернет, підтримки обдарованих та талановитих дітей.

Якісна освіта визначається Державним стандартом освіти, тому людина, яка розвиває та удосконалює свої знання протягом всього життя, отримує якісну освіту. Якісна освіта сьогодні - це використання під час викладання шкільних предметів таких форм і методів, які розкривають творчість учнів, створюють атмосферу розкритості, емоційного піднесення, застосовують позашкільні інтереси дітей до освітнього процесу.

Без освіти, яка є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства, не було б держави. Забезпечення та захист конституційних прав і свобод людини й громадянина, зокрема права на якісну освіту, є обов'язком держави.

Стаття 5. Закону України «Про освіту» зазначає «освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави» [1]. Згідно з даною статтею освіта є державним пріоритетом, яка в подальшому забезпечить розвиток суспільства, а саме: якісну початкову, базову освіту, адже якісна освіта - запорука розвитку суспільства.

Нещодавно, освітнє середовище збентежила нова фраза «Інституційний аудит шкіл», спробуємо розібратися, що закладено в цьому вислові, відповідь на це запитання нам дає офіційний сайт «Державної служби якості освіти України» [3].

Інституційний аудит – це зовнішнє оцінювання діяльності школи, що базується на ґрунтовному вивченні освітніх та управлінських процесів. Аудит покликаний допомогти школам, стати більш якісними і в подальшому сформувати та підтримувати культуру якості освіти, що базується на прозорості, інноваційності та партнерстві учасників освітнього процесу. Подібні системи оцінки якості освіти успішно працюють у більшості європейських країн – Австрії, Великій Британії, Норвегії, Данії, Бельгії, Швеції, Чехії, Литві тощо.

На відміну від атестації, що мала наглядово-контрольні функції, інституційний аудит має стати інструментом підтримки закладів. Інституційний аудит покликаний допомогти школам підвищити якість їхньої діяльності та сприяти зростанню суспільної довіри до освіти.

Якщо атестація показувала школі, які недоліки в організації та провадження освітнього процесу, то інституційний аудит має показати, як вирішити дані недоліки. При цьому, у школах залишатиметься поле для вибору власної стратегії розвитку освітньої діяльності та шляхів її реалізації.

Під час проведення аудиту освітні експерти звертатимуть увагу як на успішні аспекти діяльності шкіл, так і на ті, де якість освітньої діяльності є

низькою та потребує вдосконалення. За результатами аудиту заклад отримуватиме рекомендації, орієнтуючись на підвищення рівня освітньої діяльності. Ці рекомендації не є ультимативними та залишають школі право на власний розсуд вирішувати, як будувати свою діяльність після проведення аудиту.

Зауважимо, що освітніми експертами можуть бути: педагогічні працівники, які мають вищу кваліфікаційну категорію; педагогічні працівники, які пройшли сертифікацію; керівники, заступники керівників шкіл, що пройшли інституційний аудит; інші фахівці [3].

Всі експерти повинні мати вищу педагогічну освіту, практичний досвід роботи у закладі освіти не менше 5 років та пройти відповідне навчання, організоване Державною службою якості освіти.

У випадку, якщо аудит проводиться у закладі спеціалізованої освіти, наприклад, у спортивній школі, обов'язковим є залучення представників цієї сфери до оцінювання закладу.

Працівники органів управління у сфері освіти залучаються як експерти лише для проведення перевірки дотримання вимог законодавства.

Крім того, інституційний аудит також розглядатиме діяльність закладу в його взаємодії з засновником та місцевою громадою. Тобто, на відміну від атестації, що була зосереджена виключно на оцінці конкретного закладу освіти місцевим органом управління освітою, аудит – це комплексне оцінювання незалежними освітніми експертами умов функціонування закладу (матеріально-технічне, кадрове забезпечення, створення інклюзивного освітнього середовища тощо). Тому рекомендації будуть надаватися і засновникам.

Завдання інституційного аудиту є не лише оцінювання якості освітньої діяльності, а й надання закладам освіти та їхнім засновникам рекомендацій щодо удосконалення роботи шкіл.

З вищевикладеного зазначимо, що на сьогоднішній день, враховуючи виклики суспільства та глобальну інформатизацію, надзвичайно важливо підвищувати якість освіти в Україні.

Якість освіти, як зазначає І.Г. Осадчий в науково-практичному коментарі у запитаннях та відповідях «Внутрішня система забезпечення якості закладу загальної середньої освіти» це є використання досягнень науки, ефективних технологій виробництва товарів і послуг. Є перевіреною упродовж десятиліть та загальноновизнаною у світі ідеологією забезпечення постійного поліпшення якості продукції, здобування переваг в умовах конкуренції як фундаментального принципу розвитку та самоорганізації виробництва і ринку, зокрема і у сфері освіти [2, ст. 40].

Таким чином, на нашу думку, інституційний аудит дасть змогу забезпечити проведення незалежного аудиту, якість надання освітніх послуг, середовищу функціонування закладу освіти, якість педагогічного складу та методичку оцінювання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Внутрішня система забезпечення якості загальної середньої освіти : науково-практичний коментар у запитаннях та відповідях [Електронне видання] / І. Г.Осадчий – Дніпро : Середняк Т. К., 2019,– 92 с.

3. Інтернет сайт: Державна служба якості – Режим доступу : <http://www.sqe.gov.ua>

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОРГАНІВ МВС УКРАЇНИ У РОЗСЛІДУВАННІ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ

Шикоряк М.М.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

В Україні утворено цілу систему державних органів, які забезпечують виконання правоохоронних функцій. Проведене дослідження норм національного законодавства та правоохоронної практики надає можливість відзначити, що провідна роль у розслідування корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями відводиться органам НП України, які в своєму складі мають власні структурні підрозділи, що наділені певними правами та обов'язками для виконання правоохоронних функцій. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами та міжнародними договорами України.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України, незалежно від законності їх перебування, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини. Іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави. Законодавство України, що регулює в'їзд (виїзд) та перебування іноземців в Україні. Це Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року; Порядок підтвердження достатнього фінансового забезпечення іноземців та осіб без громадянства для в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду через територію України і виїзду за її межі та визначення розміру такого забезпечення, затвердженого Постановою КМУ від 4 грудня 2013 року № 884; Порядок продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України, затвердженим Постановою КМУ від 15 лютого 2012 року № 150; Порядок оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання, затвердженим Постановою КМУ від 28 березня 2012 року № 251. Іноземці в'їжджають (виїжджають) в Україну через пункти пропуску на державному кордоні за національним паспортом і у разі

наявності візи, якщо інший порядок в'їзду не встановлено законодавством або міжнародними договорами України. Порядок оформлення віз регулюється Правилами оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України №118 від 01.03.2017 р., Інструкцією про порядок оформлення іноземцям та особам без громадянства віз для в'їзду в Україну та проїзду через її територію, затвердженою Наказом МЗС №196 від 26.07.2011 р.

Центральне місце в роботі щодо у розслідуванні корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями, відводиться оперативним підрозділам та слідчим НП України. Нами окремо було приділено значну увагу дослідженню та висвітленню цього питання. Але до органів МВС України входять й інші підрозділи, які теж в певній мірі забезпечують виконання правоохоронних функцій щодо розслідуванні даної категорії злочинів.

Сучасна криміногенна ситуація щодо вчинених злочинів іноземцями в Україні характеризується: скороченням чисельності громадян України, які повертаються в Україну на постійне проживання, та осіб які іммігрують до неї; появою на території України біженців і шукачів притулку; значним фактичним обсягом зовнішньої трудової міграції громадян України, що має в основному стихійний характер; значними обсягами незаконної міграції, набуттям нею організованих форм, поєднанням її з торгівлею людьми, іншими злочинами; відсутністю на сході країни належно захищеного державного кордону; несприятливою демографічною ситуацією в Україні, насамперед, скороченням чисельності населення внаслідок падіння народжуваності і зростання смертності, трансформацією його вікової структури, що полягає у зростанні питомої ваги осіб старших вікових груп; недосконалістю міграційного законодавства України; недостатньою координацією діяльності органів виконавчої влади у сфері міграції; відсутністю належної статистики перебування іноземців в Україні; недостатністю комплексних наукових досліджень міграційних процесів в Україні з визначенням їх тенденцій і наслідків для всіх сфер суспільного життя.

Правильно організована взаємодія містить у собі значні потенційні можливості щодо протидії організованим злочинним угрупованням у сфері нелегальної міграції. Як цілком пише з цього приводу Б.Л. Розвадовський, що для протидії нелегальній міграції, як міжнародному і небезпечному явищу, яке до того ж активізує поширення тяжких злочинів, поєднуються зусилля цілого ряду державних органів: МВС України, Служби безпеки України, Прикордонної служби України, Державної міграційної служби, Міністерства освіти і науки України, МЗС України та інших міністерств і відомств [1, с. 104].

Саме виділення типових ситуацій, їх аналіз дозволяють формулювати адекватні тактичні завдання, форми взаємодії і рекомендувати відповідну програму діяльності з розслідування злочинів визначеної категорії. Тактичні особливості розслідування у справах з іноземними громадянами впливають і на організацію роботи слідчих органів.

Вважаємо, що у слідчих підрозділах різних рівнів і відомств необхідно створювати групи або виділяти окремих слідчих працівників, які будуть

спеціалізуватися на розслідуванні злочинів у справах цієї категорії. Доцільно, щоб розслідування злочинів, учинених іноземцями, а також у найбільш складних справах про злочини, вчинені щодо іноземців, провадилось у слідчих відділах обласних рівнів правоохоронних органів.

Окрім цього, слідчі цих рівнів повинні здійснювати контролю за провадженням у таких справах слідчими відповідних підрозділів нижчого рівня, надавати їм у разі потреби необхідну методичну і практичну допомогу.

Найбільша кількість справ за участі іноземців виникає влітку, коли на території України перебуває найбільше іноземних громадян. З урахуванням цього також повинна організуватися робота, першочергово, слідчих підрозділів низової (районної) ланки. Навантаження слідчих, призначених для роботи у цих справах, повинно бути розподілене так, щоби вони мали реальну можливість негайно розпочати розслідування, діяти з високим рівнем віддачі й завершити його в найкоротший термін.

Під час відкриття кримінального провадження проти іноземця чи у випадках, коли потерпілий є іноземцем, з'ясовується (крім звичайних) комплекс специфічних питань: правовий статус іноземця; законність і терміни законного перебування на території держави; спосіб перетинання державного кордону України; його особистість тощо.

Залежно від переміщення осіб через державний кордон України, можна виділити такі слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями:

Ситуація 1 складається при застосуванні злочинцями «комерційного» каналу (аеропорт).

На етапі відкриття кримінального провадження найбільш доцільно отримати інформацію та здійснювати вказані дії: перетинання іноземців через державний кордон України (у випадку пропуску здійснюється опитування особи, що зустрічає, на предмет одержання в'їзної візи, мети візиту, якщо буде потреба вилучення паспорта) і наступне опитування; одержання в Державній прикордонній службі завірених ксерокопій документів, що послужили підставою для пропускання через державний кордон України іноземця; одержання з Державної фіскальної служби статутних й установчих документів, а також відомостей про можливу ліквідацію за рішенням господарського суду юридичної особи, за запрошенням якої були оформлені в консульствах України за кордоном іноземцям в'їзні візи в країну, після чого іноземці в'їхали в Україну; якщо буде потреба одержання відповіді (ксерокопій документів) з консульства України в іноземній державі, що послужили підставою для видачі в'їзної візи в Україну; опитування посередника, через якого, як правило, оформлялася в'їзна віза, на предмет з'ясування того, хто йому допоміг її оформити; опитування іноземця (іноземців) що незаконно перетнули державний кордон України, встановлення, де він друкував підроблені запрошення, а також інші документи, необхідні для в'їзду в Україну іноземців; складання протоколу огляду місця події; опитування співробітників зазначеної вище організації на предмет, де, коли, за яких обставин був надрукований той

чи інший документ, пов'язаний з в'їздом іноземців в Україну, хто приходив із замовленням підготовки зазначених документів.

На початковому етапі розслідування, на наш погляд, доцільно проведення вказаних слідчих (розшукових) дій та заходів: допит іноземця (на предмет одержання в'їзної візи, мети візиту, якщо буде потреба вилучення паспорта); допит посередника, через якого, як правило, оформлялася в'їзна віза в Україну й здійснювалася зустріч іноземця в аеропорту, на предмет з'ясування того, хто йому допоміг оформити запрошення для в'їзду даного іноземця в Україну, а також передав пакет документів для зустрічі іноземця в аеропорту; виїмка жорстких дисків, на яких друкувалися документи в копіювальному центрі (комп'ютерному або інтернет клубі); виїмка або запит у державну прикордонну службу з метою одержання оригіналів документів, що стали підставою для непропуску або пропуску через державний кордон України даного іноземця; якщо буде потреба витребування оригіналів документів із консульства України в іноземній державі (через МЗС), що послужили підставою для видачі іноземцеві в'їзної візи в Україну; виїмка або витребування оригіналів документів (запрошень) з Державної міграційної служби.

Ситуація 2 складається при застосуванні злочинцями способу «трудова міграція»:

- одержання відповіді з центру зайнятості населення із вказівкою підстав видання дозволу на працевлаштування іноземцеві в Україні з додаванням пакету всіх завірених копій документів;

- одержати відповідь із ДМСУ, на якій підставі проставлявся в національному паспорті іноземця штамп «Має дозвіл на працевлаштування в Україні», на підставі якого іноземці безперешкодно перетинають державний кордон України (багаторазова віза) з додаванням завірених копій відповідних документів;

- одержання відповіді з ДПСУ про те, що іноземець у певний час перетинав державний кордон України;

- опитування іноземців на предмет з'ясування того, яким чином вони одержували дозвіл на працевлаштування в Україні, у якій фірмі, чи працює у ній той, хто оформляв дозвіл на працевлаштування в Україні та ін.;

- опитування директора фірми на предмет з'ясування того, чи підписував він документи, що подаються до центру зайнятості населення для оформлення дозволу на працевлаштування;

- за необхідності опитування інших співробітників даної фірми, які причетні до оформлення іноземцеві дозволу на працевлаштування в Україні.

Список використаних джерел

1. Розвадовський Б.Л., Скулиш Є.Д., Звонарьов О.Ю. Виявлення, попередження та припинення організованої нелегальної міграції підрозділами „К" Служби безпеки України: Навч посібник. - К.: Вид-во СБ України, 2005. - 137 с.

ВПЛИВ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

Яворська В.Г.,

*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права
Львівського інституту ПраТ «ВНЗ «МАУП»*

Постійними аргументами на користь продовження дискусії про адвокатську монополію виступають недоступність адвокатських послуг та відсутність належного механізму відшкодування адвокатам за долучення до справи для надання адвокатських послуг.

29.08.2019 року до Верховної Ради України подано проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії).

У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)» передбачено, що Законопроектом пропонується скасувати адвокатську монополію, а саме виключити положення частини четвертої статті 131-2 чинної Конституції України, згідно з якою виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді.

У зв'язку із цим пропонується вилучити:

а) частину п'яту статті 131-2 Конституції України, за якою законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена;

б) підпункт 11 пункту 16-1 Розділу XV «Перехідні положення», згідно з яким із дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 131-1 та статті 131-2 Конституції України виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року.

Метою запропонованих законопроектів змін є забезпечення права кожного на отримання професійної правничої допомоги через скасування адвокатської монополії на надання такої допомоги. Відзначимо, що за прогнозом соціально-економічних, політичних, правових та інших наслідків прийняття Закон сприятиме оптимізації механізму отримання професійної правничої допомоги [1].

Комітет Верховної Ради України з питань правової політики за дорученням Голови Верховної Ради України від 30 серпня 2019 р. розглянув на своєму засіданні 02 вересня 2019 р. поданий Президентом України як невідкладний законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) та встановив таке. Комітет вважає, що питання закріплення за адвокатами виключного права на представництво в суді не належить до суспільних відносин конституційного рівня регулювання і

прийняття Законопроекту сприятиме оптимізації механізму доступу до професійної правничої допомоги [2].

03.09. 2019 року законопроект направлено на висновок Конституційного Суду і в той самий день включено до порядку денного.

Варто пригадати, що 2016 року внесення змін до Конституції України стосовно виключного права адвокатів на представництво в судах було здійснено у повній відповідності до європейських демократичних практик.

Текст законопроекту, підготовлений конституційною комісією, отримав загалом схвальну оцінку експертів Венеціанської Комісії. 23 жовтня 2015 року на 104-му пленарному засіданні Венеціанської Комісії було ухвалено Остаточний висновок, в якому зазначається, що «остання версія змін до Конституції України, підготовлена Робочою групою Конституційної Комісії з питань правосуддя, є дуже позитивною і добре підготовленою та заслуговує повної підтримки».

Конституційна Комісія у напрацьованому проекті врахувала всі ключові рекомендації Венеціанської Комісії, а також включила до нього пропозиції, отримані під час громадських та експертних обговорень в яких взяли участь понад 500 експертів.

В такому контексті спроба зупинити впровадження адвокатської монополії на останньому етапі реалізації цієї конституційної зміни може бути розцінена як відступ від демократичних цінностей, рекомендацій Венеціанської комісії, та матиме наслідком погіршення ефективності судового захисту законних прав та інтересів громадян та юридичних осіб. Ця реформа була результатом консолідованих зусиль правничого товариства, законодавців, міжнародних інституцій, та стала одним із найбільш вдалих компонентів законодавчих змін у системі правосуддя [3].

В науковому висновку члена Науково-консультативної ради Конституційного Суду України Дроздова О. М. у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) вимогам статей 157 і 158 Конституції України зазначено про те, що ані в тексті законопроекту, ані у пояснювальній записці до нього не йдеться про його легітимну мету (навіть чи може слугувати належним обґрунтуванням необхідності прийняття законопроекту формальне посилення у пояснювальній записці на, начебто забезпечення права кожного на отримання професійної правничої допомоги *саме через скасування адвокатської монополії на надання такої допомоги (!)*) та суспільну необхідність його прийняття, не кажучи вже про пропорційність та обґрунтованість таких заходів.

Зроблено висновок, що законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) *відповідає* вимогам частини другої статті 157 і статті 158 Конституції України; законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) *не відповідає* вимогам частини першої статті 157 Конституції України, оскільки ним передбачено скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина [4].

Важливий нюанс: ідеться про зміну ст.131² Конституції, а не про «комплексну» відмову від адвокатської монополії, що потребує внесення відповідних змін до всіх дотичних нормативно-правових актів – починаючи від закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і завершуючи усіма процесуальними кодексами [5].

Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) не позбавлений недоліків, у зв'язку з цим адвокатська монополія в Україні залишається дискусійним питанням. Вплив на права людини пояснюється значно вищою якістю адвокатських послуг та виробленням правильних механізмів доступності таких послуг.

Список використаних джерел:

1. Богдан А. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)» URL : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242
2. Венедиктова В.І. URL : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242
3. До Верховної Ради внесено законопроект про скасування адвокатської монополії URL : <https://unba.org.ua/news/4632-do-verhovnoi-radi-vneseno-zakonoproekt-pro-skasuvannya-advokats-koi-monopolii.html>
4. Науковий висновок Дроздова О. М. у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України дев'ятого скликання щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України https://zib.com.ua/ua/print/139543-schodo_vidpovidnosti_proektu_zakonu__1013_pro_skasuvannya_ad.html
5. Фазейкош О. Поступатися адвокатською монополією – це поступатися правами людини. № 35 (1437) 07.09–13.09.2019. https://zib.com.ua/ua/139062-postupatisya_advokatskoju_monopolieyu__ce_postupatisya_prava.html

**DECENTRALIZACJA W POLSCE.
CZY MOŻLIWYJE PRZYKŁAD DLA UKRAINY?²***Kostetska I.,**PhD, stypendystka Programy Polskiego Komitetu ds. UNESCO na Uniwersytecie
Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Polska)*

Jednym z głównych celów transformacji systemowej w Polsce stała się decentralizacja władzy i administracji, urzeczywistniona w postaci restytucji samorządu terytorialnego i zmienionych ram terytorialnych jego działania.

Transformacja w kierunku demokracji parlamentarnej w Polsce pod koniec lat 80-tych doprowadziła do serii reform decentralizacyjnych. Ogólnie rzecz biorąc, reformy te zredukowały liczbę województw i ustanowiły pośredni szczebel zarządzania pomiędzy szczeblem krajowym i lokalnym. Decentralizacja zwiększyła znaczenie województw w realizacji polityki rozwoju obszarów wiejskich, a gminy stały się ważnymi podmiotami w zakresie zaopatrzenia w usługi mieszkańców wsi oraz zapewniania podstawowej infrastruktury. Dzisiaj, każde województwo w Polsce opracowuje strategię rozwoju, która przedstawia diagnozę sytuacji, kluczowe wyzwania i szanse dla regionu oraz wyznacza średnioterminowe priorytety rozwojowe. Samorządy lokalne pod wieloma względami stały się głównymi podmiotami rozwoju obszarów wiejskich. Powiatowy i gminny szczebel samorządu terytorialnego zapewnia infrastrukturę i usługi dla mieszkańców, które wspierają lokalny rozwój gospodarczy oraz zapewniają odpowiednią jakość życia społeczności lokalnych (Pondel H., 2017).

Reforma administracyjna Polski wprowadzona ustawą o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa miała na celu odbudowę samorządności, a przede wszystkim usprawnienie działań władz mniejszych jednostek samorządu terytorialnego. Ponadto, celem było utworzenie większych regionów, które mogłyby konkurować z innymi regionami po wstąpieniu do Unii Europejskiej. Województwa sprzed reformy administracyjnej były zbyt małe, by efektywnie wykorzystywać środki finansowe (Poradnik Przedsiębiorcy, 2019).

Obecny podział administracyjny Polski obowiązuje od 1 stycznia 1999 roku i został wprowadzony wielką reformą. Podzieliła ona kraj na 16 województw, 380 powiatów i 2478 gmin (ryc.1). W ten sposób zastąpiono dotychczasowy podział, w którym funkcjonowało 49 niewielkich województw. Zmiany były podyktowane nadchodzącą akcesją do Unii Europejskiej i miały na celu utworzenie większych regionów, które mogłyby lepiej walczyć i wykorzystywać środki unijne.

² Badanie zostało zrealizowane w ramach Programu Stypendialnego Polskiego Komitetu do spraw UNESCO na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie 2019, opiekun naukowy dr. hab. B. Baran-Zgłobickej.

Ryc. 1. Mapa podziału administracyjnego Polski.

Źródło: GUS

Podstawowa zasada głosi część 1 art. 15 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.: „Struktura terytorialna Polski gwarantuje decentralizację władzy publicznej. Samorząd nie jest hierarchiczny. Struktury samorządowe powinny się uzupełniać i być wzajemne. Ani samorząd powiatowy, ani samorząd wojewódzki nie nadzorują samorządu powiatowego”.

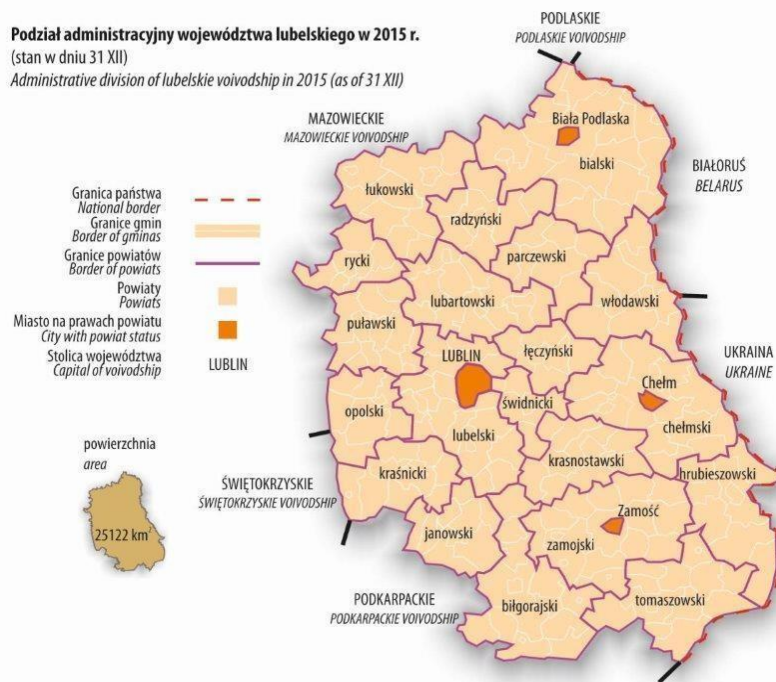
Zasady decentralizacji (reforma terytorialna i reforma samorządu lokalnego) w Polsce:

- Budowanie społeczeństwa obywatelskiego – wprowadzenie nowych poziomów zarządzania, które powinny przybliżyć każdego obywatela do procesu zarządzania, jednocześnie czyniąc go odpowiedzialnym za swoje wyniki;
- Pomocniczość – przekazanie przez rząd centralny szeregu funkcji władzom lokalnym;
- Efektywność – zdolność społeczności lokalnych i regionalnych do skutecznego wykorzystywania ich możliwości dla własnego rozwoju;
- Przejrzystość, otwartość i rozliczalność – likwidacja zbędnych struktur biurokratycznych, radykalna reforma systemu finansów publicznych;
- Elastyczność – możliwość szybkiego reagowania na zmiany czynników zewnętrznych i wewnętrznych oraz uzyskiwania skutecznych informacji zwrotnych od władz publicznych.

Podział administracyjny województwa, na przykład, lubelskie. Położone jest we wschodniej części Polski, zajmuje powierzchnię 25,1 tys. km² i jest trzecim, co do wielkości w kraju (mazowieckie 35 558; wielkopolskie 29 826), położonym w środkowowschodniej części Polski). W stosunku do powierzchni ogółem całego kraju województwo lubelskie zajmuje 8,03 % terytorium Polski. Od wschodu województwo graniczy z Białorusią (170 km) i Ukrainą (296 km), a granicę państwową wyznacza rzeka Bug, od południa z województwem podkarpackim (321 km), od zachodu z województwem mazowieckim i świętokrzyskim (33 km) wzdłuż

rzeki Wisły (z wyjątkiem krótkich odcinków), a od północy z województwem mazowieckim (całość 372 km) i na krótkim 4 km odcinku z województwem podlaskim.

Struktura administracyjna województwa (ryc. 2) obejmuje: 20 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu (Biała Podlaska, Chełm, Lublin i Zamość), 213 gmin, w tym: 170 gmin wiejskich, 23 miejsko-wiejskie oraz 20 miejskich, 47 miast, 4044 miejscowości wiejskie i 3730 sołectw.

Ryc. 2. Podział administracyjny województwa lubelskiego w 2015 r.

Źródło: „Województwo lubelskie w liczbach” *Urząd Statystyczny w Lublinie, 2016 r.*

Od 2015 r. w województwie zwiększyła się liczba miast o 5 i w związku z tym pomniejszyła się powierzchnia obszarów wiejskich o 4013,83 ha pozycji (Województwo lubelskie w liczbach, 2016). Od lat następuje migracja ludzi ze wsi do miast. W związku z tym miasta rozrastają się i zajmują kolejne obszary wiejskie. Tego zjawiska nie da się zatrzymać. (Bański i in., 2014).

Podsumowanie. W 2014 r. Ukraina ogłosiła rozpoczęcie reform we wszystkich dziedzinach życia publicznego. Najważniejszą z reform zadeklarowanych w Strategii Zrównoważonego Rozwoju „Ukraina 2020” można uznać reformę decentralizacji, która zdaniem ekspertów jest w stanie zmienić sytuację gospodarczą na Ukrainie. Wybierając model decentralizacji, ustalono, że polski model decentralizacji jest najbliższy rzeczywistości ukraińskiej i doświadczenie polskich reform może być najbardziej przydatne w reformach Ukrainy.

Polska stała jedną z pierwszych, która zareagowała na zamiary Ukrainy w 2014 r. dotyczące przeprowadzenia szeroko zakrojonych reform we wszystkich obszarach życia publicznego. Przełomowe wydarzenie w Warszawie 7 grudnia 2014 r., gdzie podpisano Memorandum o współpracy między Ukrainą a Polską w celu wsparcia reformy samorządu terytorialnego.

Jednak wyniki reformy decentralizacyjnej w latach 2015–2019 i perspektywy na 2020 r. dają powód, by stwierdzić, że reforma nie idzie tak dobrze, jak się spodziewano. Może, nowy etap reformy samorządu lokalnego i terytorialnej organizacji władzy na Ukrainie, który odbędzie się w latach 2019-2021, będzie oparty na szybkich radykalnych zmianach w ramach prawnych dotyczących wzajemnie powiązanych przekształceń systemu administracyjno-terytorialnego, samorządu lokalnego i administracji publicznej.

Literatura

1. Heffner K., 2016, Zmiany przestrzenne na obszarach wiejskich w Polsce w okresie transformacji i po wejściu do Unii Europejskiej. Studia KPZK PAN, 167: 12-27.
2. Pondel H., 2017, Rola samorządu gminnego w stymulowaniu rozwoju obszarów wiejskich. Studia BAS Nr 1(49) 2017, s. 109–131
3. Soboń J., Rogozińska-Mitrut J., 2000, Polityka regionalna w Polsce, Zakład Kształcenia Zawodowego w Jarocinie, Konferencja naukowa, Jarocin 2000, s. 3-12.
4. Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2018, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. IRWiR PAN, Warszawa.
5. Województwo lubelskie w liczbach, 2016. Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin.
6. Poradnik Przedsiębiorcy, 2019. [Zasoby elektroniczne]. - Tryb dostępu: <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-podzial-administracyjny-polski-jak-wyglada>
7. <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> - Dekret Prezydenta Ukrainy w sprawie Strategii Zrównoważonego Rozwoju "Ukraina 2020" 12 stycznia 2015 r, Nr 5/2015.
8. <https://stat.gov.pl/> - Główny Urząd Statystyczny.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Андрейків В.В.,

заступник начальника відділу «Сколівське бюро правової допомоги»

*Стрийського місцевого центру з надання
безоплатної вторинної правової допомоги*

Досить часто дотримання прав людини сприймається суспільством як завдання, вирішення якого залежить виключно від національної (центральної) влади: парламенту, уряду тощо. Висока централізація державної влади в країні сприяла утворенню такого уявлення.

Але у переважній більшості випадків, як порушення прав людини, так і запобігання таким порушенням цілком залежить від місцевої громади та органів місцевого самоврядування. Процес децентралізації котрий стартував у 2014-му році, невдовзі після Євромайдану, та отримав назву «Національний проект «Децентралізація» [5, с. 1] ще більше підвищує роль органів місцевого самоврядування у дотриманні прав людини. До того ж, більшість спірних

питань між громадянами та владою цілком може бути вирішена вже на рівні районних та місцевих судів.

Важливим елементом щодо захисту прав людини відіграватимуть неурядові організації в котрих спостерігається поступово стає так зване «приземлення» (англ. «landing») прав людини до рівня місцевих громад з тією метою, аби права людини стали ціннісною основою для побудови взаємовідносин на місцевому рівні. Це означає, що відповідальність місцевої влади перед громадами буде підвищена, а громади, у свою чергу, будуть брати участь у моніторингу діяльності місцевого самоврядування з позицій дотримання прав людини. До того ж, українське законодавство передбачає широкий спектр для впливу місцевої громади на владу. Однак ці можливості недостатньо використовуються громадою, а місцевим органам влади бракує досвіду, прозорих правил та процедур взаємодії з громадянським суспільством.

В умовах децентралізації пріоритетним залишається для держави дотримання захисту прав людини і громадянина. В процесі різних інституційних реформ важливо не допустити погіршення захисту прав і свобод людини та громадянина. Після того, як з органів прокуратури зняли контрольні повноваження щодо порядку та строків розгляду звернень громадян суб'єктами владних повноважень важливу і ключову роль почали відігравати Уповноважені Верховної Ради України з прав людини котрі свої представництва омбудсмену мають в кожному регіоні України.

У відповідності до ст.4 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [2, с. 2] уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається Конституцією України, цим та іншими законами України.

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміння їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Якщо ж аналізувати документ «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади Україні» (далі – Концепція), що була затверджена Розпорядженням Уряду від 1 квітня 2014 року № 333-р, то стосовно сфери забезпечення прав і свобод громадян в тексті Концепції зазначалось, що у більшості територіальних громад органів місцевого самоврядування не забезпечують створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав; швидкого розв'язання потребує проблема нерозвиненості форм прямого народовладдя, неспроможності членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів; потребує правового забезпечення права на місцевий референдум [3, с. 3]. Отже, в системі органів виконавчої влади, за текстом Концепції, залишався інститут органів загальної компетенції – місцеві державні адміністрації. Проте, змінювались їх ключові функції на контрольно-наглядові та координаційні. В той же час, як ми побачили, питання забезпечення прав і свобод органами

виконавчої влади регіонального рівня, їх ролі в цьому процесі та порядок їхньої взаємодії з органами місцевого самоврядування окремо в Концепції не розглядались. Проектну відповідь на ці питання, мабуть, мали розкривати конкретні пропозиції щодо змін до Конституції України та нової редакції Закону України «Про місцеві державні адміністрації». Не менш важливим є блок змін до Конституції України де пропонується скасувати місцеві державні адміністрації. Замість цих органів виконавчої влади загальної компетенції утворити інститут префекта, що призначається Президентом України за поданням КМУ. Створення інституту префектів для нагляду за дотриманням Конституції та законів України органами місцевого самоврядування передбачене проектом закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)».

Конституційні новели викликали чимало критичних зауважень в експертному середовищі, в представників громадськості та багатьох народних депутатів. Тому великі очікування покладені на профільний закон про префектів, який би мав деталізувати форми та порядок реалізації префектами їхніх повноважень і тим самим розвіяти побоювання [4, с. 1].

Відповідно до законопроекту, інститут префектів з'являється після набуття чинності змінами до Конституції щодо децентралізації й, відповідно, після ліквідації місцевих держадміністрацій.

Головна мета цього нововведення – створення ефективного нагляду за конституційністю та законністю рішень органів місцевого самоврядування.

Префект є місцевим органом виконавчої влади, державним службовцем, не належить до політичних посад, не змінюється зі зміною президента чи уряду, не залежить від місцевих політичних еліт.

У відносинах з органами місцевого самоврядування (ОМС) має такі повноваження: наглядає за конституційністю та законністю рішень ОМС; не може оцінювати доцільність та ефективність рішень ОМС; зупиняє дію незаконних актів ОМС і водночас звертається до суду; не ухвалює остаточного рішення про законність актів ОМС, це може вирішувати виключно суд; може порадити місцевій раді привести своє рішення у відповідність до Конституції та законів; оприлюднює повідомлення про зупинку акту ОМС; має менше повноважень, ніж нинішні місцеві держадміністрації.

Передбачається, що префекти діятимуть у кожному районі та в кожній області. В Києві та Севастополі будуть власні префекти.

Для організації роботи префекта створюються секретаріати. Префекти відбираються за результатами відкритого конкурсу. Одночасно формується кадровий резерв префектів. Працюють в області/районі не більш ніж три роки. Далі – ротація. Префекти призначаються й звільняються президентом за поданням уряду. Така сама процедура нині діє для голів держадміністрацій. Префекти відповідальні перед президентом, підзвітні та підконтрольні уряду, щорічно звітують перед ними.

В Україні планують використати французький досвід при впровадженні інституту префектів. Французька модель є «відносно м'якою», оскільки, відповідно до цієї моделі, префекти можуть лише призупинити рішення актів

місцевого самоврядування, а не скасовувати їх, як в інших європейських країнах (наприклад, у Польщі) [4, с. 2].

Таким чином в умовах децентралізації діятимуть державні механізми реалізації захисту прав людини і громадянина, змінюючи фактично назви інституцій і з незначним збільшенням обсягу повноважень.

Список використаних джерел

1. Конституція України : за станом на 8 груд. 2004 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К.: Велес. вид-во, 2006. — 48с.
2. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №333-Р// Урядовий кур'єр, 11.04.2014,- №67.
4. Хто такі префекти та чим вони відрізнятимуться від голів ОДА [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2019/04/17/infografika/polityka/xto-taki-prefekty-ta-chym-vony-vidriznyatymutsya-holiv-oda>
5. Реформа децентралізації на Львівщині . [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://lviv.legalaid.gov.ua/ua/reforma-detsentralizatsii-na-lvivshchyni>

ТРАНСФОРМАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Гентош О.П.,

*асистент кафедри права Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Формування та реалізація державної політики у системі публічного адміністрування дає змогу знайти оптимальні рішення проблем, що стоять перед сучасним українським суспільством. Процеси владних відносин демократизації потребують переходу від декларацій про важливість залучення громадян до реальних законодавчих процесів, до визначення моделей такого існування. Враховуючи, що основою демократичної системи є верховенство права, особливістю формування та реалізації державної політики у системі публічного адміністрування в Україні стає її правове регулювання. Хоча законодавство, яке регулює відносини в цій галузі, має відповідні недоліки, поступово вживаються кроки для забезпечення гласності державної влади, що полегшує процес демократизації владних відносин.

Втілення в життя принципів публічного адміністрування вирішує основні завдання демократизації владних стосунків, дає можливість створити ефективні інститути непрямої демократії, дозволяє налагодити систему ефективного адміністрування. За допомоги активного інформаційного обміну між владою та суспільством функція нормативно-правового регулювання дає можливість підвищувати ефективність публічного адміністрування [2, с. 44]. Процес

формування ефективної державної політики публічного адміністрування в Україні безпосередньо залежить від процесів становлення громадянського суспільства та особливостей нормативно-правового регулювання.

Процес формування та реалізації державної політики публічного адміністрування визначається умовами соціально-економічного життя в демократичних суспільствах; це безпосередньо залежить від характеру та ступеня стійкої поведінки широкого кола громадян, де участь індивідів виявляється головним чином у формі залучення їх до публічних процесів. Ці особливості зумовлені складністю процесу падіння авторитарно-бюрократичної системи та несистемними спробами посилити нову модель суспільного розвитку важливою роллю громадянського суспільства та гарантуванням прав громадян.

Такий процес тісно пов'язаний з формуванням моделей функціонування державної влади в умовах трансформації нормативно-правових засад, що відбувається за впорядкування основ демократичної системи, засвоєння демократичних процедур більшістю людей при збереженні влади закону та конкуренції. Становлення інститутів публічного адміністрування та наявність їх основної суперечності, котра полягає у невідповідності між демократичними формами та їх реальним станом, призвела до того, що існуюче правове регулювання суперечить фактичному стану демократичних змін.

Суб'єктами публічного адміністрування є громадяни, засоби масової комунікації, а модель консультативної взаємодії буде чинником співпраці органів публічної влади з громадянським суспільством. В Україні не вистачає сучасних знань щодо адміністративної діяльності, вміння висловлювати власні інтереси та досягати своєї мети, вимагати забезпечення прав і свобод з боку держави [1]. Результатами правового регулювання публічного адміністрування є відповідні рішення за умов дотримання стандартів їх розробки та ухвалення.

Трансформація нормативно-правових засад державної політики децентралізації публічного адміністрування яскраво виявляється в недосконалої її комунікативної функції. Криза переходу та сприйняття соціальних процесів, спричинених руйнуванням звичного способу життя, призводять до розколу масової свідомості українського суспільства. Усвідомлення потреб та інтересів стає важливим мотивом діяльності, який виражається як у діях публічної сфери, так і в інституціональних формах. Наявність стратегічних орієнтирів суспільства загалом та суттєва різниця у поглядах громадян призводять до усвідомлення громадянства, а також посилення вивчення питань власного соціального захисту.

Враховуючи розробку демократичних норм, правил, процедур як основи, вирішується можливість формування нового типу державної політики у системі публічного адміністрування в українському суспільстві. Процес створення та адаптації законних демократичних інститутів, норм і процедур має можливість консолідувати демократію. Державі бракує сучасних знань та досвіду управлінської діяльності, здатності відстоювати власні інтереси та досягати їх через систему власного призначення, вимагати дотримання прав і свобод громадян. Розуміння природи державної політики децентралізації у системі

публічного адміністрування, їх принципів і норм, які ґрунтуються на організації суспільства, є усвідомленням своїх прав, цінностей, норм та зразків поведінки.

Організаційно-правові фактори, що формують та реалізують державну політику публічного адміністрування – це зміна нормативної основи формування недержавної власності, трансформація соціального поділу праці, процес становлення сучасної соціально-класової структури, що виявляється у значній соціальній поляризації суспільства. Враховуючи, що державна політика розуміється як цілеспрямований організаційно-регулюючий вплив держави на розвиток соціальних процесів, до актуальних завдань державної політики у сфері публічного адміністрування має належати конструктивна співпраця між інститутами держави, з визначенням сутності показників та критеріїв їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Нестерович В. Конституційно-правові засади здійснення безпосереднього впливу громадськості на нормопроектну діяльність Президента України. *Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності*. 2011. С. 41–49.
2. Реформа публічної адміністрації в Україні / укл.: Н. Нижник, Л. Прокопенко. К.: Наду, 2010. 48 с.

РОЛЬ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У ПОБУДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Канітан О.І.,

*асистент кафедри права Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Необхідно підкреслити, що провідним владним суб'єктом державного управління є органи виконавчої влади та їх посадові особи. Саме на них покладається основне навантаження щодо гарантування практичного забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Саме тому нинішні реформаційні процеси передусім стосуються реорганізації центральних органів виконавчої влади, які відіграють важливу роль у побудові правової, демократичної та соціальної держави.

Оскільки органи виконавчої влади є найчисленнішою, найрізноманітнішою і найбільш розгалуженою системою органів державної влади, тому організація виконавчої влади у державі повинна здійснюватись так, щоб підтримувати баланс інтересів держави, а сама виконавча влада повинна здійснюватись органами, об'єднаними в єдину систему.

Вирішення завдань оптимальної організації та ефективної діяльності системи органів виконавчої влади не може обійтись без вирішення проблеми відповідальності органів державної влади за стан справ у сферах, за які вони відповідають. Питання їх відповідальності прямо пов'язане з питаннями компетенції і правового статусу органів державної виконавчої влади.

Натомість, доводиться констатувати, що нині чинна система державного управління в Україні все ще залишається внутрішньо суперечливою, незавершеною і відірваною від людей. Після декількох спроб її реформування система залишається загалом неефективною, оскільки поєднує і старі інститути, що залишились у спадок від радянської доби, і нові інститути, які сформувалися у період незалежності України.

Розбудова демократичної, соціальної та правової держави – це сучасний етап державотворення в Україні. Важливим акцентом у побудові такої держави є проведення науково обґрунтованого реформування усієї системи виконавчої влади. Результатом такого реформування має стати створення системи виконавчої влади, яка забезпечує ефективне державне управління і на центральному рівні, і на місцевому, захист прав та законних інтересів громадян, належний соціально-економічний розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць [1, с. 143-157].

Водночас, вихід українського суспільства із системної кризи потребує істотного підвищення ефективності державного управління, тобто підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади, що, в свою чергу, ставить питання про оптимальну організацію виконавчої влади.

В Україні сьогодні функціонує розгалужена система суб'єктів, діяльність яких спрямована на забезпечення та реалізацію концепції соціальної держави, зокрема, шляхом прийняття й виконання соціальних програм, надання соціальних послуг і соціальної допомоги населенню, здійснення соціального захисту громадян. Провідну роль серед них, як відомо, відіграють органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування [2, с. 15-17].

У сучасних умовах держава, зокрема через органи виконавчої влади, виступає основним суб'єктом соціальної політики, а тому, визначаючи напрями цієї політики, вона повинна: забезпечувати реалізацію прав громадян на соціальне забезпечення, проводити єдину політику в соціальній сфері; забезпечувати прийняття законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання соціального забезпечення; визначати організаційно-правові форми соціального забезпечення та створювати умови для ефективного функціонування системи соціального забезпечення; у законодавчому порядку визначати умови, порядок надання та розміри пенсій, допомог, пільг, соціального обслуговування та інших видів соціального забезпечення; встановлювати розміри обов'язкових страхових внесків, що спрямовуються до відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування; визначати бюджети обов'язкових страхових фондів; встановлювати обов'язкові вимоги щодо створення страхових резервів з метою забезпечення своєчасності і повноти соціальних виплат; переглядати види та розміри соціальних виплат з метою покращення матеріального забезпечення громадян; визначати умови та забезпечувати дотації відповідному фонду соціального страхування з державного бюджету; здійснювати соціальне забезпечення за рахунок державного бюджету, надавати соціальну підтримку окремим категоріям непрацездатних громадян за рахунок державного та місцевих бюджетів; встановлювати основні води соціальних стандартів (мінімальний споживчий бюджет, прожитковий мінімум, мінімальна пенсія, мінімальна соціальна допомога тощо); забезпечувати дотримання суб'єктами

права соціального забезпечення вимог законодавства, здійснювати у встановлених формах нагляд та контроль за додержанням законодавства про соціальне забезпечення населення України.

Правову основу соціальної держави складають не тільки українська законодавча база, а й відповідні міжнародні документи, наприклад, Загальна декларація прав людини [3], Європейський Соціальний кодекс [4], переглянута Європейська соціальна хартія [5], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [6] тощо.

Сьогодні комплекс проблем у соціальній сфері України розглядається крізь призму стану суспільства, стану ринкових відносин, коли нові реалії громадського та економічного життя замінюють старі та віджилі. Особливістю цього періоду є відставання розвитку нормативної бази та стандартів правового регулювання повсякденних потреб суспільства. Це відставання найбільш вразливе у порівнянні з соціальними стандартами (нормативами) Європейських держав. І, з огляду на європейський напрям розвитку України, це питання набуває особливо важливого значення.

До основних напрямів, які повинні бути вирішеними в контексті побудови соціальної держави необхідно, передусім, віднести такі: політика на ринку праці; політика оплати праці; сімейна політика; гендерна політика; соціальне обслуговування осіб похилого віку; боротьба з бідністю; соціальна допомога.

Список використаних джерел

1. Дніпров О.С. Виконавча влада в Україні: теоретико-концептуальні підходи до розуміння сутності в сучасних умовах трансформації суспільства: [монографія]. Київ: «Видавництво Людмила», 2018. 439 с.
2. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. Миколаїв, 2012. 152 с.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квітня 1964 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329.
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Ніканорова О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Сьогодні в Україні питання професійної підготовки та готовності до виконання повноважень депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови чи старости є винятково питанням етики та власних моральних переконань відповідних осіб, які обрані на вказані посади. Закріплення

обов'язку щодо проходження короткострокових вступних навчально-освітніх програм повинно бути елементом правового регулювання статусу, а держава повинна на відповідному рівні розробити та впроваджувати відповідні програми.

В окремих сферах знань цю функцію беруть на себе організації громадянського суспільства за підтримки відповідних міжнародних донорів, шляхом проведення інформаційно-просвітницьких кампаній (у т. ч. тренінги, видання та розповсюдження навчальної літератури тощо) серед депутатів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Основну частину реалізації повноважень місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення здійснюють виконавчі органи місцевого самоврядування. Відповідно, саме вони є основним «споживачем» кадрового потенціалу публічного управління в системі місцевого самоврядування.

Практично всі службовці виконавчих органів місцевого самоврядування, за винятком технічних працівників та обслуговуючого персоналу, перебувають на службі в органах місцевого самоврядування та є, відповідно, посадовими особами місцевого самоврядування – особами, які працюють в органах місцевого самоврядування, мають відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримують заробітну плату за рахунок місцевого бюджету – правовий статус яких визначається Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [1].

Правове регулювання інституту служби в органах місцевого самоврядування з початків свого виникнення мало спільне правове регулювання разом з інститутом державної служби. Ситуація з правовим регулюванням проходження служби в органах місцевого самоврядування істотно змінилася із прийняттям 10 грудня 2015 р. нової редакції Закону України «Про державну службу», яка істотно відрізняється від попередньої редакції, а отже, і від норм, які регулюють проходження служби в органах місцевого самоврядування. Прийняття нової редакції Закону України «Про державну службу» активізувало роботу над проектами законодавства щодо зміни правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування. Останній із перспективних законопроектів був предметом експертного дослідження та обговорення Ради Європи, за підсумками якого був підготований спеціальний висновок.

Одними з основних досягнень пропозицій вважається професіоналізація служби в органах місцевого самоврядування, яка впроваджена і підтримується за допомогою положень про набір кадрів за результатами відкритого конкурсу (що сьогодні є радше винятком, ніж правилом), положень щодо обов'язкової змістовної, а не формальної професійної підготовки та підвищення кваліфікації, зміна системи оплати праці, за якою дві третини становитиме посадовий оклад, що визначатиметься посадою, яку займає особа, та продиктованим нею обсягом завдань, і лише одну третину повинна становити премія (а не навпаки, як є сьогодні), що стимулюватиме розвиток та позитивний потяг до кар'єрного зростання службовців.

Водночас цікавою пропозицією щодо забезпечення висококваліфікованих кадрів нечисленних територіальних громад є оголошення та проведення національних конкурсів на посади високих категорій, із подальшим призначенням переможців конкурсів у різні громади з обов'язком щодо відпрацювання певного строку служби та врахування цього до службової кар'єри [2].

Очевидно, що подальше продовження напрямку реформ децентралізації та його остаточна інституціоналізація з передачею значного обсягу масових та часозатратних функцій на місця органам місцевого самоврядування лише призведе до істотного зростання кількості залучених у сферу місцевого самоврядування службовців.

Сьогодні ст. 3 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначає три групи посад: 1) виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою (сільські, селищні, міські голови та депутати); 2) виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою; 3) посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Перші дві групи посад є непоказовими в частині реалізації права на службу, оскільки правове регулювання їхнього статусу визначається спеціальними законами, які згадувалися вище, а порядок формування здійснюється через механізми прямої демократії, які враховують політичну кон'юнктуру, а не професійно-освітній елемент кандидата. Згідно з аналітичною запискою Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України від 2012 р. [4], специфіка цієї групи посадових осіб місцевого самоврядування зумовлена їх виборністю і, відповідно, їх постійною змінюваністю.

Тому особливої актуальності набуває проблема забезпечення фаховості цих структур через створення системи підвищення кваліфікації (40% сільських, селищних міських голів та 40–60% депутатів місцевих рад під час чергових виборів обираються вперше та не мають досвіду політичної діяльності). Що стосується службовців, які займають третю групу посад (а це основна частина службовців виконавчих органів), то для них вимоги щодо вступу, проходження та звільнення зі служби є більш формалізованими, зумовлені професійним, а не політичним характером їхньої діяльності.

Важливою складовою частиною проходження служби в органах місцевого самоврядування, особливо у сьогоднішніх умовах динамічних змін підходів до роботи та виконання функцій, є організація навчання та підвищення кваліфікації.

Кадровий склад службовців місцевого самоврядування свідчить про формально високий освітній рівень – по Україні кількість службовців місцевого самоврядування, які мали повну вищу освіту, становила 74,5% або 62 169 осіб, а 24,6% або 20 540 осіб мали неповну вищу освіту [3].

Підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування є безперервним процесом і здійснюється за такими видами: навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації; тематичні постійно діючі семінари; спеціалізовані короткострокові навчальні курси; тематичні короткострокові семінари, зокрема тренінги; стажування в органах, на які поширюється дія Законів України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також за кордоном; самостійне навчання (самоосвіта) [5].

На підставі проведеного дослідження в рамках виконання міжнародного проекту донорської підтримки процесів децентралізації в Україні Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE), згідно з опитуванням серед службовців територіальних громад Львівської області, сьогодні основні потреби в частині підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування полягають у: – підвищенні рівня правової обізнаності та юридичної грамотності у сфері основної професійної діяльності та реалізації компетенції; – підвищенні рівня використання новітніх інформаційних технологій; – додатковому навчанні та консультуванні з питань антикорупційного правового регулювання; – знань у сфері фінансів і економічних процесів управління бюджетними коштами; – здійсненні видатків за рахунок публічних коштів; – підвищенні рівня знань та навиків спілкування іноземною мовою; – проектному підході до здійснення управлінської діяльності; – підвищенні знань щодо реалізації законодавства про доступ до публічної інформації [6].

Важливим мотиватором професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування повинно стати матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування. Однак ані чинне законодавство, ані сьогоднішня соціально-економічна ситуація не сприяють цьому. Основним матеріальним стимулом є система преміювання, яка у минулому дозволяла проводити виплату заробітної плати із 200–300% збільшенням. Також траплялися випадки, коли розмір премії посадової особи місцевого самоврядування становив 900 і більше відсотків від розміру посадового окладу [6].

Таким чином, статистичні показники засвідчують негативні тенденції зменшення службовців місцевого самоврядування за рахунок досвідчених та потенційно спроможних осіб, що веде до декваліфікації здійснення управління на рівні місцевого самоврядування. В умовах децентралізації як однієї з ключових реформ, відсутність кадрового потенціалу достроково зумовлює занепад починань, а тому першочерговими є питання залучення молоді та фахівців середнього віку шляхом підвищення авторитету та мотивації служби в органах місцевого самоврядування, зростання професійно-освітнього рівня службовців за рахунок побудови ефективної системи професійного навчання та підвищення кваліфікації, згідно зі спеціалізацією та супутніми комунікаціями, необхідними для виконання функцій місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07 червня 2001 р. Урядовий кур'єр. 2001. 7 липня. № 116.

2. Висновок щодо проекту Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» підготовлений Департаментом демократичних інститутів та врядування Генерального директорату II Ради Європи URL: www.slgcoe.org/wpcontent/upload/2016/07/CoE_Assessment_onservice_Ukr.pdf.

3. Кількість державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування на 31 грудня 2015 р.: стат. бюл. / Державна служба статистики України (вих. № 135/0/09.4вн-16 від 4. 20 травня 2016 р.). Київ, 2016. 45 с. URL: www.ukrstat.gov.ua.

4. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. URL: www.niss.gov.ua/articles/913.

5. Концепція реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 грудня 2017 р. № 974-р. Урядовий кур'єр. 2017. 30 грудня. № 247.

6. Децентралізація приносить кращі результати та ефективність (DOBRE): офіційна Інтернет-сторінка. URL: <http://ucmc.org.ua/uk/decentralization/>.

ПРАВОВІ ЗМІНИ ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Оліщук П.О.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри права
Львівського національного аграрного університету*

Основним Законом - Конституцією України визначено, що права та свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Саме держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини являється обов'язком держави. Чинними нормами держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності й господарювання. Вона також закріплює рівність перед законом усіх без винятку суб'єктів права власності та гарантує кожному захист його прав і свобод (ст. 13 Конституції України). Так, Земельним кодексом України, а саме у главі 23 «Захист прав на землю» зосереджено норми, які визначають способи захисту прав на земельні ділянки, гарантії права власності на земельну ділянку, а також відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за порушення права власності на землю та за видання актів, які порушують права власників земельних ділянок. Важлива конституційна норма, щодо гарантії захисту прав на землю міститься також у ст. 14 Конституції України, яка передбачає, що земля є основним національним багатством, яке перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право може набуватися та реалізуватися громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Зазначені положення Конституції України безпосередньо інтегровані у земельному законодавстві.

Слід зазначити, що існує тісний взаємозв'язок між нормами власності на землю та економічною поведінкою людей. Тому право власності — це велика і важлива частина загальноєвропейських правил і норм, що регулюють більшість взаємовідносин як в праві, економіці, так і в суспільстві в цілому. Питання запровадження ефективного механізму управління у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення в Україні триває з часу проголошення незалежності. Слід визнати та усвідомити той факт, що маючи значний природний потенціал, а саме 70% нашої країни становлять землі сільськогосподарського призначення, ми не можемо закінчити земельну реформу.

Україна має найбільші площі сільськогосподарських земель в Європі, однак продуктивність сільського господарства складає лише мізерну частину від тієї, яку мають інші європейські країни. Мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення є найбільшою перешкодою для залучення необхідних інвестицій та збільшення продуктивності сектору. Відсутність ринку землі не створює належної ринкової мотивації для найбільш ефективного використання землі та інвестицій, які б могли допомогти збільшити продуктивність. Зокрема інвестицій у іригацію, вирощування культур з більшою доданою вартістю та впровадження новітніх технологій.

«Проект закону про ринок землі, ухвалений минулого тижня парламентом у першому читанні є важливим історичним проривом», - зазначив Фарук Кхан, провідний економіст Світового банку у справах Білорусі, Молдови та України. «Ухвалення цього закону разом із іншим законодавством, що створює необхідні запобіжники для забезпечення прозорості та ефективності у сфері земельних відносин, буде важливим фундаментом для покращення перспектив економічного зростання України у майбутньому» [1]. Проте, слід зазначити, що даний законопроект потребує значних правок та доопрацювань. Адже, при запровадженні ринку земель сільськогосподарського призначення, слід встановити певні запобіжники, які б не порушували права громадян так і враховували питання безпеки держави. Зазначений факт ще раз підкреслює важливість забезпечення належного врегулювання земельних відносин як гарантії економічних та соціальних інтересів суспільства і держави.

Однією з важливих змін, яку сприймають досить неоднозначно, є розширення кола суб'єктів права на землі сільськогосподарського призначення. Відповідно до норм чинного законодавства, такими суб'єктами є: громадяни; сільськогосподарські підприємства; сільськогосподарські науково -дослідні установи та навчальні заклади, сільські професійно-технічні училища та загальноосвітні школи; несільськогосподарські підприємства, установи та організації, релігійні організації і об'єднання громадян; оптові ринки сільськогосподарської продукції [2]. Однак коло учасників можливого ринку земель сільськогосподарського призначення прийнятими нормами законодавства, можуть змінити.

До ухваленого у першому читанні законопроекту про запровадження ринку землі сільськогосподарського призначення №2178-10, ведуться гострі дискусії. А саме, щодо концентрації землі, можливості іноземців бути

повноправними покупцями земель сільськогосподарського призначення. Такі зміни у законодавстві викликають побоювання українців, що з відкриттям ринку землі іноземці масово викуплять вітчизняні землі. На сьогодні, іноземці можуть набувати право власності виключно на земельні ділянки несільськогосподарського призначення. Однак, ні для кого не є секретом, що наявність значних обмежень у законі частіше стає лише поштовхом для корупційної складової. Внаслідок відсутності ринку землі сільськогосподарського призначення в Україні, бюджетів різних рівнів не доотримують надходжень, які б могли бути використані на розвиток громад.

Аналіз міжнародного досвіду у царині земельно-правових відносин дає зрозуміти, що для кожної окремої держави існує індивідуальна система врегулювання таких відносин, яка мала б, забезпечити досягнення пріоритетних цілей. Жодна із країн Європейського союзу, не може нав'язувати власне бачення ринку землі в Україні, адже у самій європейській спільноті, не має єдиних норм, які б регулювали ринок землі. Спільним може бути – наявність чіткого правового механізму регулювання даних відносин.

Тому при запровадженні в Україні ринку земель сільськогосподарського призначення слід законодавцям врахувати інтереси громадян-власників земельних ділянок, а також керуватися інтересами національної безпеки. Слід ввести певні запобіжники, які б підтримали дрібних та середніх суб'єктів аграрного бізнесу. Важливим питання обмеження надмірної концентрації земель. Пріоритетне право на купівлю повинні мати селяни та територіальні громади. Для цього необхідна кредитна політика та створення інституційного забезпечення цих процесів. Тому, ефективне впровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, можливе при прийнятті чітких норм законодавства, які забезпечать права громадян та створять механізм від можливих зловживань.

Список використаних джерел

1. Амбітні реформи для швидкого економічного зростання / Прес- реліз Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2019/11/19/ambitious-reforms-for-stronger-economic-growth-in-ukraine?>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Ширій-Ярема І.І.,

*магістрантка Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Основною характеристикою ефективності процесу управління земельними ресурсами є результат – фактичне досягнення поставленої мети.

Разом з тим, за основними напрямками земельної реформи, процес якої триває понад два десятка років, досі в повній мірі не створено ефективного

механізму регулювання земельних відносин та державного управління земельними ресурсами, не достатньо забезпечено розмежування повноважень органів державної влади і органів місцевого самоврядування щодо управління земельними ресурсами, не в повній мірі здійснено роздержавлення земель, не завершено земельно-приватизаційні процеси, не забезпечено ефективного моніторингу за станом земель, не створено належної системи Державного земельного кадастру.

У 2018 році 646 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) отримали можливість розпоряджатися майже 1,5 млн га землі в результаті реформи децентралізації, головною метою якої було дати селищним громадам інструменти для власного утримання [1].

Однак на сьогодні все ще залишається чимало невирішених суттєвих базових проблем децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, відтак – говорити про успішність земельної реформи занадто передчасно. До них, зокрема, належать:

- беззмінною залишається низка нормативно-правових актів пов'язаних зі сферою управління земельними відносинами територіальної громади в умовах децентралізації державного управління, включно з нормами Конституції України, відтак досі відсутня повноцінна конституційна основа для здійснення децентралізації влади;

- сучасний стан децентралізації здебільшого характеризується переданням повноважень владних органів, фінансового забезпечення функціонування місцевого самоврядування, надання системи послуг населенню. Однак питання розміщення й розвиток продуктивних сил, екологізації природокористування, демографічні проблеми територій та інші залишаються поза увагою;

- залишаються невирішеними питання доступу територіальних громад до земельного ресурсу: контроль за землекористуванням, розподілом і використаням земель, оптимізація агроландшафтів як основоположних проблем управління сільськими районами та територіального розвитку.

Наразі земля фактично знаходиться під контролем Держгеокадастру. Більше того, сам процес децентралізації влади, включно з земельним відносинами, має велику кількість прогалин, а державні органи на місцях намагаються маніпулювати ним. У теорії передача та подальше використання цих земель надають ОТГ великий фінансовий ресурс, створюють можливості для розвитку. Питання можуть стосуватися процесу передачі земель, їх статусу, меж, оподаткування, можливостей використання тощо. Тож ці землі мають допомогти перенаправити велику частину фінансових ресурсів від держави на місця.

Земельні конфлікти почастишали у 2018 р. після того, як розпочався процес передачі ОТГ земель сільськогосподарського призначення поза межами населених пунктів. Наразі ці конфлікти є не стільки внутрішніми, скільки розгортаються між громадами, з одного боку, та районною владою й органами Держгеокадастру, з іншого. Водночас земельні суперечки цілком можуть виникати між сусідніми ОТГ або ж усередині них, а також між громадами та іншими зацікавленими сторонами, приміром, суб'єктами господарювання. Для

попередження цього типу конфліктів необхідним є законодавче урегулювання повноцінної передачі громадам земель поза межами населених пунктів із чітким визначенням повноважень органів місцевого самоврядування та порядку здійснення передачі [2, с. 68].

Дослідники відзначають, що за статистикою громадські слухання проводяться переважно з земельних питань. Натомість, скажімо, такий стратегічно важливий напрям як проведення бюджетних слухань не є загальноприйнятим та поширеним. Протоколи проведення громадських слухань не оприлюднюються, звіти про врахування чи неврахування слухань не формуються.

З точки зору державного управління реформа децентралізації покликана сприяти прозорішій процедурі прийняття рішень, вищій якості послуг та стимулювати державних службовців до належного виконання своїх обов'язків. Адже корупція є більш видимою на місцевому рівні, й відповідно, її легше контролювати. В умовах, коли суди та правоохоронні органи не користуються довірою суспільства і блокують притягнення до відповідальності корупціонерів, лише публічний розголос і тиск через ЗМІ може покращити ситуацію.

Таким чином, аналіз динаміки формування об'єднаних територіальних громад свідчить, що неприйняття змін до Конституції України, некомплексність реалізації заходів щодо децентралізації влади і зокрема пов'язаних з розвитком народногосподарського комплексу та управлінням територіями, несвоєчасне вирішення питань щодо подолання відсторонення органів місцевого самоврядування від управління земельними ресурсами в межах своєї юрисдикції негативно впливають на хід формування місцевого самоврядування, стримуючи цей процес.

Список використаних джерел

1. Миклащук І. Передали на місця? Три проблеми із землею для ОТГ. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/peredaly-na-mistsya-try-problemy-iz-zemleju-dlya-otg/>.
2. Методика формування спроможних територіальних громад: Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/214-2015-p/print>.

ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Юник І. Г.,

*кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького*

Посилення місцевого самоврядування у контексті децентралізації державного управління вимагає підвищення рівня активності громадян у вирішенні питань місцевого значення. Реформи, які сьогодні активно

впроваджуються, мають значно підвищити роль територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування.

Демократія участі (демократія співучасті, партисипативна, партисипаторна демократія) – це такий вид демократії, який передбачає безпосередню участь членів територіальної громади в управлінні громадою, тобто у процесах підготовки, ухвалення управлінських рішень та контролю їх реалізації [1, с. 4].

Основні демократичні форми участі членів територіальної громади визначені Конституцією України та Законом України “Про місцеве самоврядування”. Так відповідно до Конституції України громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів місцевого самоврядування (ст. 38) [2]. Згідно із ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування може здійснювати як безпосередньо самою територіальною громадою, так і опосередковано – через органи місцевого самоврядування, тобто передбачено дві форми здійснення місцевого самоврядування – пряму (безпосередню) та представницьку (опосередковану).

Для України більше властивою є представницька форма демократії, яка реалізується через органи місцевого самоврядування. Натомість форми безпосередньої демократії є новими для українського суспільства.

Форми безпосереднього здійснення місцевого самоврядування регламентує та детальніше конкретизує Закон України “Про місцеве самоврядування”, серед яких місцеві референдуми (ст. 7), загальні збори громадян (ст. 8), місцеві ініціативи (ст. 9), громадські слухання (ст. 13), органи самоорганізації населення (ст. 14) [3]. Зазначений закон не визначає повний перелік форм участі територіальних громад у місцевому самоврядуванні, зокрема не передбачає громадську експертизу, громадські ради, консультації з громадськістю, електронні петиції.

Право на місцеві референдуми є задекларованим у Конституції та Законі України “Про місцеве самоврядування”, однак цей інструмент наразі не діє, оскільки законодавство про місцеві референдуми відсутнє із 2012 р.

Найпоширенішим механізмом місцевої демократії у більшості демократичних країн є громадські слухання, які передбачають діалог між місцевою владою та самою громадою щодо вирішення важливих питань місцевого значення. В українській самоврядній практиці громадські слухання відбуваються переважно лише у формі зустрічей членів територіальної громади з депутатами та посадовими особами органів місцевого самоврядування щодо ознайомлення з позицією місцевої влади, надання пропозицій і зауважень. Пропозиції, висловлені на громадських слуханнях, мають бути обов'язково розглянуті органами місцевого самоврядування.

Загальні збори громадян є також формою безпосередньої участі членів територіальної громади щодо вирішення місцевих питань. На загальних зборах члени територіальної громади приймають рішення, які надалі мають бути враховані органом місцевого самоврядування у своїй діяльності. В українській самоврядній практиці місцева влада часто для забезпечення власного комфорту, закладає у положення/статут норми, які ускладнюють процедуру скликання та

проведення зборів чи звужують права громади. У результаті, це забезпечує інтереси органів місцевого управління, але не територіальної громад. Так, правом на загальні збори у 2017 р. найбільше скористалися територіальні громади міст Львова (60), Івано-Франківська (43) та Вінниці (25) [4].

Одним із найбільш дієвих механізмів впливу громадян на орган місцевого самоврядування є місцева ініціатива, яка передбачає право територіальної громади (ініціативної групи) самостійно внести на розгляд ради проект рішення з будь-якого питання, що належить до її компетенції. Для прикладу, у 2017 р. зазначену можливість найбільше використало м. Кам'янець-Подільський – 2429 ініціатив, з них впроваджено міською радою – 821 (34 %) [4].

На сьогодніактуальними є форми електронної демократії, що відповідають потребам і запитам громадян. Електронна демократія передбачає, що громадяни беруть участь в місцевому самоврядуванні за допомогою електронних (онлайн) інструментів та сервісів. Загалом вплив цифрових технологій на демократію сприяє трансформації публічної сфери, зростанню ролі громадян та зменшення ролі інститутів і їх посадових осіб. Найбільш поширеними та розвиненими інструментами е-демократії в Україні є електронні петиції та бюджети участі або бюджети громадських ініціатив.

Електронні петиції є однією з пріоритетних форм прямої участі громадськості у вирішенні питань місцевого значення. Однак, переважна більшість міст декларує такі зміни лише на рівні нормопроекування. Електронні петиції є найбільш популярним інструментом е-участі в містах: Києві – 4384 подані петиції, Запоріжжі – 1125 та Хмельницькому – 528. Проте, показники результативності електронних петицій не завжди співпадають із рівнем користування ІТ-інструментом. Найвищі показники результативності мають міста Вінниця 95 % та Хмельницький – 37 %. Найвищі загальні показники щодо електронних петицій, відповідно до таких блоків індикаторів як стан демократичності нормативно-правового забезпечення, рівень громадської активності та результативність інструменту мають Київ і Вінниця – 59 % і 56 % відповідно [5, с. 8].

В Україні громадський бюджет (бюджет участі) розвивається швидкими темпами. Бюджет участі передбачає механізм взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, відповідно до якого останні, визначають напрями розподілу частини коштів місцевого бюджету, контролюють їх використання за встановленою процедурою [5, с. 7]. За даними Фондації польсько-української співпраці ПАУСІ, у 2015 р. бюджет участі в Україні впроваджували лише 2 органи місцевого самоврядування (Черкаси та Луцьк), у 2016 р. – 33, 2017 р. – 83, а станом на 10 вересня 2018 р. – вже 133 [6].

Загалом використання форм прямої демократії позитивно вплине як на саму територіальну громаду, так і органи місцевого самоврядування, зокрема сприятиме: самоорганізації територіальної громади; ефективному вирішенню проблем територіальної громади; виробленню колегіального уявлення перспективного розвитку громади; підвищенню відповідальності, підконтрольності та підзвітності органів муніципального управління;

зростанню іміджу інституцій місцевого самоврядування та довіри до них; якості владних рішень тощо.

Водночас практична реалізація основних форм демократії участі засвідчує негативні аспекти сьогоденної муніципальної практики – це пасивність громадян, відсутність ініціативних людей, низький рівень активності та залученості громадськості до діалогу та прийняття рішень на місцевому рівні, а також використання інструментів електронної демократії.

Отже, права людини у місцевому самоврядуванні є законодавчо задекларовані, однак недостатньо юридично визначені механізми їх реалізації. Для підвищення рівня використання форм безпосередньої демократії необхідно: прийняття локальних нормативно-правових актів, які б детальніше і чіткіше регулювали організаційно-правове забезпечення участі громадськості у вирішенні справ місцевого значення; використання нових сучасних інструментів електронної демократії на місцевому рівні (електронні консультації, електронні референдуми, цифрові права, електронне голосування, електронний контроль за депутатами – відклик); підвищення рівня активності членів територіальної громади шляхом популяризації вищевказаних механізмів тощо.

Список використаних джерел

1. Абрам'юк І. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://regionet.org.ua/files/07_PartDemocracy_Abramyuk_Materials_v.122.07.14.pdf.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/280/97-%D0%B2%D1%80>.
4. Інструменти прямої демократії: як українці використовують свої права та можливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://inrespublica.org.ua/aktyvna-hromada/instrumenty-priamoji-demokratiyi-yak-ukrayintsi-vykorystovuyut-svoyi-prava-ta-mozhlyvosti.html>.
5. Індекс місцевої електронної демократії в Україні [Текст] : пілотне дослідження / Х. Приходько, А. Ємельянова, С. Лобойко, Д. Хуткий, Т. Кушніренко, За ред. С. Лобойка, Д. Хуткого, А. Ємельянової. – К., 2018. –14 с.
6. Стельмашов А. Інструменти електронної демократії: чи варто збільшувати масштаби? [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2618552-instrumenti-elektronnoi-demokratiyi-ci-varto-zbilsuvati-masstab.html>.

**EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA:
OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA***Shved N., sędzia Sądu Rejonowego w Jaworowie*

Warunki wstępne skutecznej gwarancji praw człowieka na podstawie umowy są lepsze, o ile mocniej państwa, będące stronami umowy, są połączone wspólnymi podstawowymi wartościami w kształtowaniu stosunków między państwem a jednostką oraz im więcej mają materialnych warunków wstępnych dla zagwarantowania odpowiednich warunków życia, a także stabilnego porządku politycznego. Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, która okazała się bardzo skutecznym narzędziem zapewniającym indywidualną ochronę na wysokim poziomie, jest kamieniem milowym w rozwoju regionalnej ochrony praw człowieka.

Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. stała się dziś podstawą ogólnoeuropejskich minimalnych standardów indywidualnej ochrony praw. 47 państw członkowskich Rady Europy należą do państw będących stronami Konwencji. Gwarancje niniejszej Konwencji praw człowieka obejmują podstawowe prawa człowieka, takie jak prawo do życia, zakaz stosowania tortur i pracy przymusowej, ochrona wolności osobistej, podstawowe prawa w postępowaniach sądowych i administracyjnych, specjalne prawa do wolności (takie jak ochrona sfery prywatnej, wolność sumienia i wyznania, wolność ekspresji, wolność zgromadzeń i stowarzyszeń) oraz prawo do założenia rodziny i zawarcia małżeństwa. Dalsze prawa gwarantują szereg dodatkowych protokołów: Protokół, gwarantujący prawo do korzystania ze swojego mienia, prawo do nauki oraz prawo do wolnych wyborów, Protokół, gwarantujący prawo do swobodnego poruszania się, zakaz zbiorowego wydalania, Protokół, mówiący o zakazie stosowania kary śmierci.

Szczególne znaczenie Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności polega na tym, że na podstawie niniejszej konwencji stworzono międzynarodowe mechanizmy gwarancyjne z możliwością postępowania sądowego i odpowiedniej ochrony.

Protokół Nr 3 do Konwencji głęboko zmienił jej mechanizm ochronny. Centralnym organem kontroli nad tym mechanizmem jest Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC art. 19 EKPC). Naruszenie Konwencji przez Państwo-stronę umowy może, z jednej strony, być kwestionowane przez inne Państwo-stronę umowy, a z drugiej strony, każda osoba, organizacja pozarządowa lub grupa jednostek może wnieść indywidualną skargę do Trybunału przeciwko naruszeniu jej prawa (art. 34 EKPC). W rozwoju ochrony praw człowieka możliwość złożenia indywidualnej skargi jest po prostu zjawiskiem rewolucyjnym. Tak więc jednostka na

międzynarodowej arenie prawnej może szukać ochrony przed własne państwo. Ogólne warunki wstępne dla złożenia indywidualnej skargi są takie, że przedtem powinny zostać wyczerpane wewnętrzzkrajowe środki ochrony prawnej.

Zgodnie z art. 39 zasad postępowania Europejski Trybunał Praw Człowieka może „zalecić” środek tymczasowy w celu ochrony praw Konwencji. Zgodnie z orzecznictwem Sądu takie środki tymczasowe są obowiązkowe; odmowa ich stosowania przez państwo może zostać zakwestionowana przez skargę.

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka za pomocą dynamicznej interpretacji, a także możliwości ich ograniczania nadało jasności poszczególnym prawom Konwencji. Przy czym Trybunał kieruje się celami skutecznej ochrony praw Konwencji, traktowaniem Konwencji jako „żywego instrumentu” ("living instrument") i celem Konwencji „wspierania ideałów i wartości demokratycznego społeczeństwa”.

Traktując Konwencję jako „żywy instrument”, Europejski Trybunał Praw Człowieka bierze pod uwagę nieoczywistą obecność, lub nawet brak konsensusu między państwami członkowskimi co do określonego standardu praw człowieka.

Interpretując Konwencję, ETPC uwzględnia również środowisko normatywne w rozumieniu obecnych standardów w Europie, w jaki sposób one zostały stworzone przez międzynarodowe umowy prawne. W tym przypadku nie chodzi o zharmonizowaną interpretację przepisów, ale o włączenie tych standardów jako elementu europejskiej rzeczywistości prawnej.

Utworzone przez sądownictwo ramy praw Konwencji i ich granice, z punktu widzenia praktyczności porównywane są z wysoko rozwiniętymi systemami ochrony sądowej. Dotyczy to warunków wstępnych dopuszczalnego ograniczenia praw Konwencji, które ona odnosi do większości odpowiednich praw z uzasadnioną podstawą, potrzebą „społeczeństwa demokratycznego” i ochroną niektórych interesów publicznych. Podobnie jak niemiecka praworządność, zasada zgodności odgrywa ważną rolę w ochronie i ograniczaniu praw Konwencji. Podczas jej wykorzystania, Europejski Trybunał Praw Człowieka pozostawia państwom-stronom umowy pewną przestrzeń na przemyślenie i ocenę (margin of appreciation), biorąc pod uwagę specyfikę lokalnych lub krajowych okoliczności faktycznych.

Czasami, rozważając sprzeczne gwarancje, Europejski Trybunał Praw Człowieka akcentuje inaczej niż niemiecki Federalny Sąd Konstytucyjny (ze wzmocnieniem ochrony sfery prywatnej, zgodnie z art. 8 EKPC, w sprawie wolności słowa i prasy zgodnie z art. 10 EKPC, w przypadku ingerencji w sfery życia prywatnego osób, które nie odgrywają żadnej roli w życiu politycznym ETPC).

Europejski Trybunał Praw Człowieka rozumie gwarancje EKPC nie tylko jako prawo do ochrony przed ingerencją, ale również widzi w Konwencji zobowiązania do ochrony pewnych wartości. W związku z tym Trybunał w ramach prawa do prywatności (art. 8 EKPC) za poważne nadużycia seksualne zazaądał ochrony karnoprawnej.

Trybunał wymaga, aby, podczas unikania ataków terrorystycznych, organy ścigania wyczerpały wszelkie możliwości środków organizacyjnych w interesie najbardziej ostrożnego podejścia; środki te pojawiają się jako wyrażenia zgodności podczas ingerencji w życie człowieka.

Obowiązki ochronne, a mianowicie obowiązki w interesie ochrony życia, wymagają niezbędnych przepisów prawnych i ich skutecznego wdrożenia. W związku z tym państwo-strona Konwencji podczas nagłych zagrożeń życia i zdrowia jednostek nie może po prostu wskazać na istnienie sankcji karnych jako uzasadnienia bezczynności właściwych organów.

Szczególne problemy czasami pojawiają się w odniesieniu do wpływu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na postępowania państw-stron Konwencji poza terytorium własnego państwa.

Treść art. 1 EKPC łączy działanie ochronne Konwencji z „jurysdykcją” państw członkowskich Konwencji. Europejski Trybunał Praw Człowieka podporządkowuje ekstraterytorialne działania państw-stron Konwencji ogólnym standardom ochrony tylko wtedy, gdy są zaangażowane osoby przebywające pod „faktyczną władzą i odpowiedzialnością” państwa-strony Konwencji. Szczególne znaczenie ma ograniczenie EKPC dla działań wojskowych w ramach zbrojnych konfliktów międzynarodowych lub wykonywania władzy okupacyjnej.

OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA W ŚWIETLE STOSOWANIA EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA. STUDIUM PRZYPADKU

Krzysztof Wątorek,

*Doktor nauk prawnych, Prorektor Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk
Medycznych im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach*

I. Zagadnienia wstępne. Europejskiego Nakazu Aresztowania stanowi ważne narzędzie w walce z przestępczością. Jego istotą jest zasada wzajemnej uznawalności orzeczeń wydanych przez sądy różnych państw. Stosowany jest od połowy lat siedemdziesiątych XX wieku do zatrzymywania niebezpiecznych osób ukrywających się poza granicami kraju po popełnieniu przestępstwa. Najczęściej Europejski Nakaz Aresztowania winien być orzekany wobec osób podejrzanych o dokonanie przestępstw będących zbrodniami jak np.; zamachy terrorystyczne, zabójstwa na zlecenia, uprowadzenia osób, handel ludźmi i narkotykami, podrabianie środków płatniczych itp.. Niemniej jednak w praktyce jest także orzekany wobec osób ukrywających się, a podejrzanych o drobne przestępstwa. W Polsce instytucję Europejskiego Nakazu Aresztowania³ wprowadzono do systemu prawnego⁴ z chwilą wejścia naszego kraju do struktur Unii Europejskiej⁵. Na podstawie kilkunastoletniego doświadczenia w jego stosowaniu należy postawić tezę, iż w wyjątkowych sytuacjach jego realizacja może naruszać podstawowe prawa człowieka, które przysługują każdemu na całym świecie. Jest to powód, że przedmiotem niniejszych badań uczyniono problematykę ochrony praw człowieka w trakcie stosowania Europejskiego Nakazu Aresztowania na przykładzie studium

³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lutego 2012 r. dot. wzoru Europejskiego nakazu aresztowania, Dziennik Ustaw z 2012 r., pozycja 266.

⁴ Art. 607a Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) .

⁵ Europejski Nakaz Aresztowania został wprowadzony do polskiego prawa karnego po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej razem z innymi elementami europejskiego systemu prawnego, wdrożenie przeprowadzono w Ustawie z dnia 18 marca 2004 r..

przypadku. W tym celu autor poddał badaniu orzeczenie sądu w Irlandii, który odmówił Polsce wydanie osoby wobec której orzeczono Europejski Nakaz Aresztowania. Głównym celem niniejszych badań jest analiza przyczyn odmowy wydania obywatela Polski. Metodą badawczą jaka została zastosowana jest analiza orzeczeń sądowych odnoszących się do tejże płaszczyzny. Struktura opracowania składa się z zagadnień wstępnych, dwóch tez i końcowych wniosków stanowiących zakończenie. Tworząc opracowanie wykorzystano orzecznictwo sądowe.

II. **Stan faktyczny.** W marcu 2018 roku sąd w Irlandii⁶ rozpoznawał sprawę o wydanie stronie polskiej obywatela Polski wobec, którego orzeczono Europejski Nakaz Aresztowania w związku z podejrzeniem popełnienia przez niego przestępstwa polegającego na handlu i przemyśle narkotyków oraz udział w zorganizowanej grupie przestępczej. Poszukiwanym przez polską policję od 5 lat był 41-letni obywatel Polski Artura C., który zamieszkiwał na terenie Irlandii przez ostatnie 10 lat. Za poszukiwanym wydano trzy międzynarodowe listy gończe i po zatrzymaniu został osadzony w areszcie w Irlandii, w którym przebywał od 9 miesięcy. Sędzia Wysokiego Trybunału w Dublinie A. Donnelly rozpoznając jego sprawę początkowo odroczyła rozprawę w związku z doniesieniami o nieprawidłowościach przy zmianach w polskim wymiarze sądowym. Następnie poprosiła o rozstrzygnięcie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej czy wydanie podejrzanego stronie polskiej nie narazi go na ryzyko naruszenia prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu stwierdził, że Irlandia nie powinna wydawać podejrzanego Polsce, jeśli sąd uzna, że takiej osobie groziłby nierzetelny proces i brak dostępu do niezawisłego sądu. Sędzia Wysokiego Trybunału w Irlandii powołując się na to stanowisko⁷ orzekła brak zgody na jego wydanie stronie polskiej. Orzeczenie uzasadnił narażeniem na ryzyko naruszenia prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego w związku z podejrzeniem o nieprawidłowości przy zmianach w polskim wymiarze sprawiedliwości dokonanych w latach 2015-2017.

III. **Stan prawny.** Przed analizą prawną orzeczenia Wysokiego Trybunału w Irlandii warto przytoczyć jeszcze kilka przykładów ukazujących problem ENA. Jeden z nich miał miejsce w Polsce dwa miesiące temu, pokazuje on klasyczny przykład, iż w wyjątkowych sytuacjach realizacja Europejskiego Nakazu Aresztowania może godzić w prawa człowieka. Przez polskie służby graniczne został zatrzymany obywatel Ukrainy I. M. wobec którego orzeczony Europejski Nakaz Aresztowania w Rosji. Jego wydalenie stronie rosyjskiej naruszałoby prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego ze względu na jego udział w działaniach zbrojnych przeciwko Rosji. Podobnych kontrowersji mogących godzić w prawa człowieka w trakcie realizacji ENA jest więcej. Jak wspomniano w zagadnieniach wstępnych istota Europejskiego Nakazu Aresztowania odnosi się do zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych na arenie międzynarodowej. Pomimo tej zasady ważnym jest dokonanie analizy sytuacji osoby poszukiwanej ukierunkowanej na stwierdzenie czy realizacji ENA nie będzie skutkowało narażeniem jej na

⁶ Europejski nakaz aresztowania – między teorią a praktyką, Kwartalnik o prawach człowieka nr 1–2/2018 r. (25–26).

⁷ Wyrok w sprawie C-216/18 PPU Minister for Justice and Equality/LM).

ograniczenie jej praw. Polski Kodeks postępowania karnego stanowi, że Europejski Nakaz Aresztowania powinien być bezwzględnie wydawany jedynie w takich przypadkach, w których interes wymiaru sprawiedliwości jest znaczny. Użyte wyrażenie „znaczny” jest niedookreślone, co powoduje dalsze komplikacje. Stanowisko w tym zakresie zajmował Sąd Okręgowy w Zielonej Górze⁸ wydając decyzję o Europejskim Nakazie Aresztowania w związku z przestępstwem dokonany w dniu 3 czerwca 2003 r. polegającym na kradzieży 850 zł. z domu jednorodzinnego. Brak znacznego interesu wymiaru sprawiedliwości przy stosowaniu Europejskiego Nakazu Aresztowania wyraża się też w statystyce, która pokazuje, że liczba wydawanych nakazów w Polsce jest zdecydowanie wyższa niż w innych krajach europejskich. O ile nakazy zagraniczne odnoszą się do poważnych przestępstw, to nakazy krajowe coraz częściej dotyczą błahych spraw. Należy wysunąć tezę, że tak częste orzekania Europejskiego Nakazu Aresztowania w Polsce wynika z zasady legalizmu określonego w art. 10 k.p.k.. Helsińska Fundacja Praw Człowieka dokonała analizy przypadków, w których państwo odmówiło realizacji Europejskiego Nakazu Aresztowania wydanego przez sądy w Polsce. Zdecydowana większość dotyczyła obywateli polskich przebywających na terenie Wielkiej Brytanii. To efekt dużej emigracji zarobkowej Polaków, w tym także przestępców. Sądy brytyjskie podnosiły nie tylko liczne problemy proceduralne ale też poddawały w wątpliwość proporcjonalność orzekanych polskich nakazów.

Wracając do orzeczenia Wysokiego Trybunału w Irlandii niestety, daje się zauważyć problem egzekwowania polskich nakazów przez sądy innych państw z uwagi na wątpliwości dotyczące przestrzegania praworządności w zakresie ostatnich zmian w polskim sądownictwie. W uzasadnieniu odmowy wydania stronie polskiej osoby wobec której orzeczono Europejski Nakaz Aresztowania, wskazano liczne wątpliwości dotyczące niezależności polskiego wymiaru sprawiedliwości i prawdopodobieństwem upolitycznienia sądownictwa. Argumentacja jaką przedstawił pełnomocnik zatrzymanego dotyczyła braku możliwości realizacji Europejskiego Nakazu Aresztowania z uwagi na podnoszone na arenie międzynarodowej wątpliwości, co do praworządności w kwestii dokonanych zmian w obszarze polskiego wymiaru sprawiedliwości. Pełnomocnik sugerował, że jego klient po przekazaniu do Polski nie będzie miał zagwarantowany rzetelny i bezstronny proces. Przynajmniej wymaga uzasadnienia odmowy realizacji Europejskiego Nakazu Aresztowania. Wskazano w nim, że zmiany poczynione w polskim wymiarze sprawiedliwości w latach 2015- 2017 roku stanowią poważne naruszenie wobec praworządności w kraju europejskim. W uzasadnieniu także wskazano, że w oparciu o dostępne dla Wysokiego Trybunału Irlandii informacje, system praworządności w Polsce jest nieustannie niszczonej poprzez wprowadzone zmian. Z tego powodu irlandzka Ustawa z 2003 roku o Europejskim Nakazie Aresztowania, która wprowadzała Decyzję Ramową wprost przewiduje ochronę praw podstawowych. W punkcie 37 stanowi, że: „osoba nie zostanie przekazana na podstawie niniejszej Ustawy jeżeli przekazanie byłoby sprzeczne z obowiązkami Państwa wynikającymi z Konwencji lub Protokołów Konwencji”. Wobec powyższego przekazanie polskiemu

⁸ Sprawa nr II Kop 45/11.

wymiarowi sprawiedliwości Artura C. stanowiłoby naruszenie przepisów Konstytucji. Wysoki Trybunał Irlandii uznał, iż jego podstawowym obowiązkiem, jaki ciąży na nim jest odpowiedzialność za wydanie decyzji odmownej stronie polskiej, bowiem wydanie innej decyzji byłoby sprzeczne z obowiązkiem poszanowania przepisów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz jej protokołów. Natomiast zgoda na wydanie mogłaby z dużym prawdopodobieństwem naruszać zapisy Konstytucji oraz obowiązki wynikające z Decyzji Ramowej⁹ odnoszącej się do zabezpieczania praw fundamentalnych w kontekście sądenia spraw odnoszących się do wydania obywatela w oparciu o Europejski Nakaz Aresztowania. W decyzji Wysokiego Trybunału wskazano, iż „skutki zmian legislacyjnych w Polsce, oraz ich wpływ na prawo do rzetelnego procesu sądowego, budzą wątpliwości dotyczące interpretacji Decyzji Ramowej w kontekście odkrycia dokonanego przez organ sądowy, jakoby państwo członkowskie naruszało wspólne wartości rządów prawa i demokracji określone w Artykule 2 Traktatu o Unii Europejskiej”. Stanowisko takie stanowiło podstawą do zwrócenia się przez Wysoki Trybunał do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniem prejudycjalnym. Podsumowując takie stanowisko można stwierdzić, iż decyzja która została wydana w Irlandii stanowić może pewną wskazówkę proceduralną w sprawach które nadal czekają na rozpatrzenie, bowiem w innych sprawach mogą znaleźć zastosowanie. Na uwagę zasługuje stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu stwierdzające, że sąd jednego unijnego kraju musi wstrzymać ekstradycję osoby do drugiego państwa, gdy uzna, że takiej osobie groziłby nierzetelny proces i brak dostępu do niezawisłego sądu. Nierzetelność procesu i brak dostępu do niezawisłego sądu podyktowane były wątpliwościami, co do niezależności polskiego sądownictwa. Warto zauważyć, iż Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że odmowa wykonania europejskiego nakazu aresztowania stanowi wyjątek od zasady wzajemnego uznawania, która legła u podstaw mechanizmu europejskiego nakazu aresztowania, który to wyjątek należy w związku z tym interpretować ściśle. W orzeczeniu wskazano, że istnienie rzeczywistego ryzyka narażenia osoby wskazanej w Europejskim Nakazie Aresztowania na naruszenie jej prawa podstawowego do niezawisłego sądu, a w konsekwencji istotnej treści jej prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego, może pozwolić organowi sądowemu wykonującemu nakaz, w drodze wyjątku, wstrzymać się od wykonania europejskiego nakazu aresztowania. Podkreślono, że zachowanie niezawisłości organów sądowych jest kluczową kwestią dla zapewnienia skutecznej ochrony sądowej jednostek, w szczególności w ramach mechanizmu Europejskiego Nakazu Aresztowania. Również podkreślenia wymaga fakt, że pierwszy raz wątpliwości o naruszenie zasad demokracji i praworządności przez polskie władze w swoim orzeczeniu. zawarł sędzia z innego kraju.

Warte podkreślenia jest stanowisko wobec przytaczanego orzeczenia polskiego Rzecznika Praw Obywatelskich dr A. Bodnara, który nie ma wątpliwości, iż decyzja

⁹ Decyzja ramowa Rady w sprawie Europejskiego Nakazu Aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi, przyjęta 13 czerwca 2002 r.

taka bardzo utrudni stosowanie Europejskiego Nakazu Aresztowania przez nasz kraj. Na wyrok Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej będzie mógł się powoływać każdy prawnik reprezentujący osobę, która ma być wydana na podstawie ENA.

Zakończenie. Pomimo nasuwających się pewnych wątpliwości, co do naruszenia podstawowych praw przy realizacji Europejskiego Nakazu Aresztowania wyraźnie należy wskazać, że jest on instytucją ważną i skuteczną w walce z przestępczością. W celu ograniczania naruszeń podstawowych praw nieustannie winien być nadzorowany i kontrolowany. W szczególności dotyczy to przypadków jednostkowych, co do których zachodzi uzasadniona obawa zagrożenia podstawowych praw jednostki. Niemniej jednak w każdym przypadku realizacji Europejskiego Nakazu Aresztowania konieczne jest branie pod uwagę wszystkich czynników związanych z ochroną praw człowieka. Z tego też powodu stosowania ENA wymaga cyklicznych analiz w oparciu o doświadczenie osób je realizuje. Płaszczyzną do takich przemyśleń na gruncie międzynarodowym mogą być konferencje naukowe.

Bibliografia

1. Praktyka stosowania europejskiego nakazu aresztowania w Polsce jako państwie wydającym, Raport krajowy, maj 2018,
2. Europejski nakaz aresztowania – między teorią a praktyką, Kwartalnik o prawach człowieka nr 1–2/2018 r. (25–26).
3. Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.),
4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lutego 2012 r. dot. wzoru Europejskiego nakazu aresztowania, Dziennik Ustaw z 2012 r., pozycja 266.
5. Wyrok w sprawie C-216/18 PPU Minister for Justice and Equality/LM).
6. Sprawa nr II Kop 45/11,
7. Decyzja ramowa Rady w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi, przyjęta 13 czerwca 2002 r.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ

Дубровська М.М.,

*аспірант Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України*

У сучасних умовах розвитку людства стратегія сталого розвитку є пріоритетним напрямом для досягнення гармонії між ростом економічних показників, стабільністю в соціальній сфері та охороною навколишнього середовища. Це виявляє необхідність здійснення державної політики, в основі якої лежить пріоритет збереження природи та поліпшення якості навколишнього середовища. Однією з найважливіших екологічних проблем в Україні є накопичення твердих побутових відходів (далі – ТПВ), їхнє захоронення на полігонах, які займають площу понад 9 тис. га, більшість із

яких є перевантаженими, оскільки туди потрапляє майже 95% відходів і тільки маленька частка спалюється або йде на вторинну переробку [3]. Водночас у деяких країнах Європи цей показник рівно протилежний.

Ст. 11 Директиви ЄС про відходи 1008/98/ЄС від 19.11.2008 р. ставить за ціль перед країнами ЄС до 2020 р. збільшити щонайменше до 50% за вагою підготовку до повторного використання та переробки відходів, хоча б таких як папір, метал, пластик та скло з домогосподарств та, за можливості, з інших джерел, якщо їхні потоки відходів подібні до відходів із домогосподарств.

Прикладом для наслідування може бути Швеція, де роздільний збір і переробка відходів призвели до дефіциту сміття. Шведи справляються не тільки зі своїми відходами, але і приймають до 700 тис. тонн відходів з інших країн [3]. Побудована інфраструктура здатна не просто їх утилізувати, а перетворювати в сировину. У Швеції на даний час день більше 30 сміттєспалювальних заводів. Зокрема, столиця Швеції на 45% забезпечена електроенергією завдяки відходам. За даними шведської асоціації муніципалітетів з управління відходами Avfall Sverige (2010 р.) 99% побутових відходів переробляють як енергію чи матеріал, хоча твердження було б досить суперечливим в інших частинах світу, де спалювання не розглядається як форма переробки. Боротьба зі зменшення сміттєзвалищ у Швеції розпочалася з 1970-х років. Технологія спалювання та відповідальність виробника добре виконали очікувані результати. З 2012 р. розпочався новий етап у поводженні з відходами, де приділяється більше уваги запобіганню утворення відходів відповідно до положень Ієрархії відходів ЄС. Такі високі показники забезпечує, по-перше, висока культура місцевих жителів, по-друге, налагоджена система роздільного збору відходів. Спеціальні контейнери для збору паперу, пластику, скла, батарейок та інших речей, які втратили свої споживчі властивості, встановлені поблизу житлових будинків і в магазинах; в аптеках приймають протерміновані ліки і використані шприци; побутову техніку і меблі розбирають на складові елементи, потім використовують як сировину. Усе, що переробити неможливо, шведи спалюють. Викиди в атмосферу від сміттєспалювальних підприємств не перевищують 1% [3].

Швейцарія – одна з найпрогресивніших країн у плані розвитку сміттєпереробної галузі. Сучасна політика поводження з ТПВ у Швейцарії введена з 1981 р. Успіх екологічної політики був забезпечений хорошим державним фінансуванням та активною участю громадськості. У 2000 р. у країні були заборонені сміттєві полігони, тому сьогодні більш як половина всього сміття йде на переробку, а решта спалюється. У країні чимало заводів зі спалювання відходів, які розташовуються в мальовничих селах. Цікаво, що жителі зовсім не проти такого сусідства. По-перше, сучасні заводи на Заході будуються з дотриманням усіх норм і заходів безпеки, а завдяки надійним фільтрам повітря з труб виходить практично без шкідливих домішок. По-друге, подібні підприємства виглядають як арт-об'єкти. У Швейцарії є розвинена інфраструктура поводження з відходами. Практично кожен регіон має свою мережу споруд, необхідну для утилізації власних відходів. Це допомагає мінімізувати транспортні витрати та викиди автомобілів, які збирають відходи.

На вулицях Швейцарії встановлені контейнери для вторинної сировини. Також багато жителів країни збирають алюміній (фольгу, банки від напоїв), який згодом здають на переробку. З 1 січня 2000 р. усі швейцарські горючі відходи, що не переробляються, повинні бути спалені на відповідних заводах і потрапляють до одного з 28 таких заводів [4].

У системі сортування відходів не передбачено винятків ні для кого, якщо хтось не згідний із цим, то заплатить штраф або купує у фірми, яка вивозить сміття, спеціальний пакет і може кидати все підряд. У країні створена спеціальна смітцева поліція, яка аналізує, знаходить і штрафує власника сміття, яке залишене не в тому місці або без оплати податку, який потрібно платити за кожний кілограм. Оскільки Швейцарія – децентралізована країна, то кожний житель бачить за що платить податки, і трапляються випадки, коли самі жителі просять підвищення стягнень.

У Японії також надзвичайно серйозно ставляться до утилізації ТПВ. Жителі давно практикують роздільний збір сміття. У країні гостро стоїть територіальна проблема, тому немає й мови про те, щоби негорючі відходи відправлялися на полігони. Велика кількість факторів змусили японців зрозуміти, що відходи це не тягар, а цінний ресурс. Уряд в Японії дедалі жорсткіше регулює питання стосовно захоронення відходів, параметрів викидів у сміттєспалювальних заводах, перевезення відходів, використання вторсировини. Зростання інтересу громадян до екологічних питань, дефіцит сміттєзвалищ, поява нових потоків відходів, які стають усе більше проблематичні через різноманітність та складність виробництва, сприяє вдосконаленню законодавчої бази та ділових практик у напрямку сталого розвитку. Тут дуже ефективно працює принцип – забруднювач платить. Це змушує компанії розробляти нові технології з дотриманням екологічних стандартів.

Принципи розподілу сміття в Японії залежать від району і вимог муніципальної влади, але найчастіше відходи ділять на чотири категорії, які дещо відрізняються від звичного поділу в ЄС. В основному відходи сортують на такі типи: яке згорає, яке не згорає, що підлягає вторинній переробці і великогабаритне. Все сміття упаковується в прозорі або навівпрозорі пакети, щоб працівники компанії, яка займається збором відходів, могли прослідкувати за правильністю сортування. Якщо є порушення, пакети не приймають. Великогабаритні речі забирають на утилізацію по мірі необхідності, за попередньою заявкою жителів. За утилізацію електротехніки потрібно платити, якщо цього не зробити, то доведеться заплатити штраф. Кожен вид відходів вивозиться точно в призначений день тижня, у який саме – встановлюється муніципалітетом. Контейнери для збору сміття на вулиці зроблені так, щоб нічого крім того, для чого вони призначені, туди не входило, а на всіх упаковках товарів є маркування, яке визначає до якого типу відходів належить річ [2].

Хоча в усьому світі спалювання ТПВ вважається не екологічним, Японія разом із США є винятком, адже в цих країнах застосовується найсучасніша технологія утилізації – плазмова газифікація. Тверді побутові

відходи при цій технології обробляються потоком плазми з температурою 1200° і вище. За такої температури смоли не утворюються, а токсичні відходи руйнуються. Від 30 тонн сміття в підсумку залишається 6 тонн попелу, який потім очищається і використовується в будівництві. При цьому завод не тільки знищує сміття, а й виробляє електроенергію. Шлак, що утворюється при спалюванні сміття, використовують у будівництві. Його пресують у величезні брикети, з яких потім будують будівлі та острови [2].

Абсолютним лідером за кількістю сміття на душу населення є США. Однак, у країні практикується роздільний збір сміття і його подальша переробка і спалювання. Але полігони для захоронення ТПВ там теж є. Жителів змалку привчають до розумного споживання, тому багато хто відмовляється від целофанових пакетів і здають пластикові пляшки та алюмінієві банки в автомати, які є в багатьох магазинах. Крім цього, школярі часто влаштовують змагання зі збору макулатури і пластика.

Практика інших країн говорить про те, що проблеми у сфері поводження з ТПВ повинні вирішувати всередині регіону його накопичення. До участі в цьому залучаються органи місцевої влади, комунальні організації та місцевий бізнес. В Україні декларується відмова від захоронення сміття на полігонах як основного способу його утилізації. Однак, інфраструктура до цього не готова відразу з кількох причин: не розвинений роздільний збір ТПВ; у населення не сформовані звички з розділення сміття; немає необхідної кількості організацій по сортуванню та переробці ТПВ. Для виходу на рівень розвинених країн, де на полігонах відбувається поховання лише 15% відходів, необхідно буде багато років. Система управління відходами вважається розвиненою, якщо не менше половини побутових відходів стає вторинними матеріальними ресурсами, що неможливо без роздільного їхнього збору. Це в рази знижує навантаження на навколишнє середовище.

Країни Європи навчилися боротися із цією проблемою, а перед Україною стоїть складний шлях вибору моделі, яка б підходила для нашого суспільства. У даний час є доцільним перехід на нові правила поводження зі сміттям. Також хотілося б відзначити, що ніякі закони, постанови чи програми та ніяка найдосконаліша схема санітарної очистки міста від ТПВ самі по собі не дадуть бажаного ефекту, якщо до вирішення цієї проблеми не підключиться населення. Досвід різних країн показує, що будь-які амбітні цілі в цій сфері, залишаються нереалізованими без максимально можливої участі населення, яке відстоює своє право на чисте довкілля.

Список використаної літератури

1. Діхтярь А. В. Досвід зарубіжних країн у сфері управління відходами / А. В. Діхтярь // Молодий вчений. – 2018. – № 9(1). – с. 131-134.
2. Как сортируют и перерабатывают мусор в Японии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://recyclemag.ru/article/kak-sortiruyut-i-pererabatyvayut-musor-v-yaonii>.
3. Кращі європейські практики управління відходами (посібник) / А. Войціховська, О. Кравченко, О. Мелень-Забрамна, М. Панькевич, [за заг. ред. О. Кравченко] – Видавництво «Компанія “Манускрипт”» – Львів. – 2019. – 64 с.

4. Waste Management: National Reporting to CSD 18/19 by Switzerland.
URL: http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ni/ni_pdfs/NationalReports/switzerland/waste.pdf.

ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Дутко А.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ*

Велике значення європейська спільнота приділяє захисту сімейних прав та інтересів, захисту прав матерів, батьків, дітей, інших родичів.

Тривалий час на міжнародному рівні не торкались прав дитини. Загальна Декларація прав людини тільки досить загально вказала, що користування правами не залежить від віку та підкреслила необхідність захисту дитинства. Лише в 1989 р. прийнято Конвенцію про права дитини, яка розглядає дитину як суб'єкта громадянських і політичних прав. Ця Конвенція перерахувала основні права дитини: право на реєстрацію, право на ім'я, право на збереження індивідуальності та заборона втручання в цю сферу тощо. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод звертає увагу на те, що діти як слабші та незахищені потребують особливого захисту, ні про яку дискримінацію за віком не може йти мова.

Практику ЄСПЛ у сфері захисту прав дитини слід розглядати з урахуванням принципів правового статусу дитини [1]. Виділяють принципи правового статусу дитини, які впливають з міжнародно-правових документів, перш за все, з Конвенції про права дитини 1989 р., та якими є: рівноправність дітей (ст. 2); неприпустимість будь-яких форм дискримінації (ст. 2); пріоритет інтересів дитини при вирішенні будь-якого питання, що стосується дітей, так званий принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини (ст. 3); принцип забезпечення захисту і турботи про благополуччя дитини (ст. 5); невід'ємність і пріоритет права на життя (на держави покладається обов'язок забезпечити їх виживання і розвиток, ст. 6); право дитини висловлювати свою думку, викладати інформацію про свої проблеми (діти мають право бути почутими, ст. 12-15); принцип збереження індивідуальності дитини (ст. 8); неприпустимість катувань та інших жорстоких, нелюдських і принижуючих гідність видів поведінки і покарання (ст. 37 а); принцип відповідальності батьків за виховання і розвиток дитини (ст. 18). ЄСПЛ, розглядаючи справи, де мало місце порушення прав дітей, посилається на норми ЄКПЛ як базовий документ.

Традиційно велика увага приділяється ЄСПЛ справам, пов'язаним з визначенням місця проживання дитини, а також з реалізацією права на спілкування з нею не тільки батьків, але й інших родичів: бабусь, дідусів.

Принцип 6 Декларації прав дитини, проголошеної Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. передбачає, що дитина для повного і гармонійного розвитку її особи потребує любові і розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і в

усякому разі в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітню дитину не слід, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, розлучати зі своєю матір'ю.

Так, 11 липня 2017 року ЄСПЛ було винесено рішення у справі «М.С. проти України» [2], у якому було встановлено порушення Україною статті 8 Конвенції.

На наш погляд, важливість вказаного рішення полягає в тому, що воно стосується актуальних питань щодо захисту сімейних прав, особливо прав дитини, які є досить поширеними в українських реаліях.

Так, коротко зазначаючи про обставини справи, підкреслимо, що вона стосувалась заявника, який перебував у відносинах із жінкою, з якою в подальшому він уклав шлюб і у них народилась спільна дитина (донька). З моменту народження дитини пара та їх донька жили в квартирі заявника, де також жили батьки заявника, які допомагали виховувати дитину. Протягом певного часу заявник та його дружина перебували на заробітках за кордоном, а тому під час їх відсутності про дитину турбувались батьки заявника.

З часом відносини між заявником і дружиною погіршилися, у зв'язку з чим дружина без згоди заявника забрала дитину і переїхала в інше місце, а саме, село поблизу міста, де вони проживали, і там ймовірно вона співмешкала із своїм дядьком. Пізніше заявник знайшов місцезнаходження дитини і забрав її до себе, оскільки були підозри про застосування до дитини насильства та сексуального розбещення з боку дружини та її співмешканця.

Щодо вказаних фактів він неодноразово звертався до правоохоронних органів, які протягом тривалого часу, навіть до моменту розгляду справи в Європейському Суді, проводили розслідування, то закриваючи справу, то скасовуючи постанови про закриття справи.

Рішенням районного суду з посиланням на Декларацію ООН про права дитини 1959 року, Конвенцію ООН про права дитини та статтю 161 СК України було ухвалено визначити місце проживання дитини разом з матір'ю.

Європейським Судом було встановлено порушення статті 8 Конвенції, яка гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя і яка охоплює як кримінальну сферу (проведення належного розслідування щодо застосування насильства до дитини), так і цивільну сферу щодо визначення місця проживання дитини. Суд вважав, що аналіз, проведений національними судами до прийняття рішення про те, що донька заявника мала жити з матір'ю, недостатньо обґрунтований. Тому, незважаючи на широку свободу розсуду, надану національній владі в галузі опіки над дітьми, причини, які вони приводять для їх вирішення, не можуть вважатися «відповідними та достатніми».

Відповідно, мало місце порушення статті 8 Конвенції стосовно визначення місця проживання дитини заявника (пункти 85 - 86).

Так, оцінюючи пропорційність втручання, Суд повторив свої загальні принципи щодо того, що при визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім

випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (пункт 76).

Отже, підводячи підсумок, зазначимо, що вказане рішення підтвердило сталу позицію Європейського Суду, яка зводиться до визначення насамперед «якнайкращих інтересів дитини», а не батьків, що потребує детального вивчення ситуації, врахування різноманітних чинників, які можуть вплинути на інтереси дитини, дотримання справедливої процедури у вирішенні спірного питання для всіх сторін.

Звичайно, рішення Європейського Суду не повинно стати прикладом для безумовно обов'язку національних судів вирішувати питання на користь батька. Воно вимагає застосувати підхід щодо визначення пропорційності втручання в права і визначення в цьому аспекті інтересів дитини, а вже залежно від конкретних обставин справи вирішити питання саме на користь «інтересів дитини» [3].

Деякі прецедентні рішення ЄСПЛ зачіпають питання встановлення батьківства і захист інтересів позашлюбних дітей. Наприклад, в рішенні від 7 травня 2009 р. «Калачова проти Росії» заявниця оскаржила відмову російських судів встановити факт походження її позашлюбної дитини від біологічного батька на підставі експертизи ДНК. ЄСПЛ вказав, що на сьогоднішній день аналіз ДНК є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства конкретної дитини; і його доказова цінність істотно перевищує будь-які інші докази, представлені сторонами для підтвердження або спростування їх близьких відносин [4].

Таким чином, становлення ефективної політичної демократії в державі надасть можливість забезпечити права, зокрема вразливих верств населення, на національному рівні, й додатково гарантувати їх на європейському рівні.

Список використаних джерел

1. Практика ЄСПЛ у справах, пов'язаних з захистом прав дитини http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/praktyk-a-evropeys%60kogo-sudu-z-prav-lyudyny-u-spravakh-pov-yazanykh-iz-zakhystom-prav-i-svobod-dytyny/

2. Справа «М.С. проти України» (Заява № 2091/13) рішення від 11 липня 2017 року URL: <https://bh.cn.court.gov.ua/sud2501/pres-centr/news/405888//userfiles/file/2501/2501/Rishennay%20ES.docx>

3. Пархоменко П. Значення рішення ЄСПЛ у справі «М.С. проти України» для правохзастосовчої практики URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/162658_znachennya-rshennya-spl-u-sprav-ms-proti-ukrani-dlya-pravozastosovcho-praktiki

4. Рішення ЄСПЛ від 7.05.2009 у справі «Калачева проти РФ» (заява № 3451/05) URL: <https://www.lawmix.ru/vas/61140>

ЗНАЧЕННЯ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ ООН ЩОДО БІЗНЕСУ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Кульгавець Х.Ю.,

*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри права Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

16 червня 2011 року резолюцією 17/4 Ради ООН з прав людини (РПЛ) було затверджено Керівні принципи ООН щодо бізнесу та прав людини (далі – Керівні принципи) [1]. Визнаючи можливість того, що діяльність бізнес-структур може потенційно мати вплив на сферу прав людини, документ встановлює, що: держави мають обов'язок захищати від порушень прав людини з-боку бізнесу; бізнес-структури мають обов'язок поважати права людини; постраждалі від таких порушень мають право на доступ до ефективних засобів правового захисту.

Три роки потому РПЛ закликала держав-членів ООН розробити національні плани дій на підтримку імплементації Керівних принципів. З того часу уряди по всьому світу активно намагаються привернути увагу підприємців на обов'язок поважати права людини.

Керівні принципи, або, по-іншому принципи Раггі (на честь автора концепції, американського юриста-міжнародника), є намаганням вплинути на великі західні корпорації в їх сприянні жорсткій експлуатації жителів країн третього світу. Низька вартість робочої сили, атмосфера безправ'я та корупції в малорозвинених країнах приваблюють транснаціональний бізнес, який женеться за прибутками. Знаходячи дешевих постачальників у таких країнах, корпорації не лише слабо стимулюють економічне зростання, а й забезпечують збереження статус-кво в пригніченні робітників у Південній Азії та Африці. Жахливі умови праці, мізерна заробітна плата, використання дитячої праці та багато чого іншого є результатом у тому числі того, що західні компанії створюють попит на дешеву сировину й товари. Не озираючись на етичну складову своєї діяльності, корпорації сприяють забрудненню навколишнього середовища, масовій несанкціонованій вирубці лісів, руйнуванню осередків проживання цілих народів через дії їхніх бізнес-партнерів у країнах, де слабкі інституції не можуть або не хочуть забезпечити верховенство права [2].

Відтак, принципи Раггі пропонують рішення – ведення бізнесу з дотриманням обов'язку поважати права людини, зокрема шляхом перманентної перевірки етичності своїх контрагентів. У свою чергу розвинені країни поступово починають імплементувати окремі положення керівних принципів у своє законодавство.

Англія, Франція, Австралія вже прийняли на законодавчому рівні правові норми, що створюють особливий механізм відшкодування тим, хто постраждав від порушень компанією прав людини. Відповідні законопроекти розроблено й в інших провідних державах світу – Канаді, Німеччині, Нідерландах, Гонконзі, Швейцарії.

На рівні європейського законодавства юридично обов'язкової форми окремим положенням Керівних принципів надають Директиви ЄС №2013/34/EU [3] щодо нефінансової звітності та Директиви ЄС № 2014/95/ЄС [4] щодо розкриття нефінансової інформації та інформації про різноманітність.

Починаючи з 2018 року, ці директиви обов'язують великі компанії звітувати про ризики та нефінансові ключові показники ефективності в екологічних питаннях; соціальних та службових аспектах; поваги до прав людини; проблем боротьби з корупцією та хабарництвом; різноманітності (diversity) у раді директорів. Отже, нефінансова звітність надає більш чітке уявлення про ефективність діяльності компанії, ніж тільки фінансова звітність. Така інформація може як привабити інвесторів та щораз ширше коло зацікавлених сторін, яким потрібна корпоративна інформація про бізнес-модель компанії, довгострокову стратегію та створення вартості, так і розірвати угоди зі своїми контрагентами. Таке звітування може допомогти компаніям перейти від простого дотримання вимог законодавства до того, щоб вести себе більш відповідально щодо створення сталого майбутнього.

У січні 2019 року на своїй офіційній сторінці Міністерство юстиції України повідомило, що розпочало роботу над імплементацією Керівних принципів ООН у сфері бізнесу та прав людини в Україні [5].

Окрім того, окремі положення Директиви ЄС №2013/34/EU щодо нефінансової звітності вже відображені в національному законодавстві. Зокрема, закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» містить вимогу про подання підприємствами разом із фінансовою звітністю так званих звітів про управління. Українські середні та великі підприємства вперше подавали звіти про управління у 2019 році.

На Форумі ООН з бізнесу і прав людини, який відбувався 25-27 листопада 2019 р. у м. Женева (Швейцарія) була озвучена офіційна позиція щодо роботи над імплементацією Керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини. Зокрема, постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві заявив, що у 2019 році Україна підготувала Національне базове оцінювання з бізнесу і прав людини, яке є першим необхідним кроком, і робота у цьому напрямі буде продовжена. Водночас, за повідомленням однієї із учасниць Форуму – О.Уварової, в ООН серйозність намірів держав оцінюють зокрема по тому, чи приїхав хтось від уряду «зі столиці» чи присутній тільки Постійний представник в Женеві [6].

Таким чином, імплементація Керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини, а отже дотримання прав людини у діяльності українських експортерів може істотно підвищити їх конкурентоспроможність. Реальні спроби відповідати керівним принципам і демонстрація цього – сигнал інвесторам, контрагентам, клієнтам, що ймовірність настання пов'язаних із правами людини ризиків від співпраці з таким експортером значно менша порівняно з іншими. Вести бізнес етично є корисним не тільки для ділового іміджу, а й для прибутків.

Список використаних джерел

1. Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework, Annex, U. N. Doc. A/HRC/17/31 (Mar. 21, 2011) (by John Ruggie) [hereinafter Guiding Principles].
2. Шакотько Є., Куц-Карпенко А. Монетизація репутації або Чому Human Rights Policy має лежати на столі в кожного CEO. Закон і бізнес. 2019. URL: https://zib.com.ua/ua/139371-chomu_human_rights_policy_mae_lezhati_na_stoli_v_kozhnogo_se.html.
3. Директива ЄС №2013/34/EU. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU13169?an=13>.
4. Директиви ЄС № 2014/95/ЄС. URL: http://msfz.ligazakon.ua/magazine_article/FZZ00125.
5. Міністерство юстиції розпочало роботу над імплементацією Керівних принципів ООН у сфері бізнесу та прав людини в Україні. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustitsii-rozpochalo-robotu-nad-implementatsieyu-kerivnih-printsipiv-oon-u-sferi-biznesu-ta-prav-lyudini-v-ukraini>
6. Бизнес и права человека: главные тренды. Обзор по итогам Форума ООН, 25-27 ноября 2019 г. URL: <https://www.facebook.com/olena.uvarova/posts/2518752268240279>.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ

Мелех Б.В.,

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького

Процес становлення міжнародно-правових стандартів з питань судової влади та незалежності суду зокрема безпосередньо пов'язаний з утвердженням і розвитком загальносвітових стандартів прав та свобод людини і громадянина.

Першим світовим міжнародно-правовим актом визнання людської гідності, свободи, рівних і невід'ємних прав людини стала Загальна декларація прав людини (Декларація), прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.

У Преамбулі Декларації акцентовано, що в її положеннях визначено пріоритети для всіх держав-членів ООН і народів, які перебувають під їх юрисдикцією, сприяти утвердженню державності та врегулюванню суспільного порядку з огляду на основні права й свободи людини і громадянина.

Серед основних прав, проголошених у Декларації, визначено і право на судовий захист, гармонізоване з іншими правами та свободами. Так, згідно зі ст. 8 Декларації кожна людина в разі порушення основних прав, наданих їй конституцією або законом, має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами [1].

Таким чином, відповідно до положень Декларації національні суди, з однієї сторони, виступають суб'єктом захисту прав людини, виконуючи функцію поновлення у правах, а з іншої – гарантом прав людини, який не лише захищає права, а й наділений функцією обґрунтовано надавати дозвіл на їх обмеження, якщо діяння людини становлять небезпеку для інших членів суспільства або загрожують інтересам держави, що свідчить про важливу роль суду в питаннях захисту прав і свобод людини, утвердженні правопорядку в державі та справедливості у суспільстві. Тобто виходячи з об'єктивної сторони змісту проголошених прав і свобод людини, найкращою формою їх захисту як об'єктивної істини життєдіяльності людини в суспільстві визнано суд інституцію, яка на підставі сукупності знань про право, об'єктивно оцінюючи обставини його реалізації, зможе встановити істинний його зміст, незалежно від впливу інших суб'єктів та обставин.

Визнання цивілізованими державами світу проголошених у Декларації прав і свобод та їх гармонізація з правом на судовий захист свідчать про трансформацію суду як інституту вирішення конфліктів в інститут захисту прав людини і громадянина, якому притаманні ознаки незалежності, безсторонності, публічності та компетентності.

Таким чином, право людини на незалежний суд виникає на підставі об'єктивного існування природних прав людини та з появою державної форми організації суспільства трансформується в громадянське, політичне право на судовий захист.

Зважаючи на те, що Декларацію було ухвалено після Другої світової війни, а її роль полягала в «першогоlobalьному» утвердженні прав і свобод, притаманних кожній людині, її норми набули обов'язкового характеру для виконання з прийняттям Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права та двох факультативних протоколів до нього [2; 3]. Ці документи розвинули основні положення Декларації, а за формою реалізації набули ознак міжнародно-правових зобов'язань для держав-членів ООН.

У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права деталізовано зміст прав і свобод людини і громадянина, утверджених у Декларації, а також розвинуто деякі положення. Зокрема, зазначеним міжнародно-правовим документом передбачено право на перегляд рішень вищою судовою інстанцією.

Таким чином, право на незалежний суд забезпечується інстанційною організацією системи судових органів, що є міжнародно-правовим стандартом незалежності суду як засади організації судової влади.

Наступні міжнародно-правові документи ООН із питань судочинства спрямовані на стандартизацію механізмів реалізації та захисту прав людини, визначених у попередніх документах. Так, Основні принципи незалежності судових органів (Основні принципи), схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада і 13 грудня 1985 р. відповідно, покликані забезпечити зміцнення незалежності судових органів шляхом встановлення стандартів їх організації та функціонування [4]. У цьому міжнародно-правовому документі принципи незалежності судових органів, які

в сукупності зумовлюють зміст незалежності суду як засади організації судової влади та є міжнародно-правовими стандартами реалізації зазначеної засади:

1. Незалежність судових органів гарантується державою і встановлюється в конституції або законах. Органи державної влади зобов'язані дотримуватися та поважати її незалежність. Аналіз змісту наведеного положення засвідчує, що нормативно-правове регулювання порядку організації судових органів має бути врегульовано на конституційному або законодавчому рівні. Вважається, що перевага надається конституційним положенням, оскільки ними визначено обов'язок інших суб'єктів державної влади поважати незалежність судових органів, чого реально можна досягти відповідним нормативно-правовим регулюванням повноважень і взаємовідносин суб'єктів влади.

2. Судові органи здійснюють розгляд справ об'єктивно, на підставі закону та фактів, що забезпечується заборонаю втручання, впливу чи тиску зі сторони будь-кого. Принцип незалежності судових органів дає судовим органам право і вимагає від них забезпечення справедливого ведення судового розгляду та дотримання прав сторін. Отже, незалежність суду забезпечується об'єктивним функціонуванням судових органів, що досягається заборонаю впливу, яка має бути гарантована законодавчими механізмами відповідальності за порушення заборони. Зміст незалежності суду вбачається у забезпеченні справедливості та дотриманні прав сторін. Тобто міжнародно-правовим стандартом незалежності суду як засади організації судової влади є законодавчі механізми, що встановлюють заборону впливу на судові органи та передбачають відповідальність за втручання. Зміст незалежності суду визначається нормативно-правовим регулюванням процедур розгляду справ, які забезпечують справедливість і дотримання прав людини.

3. Судові органи наділені компетенцією стосовно всіх питань судового характеру і мають виняткове право вирішувати, чи належить передана їм справа до їхньої встановленої законом компетенції. Наведене положення розкриває компетенційний зміст незалежності суду, що зумовлює зовнішній рівень незалежності суду як засади організації судової влади в аспекті організації державної влади та передбачає встановлення на законодавчому рівні компетенції судових органів, яка визначає їх повноважність. Проте зі змісту цього положення, зокрема в частині виключної компетенції, вбачається, що всі питання повинні вирішуватися лише у державних судових органах.

Таким чином, судову владу обмежено до однієї форми – державної, що, безумовно, не відповідає демократичним цінностям. Питання компетенції судових органів є результатом консенсусу суспільства і держави, зважаючи на соціальну природу судової влади. Саме тому в конституційному акті повинно бути визначено, які питання належать до компетенції державного суду, а які залишаються на вирішення суспільного суду, наприклад, мирового. Таке розуміння походження компетенції судових органів забезпечує легітимність судової влади у демократичній державі. Отже, зрозуміло, що міжнародно-правовим стандартом незалежності суду як засади організації судової влади є встановлення на законодавчому рівні компетенції судових органів як обов'язкової умови легітимності судової влади та повноважності суду.

4. Кожна людина має право на судовий розгляд у звичайних судах або трибуналах, які застосовують встановлені юридичні процедури. Не повинні утворюватися трибунали з метою підміни компетенції звичайних судів або судових органів. Таким чином, міжнародно-правовим стандартом незалежності суду як засади організації судової влади є заборона створювати особливі суди.

Держава забезпечує судові органи відповідними засобами, необхідними для їх функціонування. Зміст зазначеного положення передбачає незалежність судових органів від необхідності дбати про власне фінансування, оскільки це не корелюється з місією суду в державі. Зрештою, міжнародно-правовим стандартом незалежності суду як засади організації судової влади є фінансування судових органів за рахунок коштів державного бюджету. Проте саме цей стандарт на практиці має найпотужніші важелі впливу на здійснення судовими органами власних функцій.

Крім того, в Основних принципах наведено стандарти правового статусу суддів, які умовно можливо поділити на три групи:

1. Принципи, що стосуються прав і свобод суддів та їх обов'язків, а саме: – члени судових органів, як й інші громадяни, користуються свободою слова, віросповідання, асоціацій та зборів у спосіб, який забезпечує повагу до посади і зберігає неупередженість і незалежність судових органів; судді можуть вільно організовувати асоціації суддів чи інші організації та вступати до них, але лише з метою захисту своїх інтересів, удосконалення професійної підготовки і збереження своєї судової незалежності; судді зобов'язані зберігати професійну таємницю; судді мають право на імунітет від судового переслідування за фінансову шкоду, спричинену в результаті хибних дій чи упущень при виконанні ними своїх суддівських функцій.

2. Принципи щодо вимог до посади, методів добору суддів, терміну служби, кар'єрного зростання, покарання, усунення та звільнення з посади: судді повинні мати високі моральні якості, здібності та відповідну кваліфікацію в галузі права; метод добору суддів має гарантувати неможливість призначення суддів з неправомірних мотивів і виключати дискримінаційні вимоги; гарантований термін повноважень; підвищення за посадою на підставі об'єктивних факторів.

3. Принцип відповідальності суддів: усі процедури покарання, усунення і звільнення з посади мають визначатися відповідно до встановлених правил судової поведінки; процедури притягнення до відповідальності, усунення з посади, звільнення повинні бути предметом об'єктивного, справедливого розгляду з наданням судді права на оскарження.

Відтак, міжнародно-правовим стандартом незалежності суду як засади організації судової влади є особливий правовий статус суддів як суб'єктів, які безпосередньо працюють у судових органах, що передбачає особливі вимоги до кандидата на посаду судді, термін повноважень, порядок зайняття посади, права, обов'язки та відповідальність. Зміст незалежності суду передбачає самостійний розгляд і прийняття судом рішень з усіх підсудних йому питань (ознака, притаманна суду як органу влади), що забезпечується незалежністю суддів через особливі вимоги до їх правового статусу як членів судового

органу, які безпосередньо приймають рішення у справах та чий права і свободи обмежені їх діяльністю.

Отже, аналіз положень Основних принципів засвідчує, що зміст незалежності суду виражається у нормативно-правовому регулюванні функціонування та організації судової влади на засадах об'єктивності, справедливості та дотримання прав сторін.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

4. Основні принципи незалежності судових органів: Резолюція ООН від 13.12.1985. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_201.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНСТИТУЦІЯХ ПОЛЬЩІ

1952 р. та 1997 р.

Патлачук В. Н.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Національного університету державної фіскальної служби України

Актуальність теми дослідження пов'язана зі складними конституційними процесами, які проходять в сьогоднішній Україні і стосуються захисту прав та свобод людини. З цієї причини польський досвід конституціоналізму являє собою значну цінність та може бути використаний при розробці ефективних сценаріїв удосконалення системи прав та свобод людей гарантованих Конституції України.

Аналіз публікацій показує, що проблематика польського конституціоналізму та захисту прав людини у цій країні перебували у полі зору не лише багатьох польських конституціоналістів та вітчизняних фахівців з конституційного права, історії держави і прав ата інших галузей. До числа таких праць відносяться роботи П. Б. Стецюк Б. Й. Тищик, В. М. Шаповал, М.П. Орзіх, А.Р. Круасян, Г. Копинська, Й. Мадей, М. Пжибиш. Незважаючи нанаявність цих публікацій, існує потреба комплексного розгляду та проведення порівняльного аналізу конституційного процесу Польщі.

Викладення матеріалів дослідження необхідно почати з того, що розвиток конституціоналізму доцільно розглядати на прикладі конституцій, які приймалися в часи після закінчення II Світової Війни у Польщі – Конституція Польської Народної Республіки 1952 р. та Конституції Республіки Польща 1997 р.

З метою проведення порівняльного аналізу прийнятих у Польщі цих конституцій був використаний метод кількісних показників, запропонований Б. Л. Копиленко та Б. В. Кіндюком, за яким проведено розрахунки кількості знаків, що знаходяться у різних статтях, главах, розділах, частинах нормативно - правових актів [1, с. 6]. На підставі цього підходу було проведено розрахунки по кожній з конституцій, які приймалися у Польщі, визначено кількість знаків у загалом у документах та у розділах, присвячених правам та обов'язкам людини (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісні показники Конституції ПНР 1952 р. та Конституції РП 1997 р.

Назва документу	Загальна кількість знаків	Загальна кількість артикулів	Розділ з прав людини		%
			кількість знаків	кількість артиклів	
Конституція Польської Народної Республіки, 1952 р.	25 099	91	8 025	23	32
Конституція Республіки Польща, 1997 р.	89 524	243	17 589	57	19,6

При порівнянні Польських Конституцій необхідно враховувати суспільно-політичні умовами, які склалися на момент підготовки цих актів.

Конституція Польської Народної Республіки 1952 р. [2] запроваджувала в країні сталінську модель конституційних правовідносин, яка передбачала закріплення диктатури пролетаріату, але в більш м'якій формі в порівнянні з радянською, на якій будувалась діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Автором багатьох положень цього документу був Сталін. Конституція 1952 р. складалася з 91 статті (артикула), об'єднаних у 10 розділів. Загальна кількість текстового матеріалу складає 25 099 знаків, при цьому найбільшою за обсягом є Глава 7 «Основні права й обов'язки громадян», до змісту якої входять 8 025 зн., чи 32% від загального обсягу матеріалу.

Як вказує А. Шуманяк, у змісті цієї глави знайшла відображення соціалістична концепція прав людини, яка означала, що в Основному Законі різні прошарки населення мали різні права, а конституційне законодавство було спрямовано на захист класово-політичних інтересів робітників і селян [3, с. 43].

Згідно з арт. 71, громадяни ПНР мали право на свободу слова, друку, але друкарні підприємства з виробництва паперу, засоби доставки продукції, радіо, інші засоби зв'язку знаходилися в руках держави. Одночасно з цим у країні існувала цензура, яка в 50-х роках мала закритий характер, а пізніше була легалізована у вигляді створення Головного управління контролю преси, публікацій і зборів. У тексті Основного Закону регламентувалося право трудящих на проведення зборів, мітингів, маніфестацій і різних інших видів об'єднань громадян. При цьому на практиці положення Конституції ПНР 1952 р. мали декларативний характер з причини того, що саме в ці часи в

Польщі була введена карткова система розподілення продовольства та розпочалась кампанія боротьби з куркулями.

Подвійні стандарти щодо прав трудящих можна простежити на прикладі арт. 77, який регламентував обов'язок кожного громадянина ПНР зміцнювати і захищати суспільну власність як основу розвитку держави і джерела багатств, а особи, котрі вчиняють саботаж, диверсії, інші посягання на неї, повинні каратися з усією «суворістю» закону.

Таким чином можна констатувати, що конституційно-правове забезпечення прав і свобод населення у Конституції Польської Народної Республіки 1952 р. ґрунтувалось на декларативних положеннях стосовно недоторканості конкретної особи та свободи слова й друку, які не мали своєї практичної реалізації, при цьому проведені розрахунки показали, що найбільша кількість знаків – 27,2% – приділялась саме цим питанням.

Конституція Республіки Польща 1997 р. [4] є результатом новітнього конституційного процесу, розпочатого з прийняття у 1992 р. Конституційного Закону «Про підготовку і процедуру ухвалення Конституції Речі Посполитої», який закріпив обов'язковість винесення проекту конституції на референдум, та прийняттям у жовтні цього ж року Малої конституції. Причиною прийняття Конституції Польщі 1997 р. було забезпечення переходу від соціалістичної моделі до ринкової демократичної правової держави, стабілізація національної державності та проголошення курсу вступу до Європейського Союзу.

Структура цього розділу передбачає: загальні засади та п'ять частин: особисті права і свободи; політичні права свободи і права; економічні, соціальні і культурні свободи і права; засоби захисту свобод і прав; обов'язки. Така деталізація прав та обов'язків відображає правову політику Польщі направлену на захист прав людини. Аналіз Розділу II за його кількісними ознаками показує, що найбільшу увагу у Конституції Республіки Польща 1997 р. присвячено особистим свободам і правам.

Так, ст. 30 проголошує непорушність гідності людей, забезпечення їх свобод і прав, та вказує на те, що їх захист – основний обов'язок держави. У підрозділі «Особисті права і свободи» детально регламентовано заборону катувань, жорстокого нелюдського поводження, застосування тілесних покарань та піддання людини науковим дослідям без їх згоди. Враховуючи численні злочини німецько-фашистських окупантів у часи Другої світової війни, а також радянських військ, які придушували протести на території Польщі, ст. 43 містить норму, яка визначає відсутність строків давності стосовно воєнних злочинів проти людяності.

Підрозділ III «Політичні права і свободи» визначає гарантії свобод і організацій мирних зборів, об'єднань, участі у них, права на отримання інформації про діяльність органів публічної влади. Історичний досвід польського державотворення, пов'язаний із діяльністю профсоюзу «Солідарність», що призвело до краху комуністичного режиму у країні, знайшов відображення у ст. 59, яка присвячена професійним спілкам та складається з чотирьох підпунктів. Так, передбачається право на свободу об'єднань, право організувати страйки та проводити переговори з метою

вирішення колективних спорів. Вказується, що обсяг свобод об'єднання у професійні спілки може бути обмежений законом, але тільки відповідно до міжнародних договорів.

Згідно отриманих результатів Конституція 1997 р. перебільшує Конституцію 1952 р. в 3,6 рази, кількість артикулів Конституції 1997 р. також значно більше ніж їх кількість у Конституції 1952 р. (табл. 1). До кожної з цих Конституцій увійшов розділ, присвячений правам людини, в Конституції 1952 р. на нього приходиться 8 025 знаків, у Конституції 1997 р. – 17 589 знаків. З проведених розрахунків можна зробити висновок, що Конституція 1997 р. надавала значно більше уваги питанням прав людини у порівнянні з Конституцією 1952 р., т.я. кількість знаків першої з них перевищувала майже 2,2 рази у порівнянні з другою.

Список використаних джерел

1. Копиленко О. Л., Кіндюк Б. В. Теоретичні засади використання кількісних показників у дослідженнях пам'яток права. *Юридична Україна*. 2016. № 7–8. С. 4–12.
2. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. Dz.U. 1952 nr 33 poz. 232. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19520330232>.
3. Adam Szymaniak. Prawa obywatelskie w Konstytucjach z 1952 r. i 1997 r. analiza porownawcza. *Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. Rok LXIII. 2001. Zeszyt 3. S. 31–48.
4. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). Київ : Москаленко О.М., 2018. 84 с.

РІШЕННЯ ЄСПЛ ЯК ВИРАЗ АКТИВ М'ЯКОГО ПРАВА

Петрончак Ю.О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Рішення ЄСПЛ наділені особливим статусом і у зв'язку із характером їх імперативності, а саме – приналежності до групи так званого м'якого права – «soft law» [1, с 18]. Що ж до Ради Європи, то тут на фундаментальному рівні можна виділити, перш за все, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка послуговує основою для Європейського суду з прав людини [2, с. 130].

Хартмут Хілленберг стверджує, що норми «м'якого права» мають власне юридичну природу, а не моральну чи політичну, і тому є загальнообов'язковими. До активів «м'якого права» він відносить:

1) міжнародні угоди, які були укладені не як договори, і таким чином, не регулюються Віденською конвенцією про міжнародні договори, але відіграють значну роль у міжнародних відносинах;

2) резолюції міжнародних організацій [3, с. 505].

Деякі вчені, для прикладу Ю. М. Колосов, В. І. Кузнецов, висловлюють точку зору про те, що норми активів «м'якого права» дійсно мають

рекомендаційний характер і не містять юридичних зобов'язань, проте певною юридичною силою, а тим паче політичною і моральною, вони володіють у відповідності із Статутом ООН [4, с. 308].

Європейський суд з прав людини виносить рішення, що є обов'язковими для держав-учасниць (відповідачів по справі), хоча для інших держав вони можуть виступати правовими стандартами при встановленні відповідності національного законодавства праву Ради Європи. Часто ці рішення стимулюють інші держави (навіть ті, що не є сторонами судового розгляду) до вдосконалення національного законодавства та коригування правозастосовної практики. Держави-учасниці на підставі рішень Європейського суду з прав людини здійснили і здійснюють ряд реформ стосовно управлінських органів, судової системи, законодавчих актів, змінили підхід до вирішення багатьох важливих проблем.

Разом із тим, попри обов'язковий характер рішень ЄСПЛ для держав-учасниць Ради Європи, слід зазначити і те, що гарантувати обов'язковість виконання такого рішення не завжди просто, особливо, якщо сама держава в міру певних факторів відмовляється це робити. Такий стан речей найчастіше торкається держав із молодими демократичними традиціями.

Це власне і є той аспект, коли теоретична характеристика поняття імунітету держави набуває практичного втілення, а можливість примусових заходів до такої держави обмежена, та обмежується, як правило, застосуванням санкцій різних рівнів [5].

Доповнюючи вище сказане слід згадати правову аксіому «Суд – не четверта інстанція», яка вказує на те, що ЄСПЛ відіграє субсидіарну роль стосовно системи національного судочинства, таким чином не знаходячись у кращій позиції для винесення рішень та тлумачення національного права у конкретній справі. Така постановка питання стосується і відсутності повноважень у ЄСПЛ скасовувати рішення національних судів [6, с. 55].

Разом із тим ЄСПЛ вправі не погодитися із рішеннями, що на його думку є відверто свавільними, чи недостатньо вмотивованими, а також застосувати індивідуальні заходи та спонукати до перегляду конкретної справи на національному рівні із урахуванням висновків ЄСПЛ.

Таким чином, нам вдалося прокласифікувати визначення рішень ЄСПЛ за критеріями походження, суб'єкта творення та характером імперативності, в такий спосіб демонструючи його правову природу – природно-правове наповнення, прецедентний характер, м'яку імперативність. Зараз же спробуємо наблизитися до розуміння його сутності через призму внутрішньої структури.

Отож, рішення ЄСПЛ володіють особливою структурою, яка є відмінною від нормативно-правової документації національних судів. Існує два основні види таких рішень:

1) власне рішення, що вказують на факт наявності чи відсутності у діях держави порушення статті Конвенції, чи Протоколів до неї, або додаткові рішення щодо справедливої сатисфакції, якщо це питання не було вирішено в рішенні щодо наявності чи відсутності порушення;

2) ухвали щодо прийнятності або вилучення справи з реєстру справ ЄСПЛ.

Список використаних джерел

1. Kivalov S. Effectiveness of the European court of human rights challenges and solutions. Monograph. Odessa: Yurydycha literature. 2014. 328. P.230-235.
2. Кононенко В. Рішення ЄСПЛ як прецедент тлумачення Конвенції про захист прав і основних свобод. *Право України*. 2008. № 3. С.131-134.
3. Hillgenberg H. A Fresh Look At Soft Law. *European Journal of International Law*. 1999. Vol.10. P. 499-515.
4. Колосов Ю. М. Международное право: Учебник. 2-е изд., доп. и перераб. / Отв. ред. Ю. М. Колосов, В. И. Кузнецов. М.: Международные отношения, 1996. 606 с.
5. Шалінська І.В. Акти м'якого права: поняття та значення у міжнародному правопорядку. URL – <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39605/17-Shalinska.pdf?sequence=1>
6. Караман І.В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Х.: Фактор, 2016. 240 с.

МІЖНАРОДНІ ЮВЕНАЛЬНІ ТРУДОВІ СТАНДАРТИ

Руданецька О.С.,

*кандидат юридичних наук, в.о. доцента кафедри права
Львівського національного аграрного університету*

Дитяча праця завжди є в центрі уваги світової спільноти. Національне законодавство окремих держав вказує на таку увагу та конкретизує її, адже дотримується міжнародних стандартів, щоб запобігати зловживанням працею дітей. Тобто заборона зловживання дитячою працею існує не тільки на національному рівні України (Основного закону, нормативно -правових актів про працю дітей), а й на світовому (міжнародно-правові акти, ратифіковані законодавчими органами, це частина національного законодавства).

Міжнародні стандарти у сфері праці визначають дитячу працю як таку, що шкодить добробуту дітей, заважає їхній освіті, розвитку та майбутньому професійному становленню. Передусім варто приділити увагу Конвенції ООН про права дитини [1], зокрема розумінню терміну «дитина», яке наведено в ній.

Конвенція про права дитини (документ, який вміщує весь спектр прав дітей (громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних) у віці до 18 років) прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р.

(чинна з вересня 1990 р.) і має найширше міжнародне визнання серед усіх документів з прав людини (ратифікована всіма країнами світу, зокрема Україною, окрім двох). Відповідно до ст. 1 цієї Конвенції «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше».

Факторами експлуатації дитячої праці, що заважає всебічному соціальному і психологічному розвитку дитини, за визначенням Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), є: повний робочий день (у ранньому віці); велика кількість робочих годин у межах до робочого тижня; надмірні фізичні навантаження; соціальний і психологічний стрес; робота на вулиці (у незадовільних умовах); невідповідна

оплата праці (чи її повна відсутність); надмірна відповідальність; робота, яка заважає освіті; принизлива (рабська) праця та сексуальна експлуатація [2, с. 29].

Також Конвенція про права дитини визначає обов'язком державної правової політики встановлення мінімального віку для прийому на роботу; необхідних вимог щодо тривалості робочого дня й умов праці; відповідних покарань чи інших санкцій для забезпечення ефективного здійснення цих стандартів [1].

Щодо виникнення самого поняття захисту дитячої праці, то це відбулося відносно нещодавно (XIX ст.), одночасно з індустріалізацією й урбанізацією, які докорінно змінили трудові відносини, до яких долучаються діти, і породили сумніви щодо легітимності такої дитячої праці у зв'язку з різким збільшенням її небезпеки для дітей. Відповідно уряди окремих країн почали вживати заходи щодо захисту дітей від найнебезпечніших видів праці, проте досягти відчутного успіху у цій справі вдалося лише із проголошенням урядами сучасних держав курсу на обов'язкову освіту, хоча й тоді заходи щодо усунення дитячої праці сприймалися неоднозначно. Виникає опозиція руху за ліквідацію дитячої праці, основними аргументами якої були: можливий занепад некваліфікованої роботи, потреба в якій існує в суспільстві, якщо бідні діти здобудуть освіту; необхідність дитячої праці для бідних сімей (забезпечення добробуту); певних галузей (забезпечення конкурентоспроможності); неможливість практичної реалізації законодавства про дитячу працю через її масштабність (багато підприємств застосовує дитячу працю); існування власне дитячої роботи (яку можуть виконувати тільки діти); неетичність втручання держави у приватні (сімейні) справи (право батьків обирати найоптимальніші варіанти майбутньої діяльності власних дітей).

Статистичні дослідження Міжнародної організації праці щодо дитячої праці довели, що на сьогодні у світі використовується праця 16 із 100 дітей (із врахуванням того, що деякі з дітей, котрі працюють, не досягли 5-річного віку), серед яких приблизно 170 млн дітей залучені до небезпечних видів праці (сільське господарство і шахти), причому найскладніша ситуація у країнах з перехідною економікою (у Східній Європі та Центральній Азії).

Тут варто доповнити, що одним із пріоритетів програми МОП з моменту її заснування (1919) є ухвалення та сприяння урядам країн у сфері ефективного впровадження кількох засадничих конвенцій і рекомендацій у сфері дитячої праці й інспектування праці, зокрема, Конвенції № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» (1992), а також впровадження стандартів мінімального віку працевлаштування в різних секторах, яке і досі розглядається як суто технічне, точніше, процедурне питання працевлаштування, а не як серйозна соціальна проблема.

Принципово нову конвенцію з дитячої праці було прийнято 1973 р. – Конвенцію № 138 про мінімальний вік працевлаштування [3], яка зобов'язує країни-члени розробляти та впроваджувати національну політику щодо ефективного усунення усіх форм дитячої праці, встановлення мінімального віку працевлаштування. Виконанню цього завдання перешкоджали такі вагомні суспільні чинники, як комерційні інтереси, ринковий тиск, моральна

байдужість широкого загалу і традиційне ставлення суспільства до цієї проблеми, яка було укоріненим у культурі окремих країн.

Задля подолання зазначених перешкод Міжнародна організація праці і започаткувала Міжнародну програму з ліквідації дитячої праці (ШПЕК), яка надає різноманітну технічну підтримку й допомогу у виробленні політики країнам, що почали вживати практичні заходи з метою подолання дитячої праці. Ця програма визначає пріоритетні напрямки боротьби з дитячою працею, серед яких зосередження зусиль на ліквідації найгірших форм дитячої праці, щоводночас сприятиме досягненню перспективної мети – викорінення всіх форм дитячої праці [4, с. 91].

Держави-учасниці МОП вживають законодавчі, адміністративні й соціальні заходи, а також заходи в галузі освіти для запобігання зловживанню дитячою працею. Зокрема, до таких заходів належить: установлення загального мінімального віку працевлаштування; встановлення вимог щодо тривалості робочого дня й умов праці; призначення покарань чи інших санкцій для забезпечення ефективної реалізації вказаних прав; здійснення ретельного контролю за дотриманням вимог конвенцій, ратифікованих державою [5, с. 374].

Україна ратифікувала Конвенцію МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 ще 2000 року, що зобов'язує її регулярно здійснювати обстеження дитячої праці в рамках проекту МОП «Глобальна програма дій у сфері дитячої праці». Обстеження проводиться за такими параметрами: рівень освіти дітей; види робіт, які виконують діти; кількість робочих годин на тиждень та види винагород; умови праці та небезпеки для здоров'я дітей на робочих місцях, професійні захворювання та травматизм; процес прийому на роботу та інші особливості застосування дитячої праці. До того ж дослідження дає змогу проаналізувати найгірші форми дитячої праці.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН Про права дитини від 20.11.1989 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Беллами К. Б. Положення дітей в мирі: ЮНІСЕФ. Дет. фонд ООН, 2007. 116 с. URL: <http://www.unicef.org/>.
3. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу: ухв. Ген. Конференцією МОП 06.06.1973 р. № 138. Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною Організацією Праці 1965 -1999 рр. Т. 2. Женева: Міжнародне Бюро Праці. 1999. С. 988 - 994.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 р.; рат. Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 р. Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи /упоряд. Ю.К. Качуренко. К.: Наукова думка. 2015.
5. Сличинський Б.С., Зуб І.В., Ротань В.Г Науково-практичний коментар до законодавства України про працю: 2-ге вид., допов. та переробл. К.: А.С.К., 2000. 1072 с.

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Лідія Білінська,

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності 081 «Право» Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького¹⁰*

Судовий прецедент і судова практика виступають класичними формами суддівського права (судової правотворчості) як окремого різновиду правоустановчої діяльності. Важлива роль судової нормотворчості визнавалася вже в давніх Єгипті, Греції, Римі. Так, у Давній Греції судді покладалися на раніше прийняті рішення для розв'язання торгових спорів. Судовий прецедент – це рішення суду в конкретній справі, що є обов'язковим для суду тієї самої або нижчої інстанції при вирішенні в майбутньому всіх аналогічних справ. У його основі лежить соціальний факт повторюваності певних суспільних відносин, що зумовлює відповідність ідеї прецеденту природі людини та соціальним очікуванням суспільства. В основі обов'язковості прецеденту лежить принцип, згідно з яким аналогічні справи повинні вирішуватися аналогічно, а судові рішення є справедливим, якщо не відрізняється від прийнятого раніше за умов збігу фактичних обставин справи. У кожній системі прецедентного права судові прецеденти характеризуються своїми особливостями, проте можна виділити такі їх основні ознаки:

- 1) має нормативний характер;
- 2) переважно формується вищими судовими інстанціями;
- 3) має обов'язковий характер для нижчих судів; вищі судові інстанції зв'язані своїми попередніми прецедентами і не повинні відхилятися від них без очевидної необхідності; у силу цього судовий прецедент є обов'язковим також для всіх суб'єктів права, у тому числі для державних органів і посадових осіб;
- 4) є писаним джерелом, який підлягає оприлюдненню в бюлетенях або інших офіційних виданнях;
- 5) має казуїстичний характер, створюється внаслідок вирішення конкретних, окремих казусів (випадків), що породжує множинність прецедентів, їх певну неузгодженість. В основу доктрини судового прецеденту покладено принцип *stare decisis* (лат. – стояти на вирішеному), що походить від латинського вислову *stare decisis et non quieta movere* – триматися вирішеного і не порушувати вже встановленого. За цим принципом суди не можуть переглядати прецеденти за своїм розсудом, а мають додержуватися правила, встановленого при розгляді попередньої аналогічної справи, (принцип

¹⁰ *Науковий керівник: Мелех Б.В., кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

підкореності), або враховувати це правило, якщо його аргументація є досить переконливою (принцип переконливості).

Основу судового прецеденту складає та мотивувальна частина судового рішення, де міститься аргумент, що являє собою принцип, ідею, правову позицію, покладену в основу вирішення справи. Відповідно прецедентне (нормативне) значення має не все судове рішення, а та його частина, в якій обґрунтовується відповідь на питання, що постало перед судом.

Розрізняють декілька класифікацій судових прецедентів:

1. Прецедент, що створений на основі загального права, та прецедент, що створений на основі писаного права. В інших правових системах вони називаються відповідно прецедентами, що створюють нові правові положення, та прецедентами тлумачення.

2. Вертикальний (рішення вищого суду є обов'язковими для нижчих судів) та горизонтальний (рішення того самого суду є обов'язковими для нього при вирішенні наступних справ).

3. Переконливий (коли суддя не має обов'язку слідувати певному прецеденту, але робить це в силу його переконливості та авторитету) та обов'язковий.

4. Приписаний (формально закріплений у законодавстві, тобто коли законодавець нормативно закріплює обов'язковість судових прецедентів, що створюються вищими судами для нижчих) та фактичний (коли прецеденти визнаються обов'язковими, тобто в силу ієрархічності судової системи).

Під судовою практикою звичайно розуміють ті положення (рішення) судів, які виробляються судами при розгляді певної категорії справ (наприклад, щодо встановлення батьківства, відшкодування шкоди, яка заподіяна джерелом підвищеної небезпеки тощо). Рішення суду по конкретній справі мають обов'язкову силу лише для суб'єктів цієї справи і, звичайно, джерелом права вони не є. Джерелом права не можуть вважатися і узагальнення судової практики з певних категорій справ, позиції колегії в цивільних справах Верховного Суду України. Особлива роль у правовій системі належить рішенням Конституційного Суду України, які є обов'язковими до виконання на всій території України, остаточними і не можуть бути оскаржені. Важливе значення для ефективного функціонування правової системи мають постанови Пленуму Верховного Суду України, в яких даються керівні роз'яснення судам з питань застосування цивільного законодавства. За новим законодавством роз'яснення Верховного Суду та вищих спеціалізованих судів мають рекомендаційний характер.

Питання про роль та місце судової практики в механізмі правового регулювання завжди викликали інтерес ще давньоримських юристів, а пізніше теоретиків та практиків різних історичних етапів розвитку суспільства. На сучасному етапі розвитку українського суспільства такі ключові аспекти проблеми як визначення суті та змісту судової правотворчості, її співвідношення з парламентською правотворчістю; соціальне та правове значення судової практики; її правова природа та співвідношення із загальноновизнаними джерелами права продовжують залишатися предметом

наукових дискусій. Ці проблеми мають, в першу чергу, загальнотеоретичне значення. Однак їх з'ясування та оцінка є визначальними для галузевих наук та для правозастосовної діяльності.

Аналізуючи праці вчених правників попереднього періоду, слід відмітити неоднозначність оцінки місця та значення судової практики в механізмі правового регулювання. Судова практика у вузькому розумінні є правоположеннями, які створюються судовими органами та конкретизують норми права. У широкому розумінні судова практика — це діяльність усіх ланок судової системи щодо виконання покладених на них завдань.

РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Марта Васько,

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності 081 «Право» Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького¹¹*

У розвинених країнах місцеве самоврядування має велике функціональне навантаження: воно зміцнює основи народовладдя та громадянського суспільства, створює умови для забезпечення життєвих потреб та інтересів населення, стабілізує політичну систему, забезпечує єдність країни. Аналізуючи вітчизняний досвід організації влади на місцях, на нинішньому етапі суспільно-політичного розвитку необхідна така модель місцевого самоврядування, за якого місцеві органи влади будуть виконувати загальні функції, буде поєднане пряме державне управління на місцях та місцеве самоврядування, місцеві виконавчі органи, сформовані міським головою, який як голова виконавчого комітету поєднуватиме колегіальні функції з деякими обов'язками державної адміністрації. Державі необхідно зберегти за собою політичні функції, передавши на місця контроль за економічною, соціальною і культурною сферами. Саме таким чином Франція за декілька років перетворилася з держави з високим рівнем централізації влади на країну з розвинутою системою місцевого самоврядування і мінімальним втручанням держави в справи адміністративно-територіальних одиниць.

Вивчення досвіду провідних зарубіжних країн зі створення, організації та функціонування місцевого рівня територіальної організації влади, що найбільше наближена до населення, викликає великий інтерес у вітчизняній юридичній науці впродовж останнього десятиліття.

На відміну від інших країн Європи, Іспанія розбудовувалася згори донизу. Перехід Іспанії до демократії був взірцем залагодження суперечностей між елітами основних партій. Процес демократизації супроводжувався децентралізацією і запровадженням самоуправління на регіональному й

¹¹ *Науковий керівник: Юник І.Г., кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

місцевому рівнях. Хоча офіційно Іспанія є парламентською монархією, її нова система самоврядування трансформувала режим із централізованої держави у країну, де владу поділяють владні органи центрального, регіонального й місцевого рівнів. Конституційне врегулювання стало результатом низки компромісів між політичними силами.

Місцеве урядування в Іспанії є третім рівнем багаторівневої урядової системи. Крім центрального уряду та 17 регіональних урядів, існує близько 8000 місцевих утворень. Існують муніципалітети, провінції, громади в Країні Басків та Наваррі, комаркас в Каталонії, кабільдос на островах, кожен з яких має спеціальні інституційні параметри та правила врядування.

Отже, Іспанія – це приклад того, як украй централізована держава, де управління з центру сприймалось як норма й панувало глибоке переконання, що таке управління є єдиною раціональною формою влади, змогла успішно запровадити децентралізацію. Вона обрала таку модель децентралізації, за якої ступінь самоврядування визначався самими регіонами, а не нав'язувався їм свавільно згори. Громади, що прагнули вищого рівня самоврядування з особливих соціальних, культурних і географічних причин, змогли його отримати.

Міське самоврядування Німеччини регулюється Основним законом ФРН, конституціями німецьких земель, хартіями міст. Згідно з Комунальною конституцією органами громади є представництво громади і бургомістр. У Німеччині муніципальна взаємодія відбувається відповідно до приписів закону про муніципальне співробітництво та порядку управління спільнотою. Співробітництво на місцевому рівні поширюється: на спільне забезпечення питною водою, очищення стічної води, збирання сміття; спільні шкільні установи; спільні лікарні; установи з проблем міграційних потоків; установи з питань роботи з молоддю, дитячими садками; організація руху, а в міжсезонні періоди і муніципальний нагляд за транспортними потоками.

На сьогодні тема реформування місцевого самоврядування в Україні стоїть досить гостро. На шляху до створення досконалої моделі органів із забезпечення врахування інтересів населення необхідне ґрунтовне вивчення як теоретичних засад, так і досвіду зарубіжних країн у цій сфері. Прийнято велику кількість нормативно-правових актів, які не виконуються повною мірою, є непослідовними і важкими для розуміння та виконання. Зокрема, зміна територіально-адміністративного устрою, запровадження трирівневої системи: регіони, райони, громади. Замість місцевих держадміністрацій пропонують призначати префектів. Села, які ввійшли до об'єднаної громади, обирають старост, які виконують ті самі функції, що виконували сільради.

Місцеве самоврядування сьогодні є важливим чинником демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства, наближення влади до її джерела – народу.

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську Хартію місцевого самоврядування, ухвалено низку базових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів

місцевого самоврядування. Водночас система місцевого самоврядування на сьогоднішнє задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування в більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту прав, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг.

Реформування місцевого самоврядування в Україні розглядається як чинник підвищення ефективності територіального управління шляхом підвищення соціальної активності населення на рівні конкретних поселень. У контексті реформи системи місцевого самоврядування в Україні йдеться про залучення потенціалу самоорганізації населення до вирішення проблем місцевого значення. Самоорганізація громадян для вирішення їх власних проблем ключовий момент у розумінні демократії взагалі.

Технологія формування й реалізації політики розвитку місцевого самоврядування залежить від ефективності функціонування управлінського апарату комплектованого компетентними та висококваліфікованими кадрами. У сучасних умовах суспільного розвитку управлінські кадри повинні мати стратегічний потенціал вирішення актуальних проблем життєдіяльності громадян, надання їм якісних послуг, забезпечення ефективності функціонування системи державного управління й самоврядування.

Ураховуючи досвід зарубіжних країн, питання впровадження економічних, соціальних і політичних перетворень на регіональному і місцевому рівнях потрібно розглядати в контексті європейської інтеграції та сталого розвитку. Ефективна реалізація політики децентралізації державної влади вимагає від органів влади всіх рівнів таких узгоджених заходів: здійснення суттєвих інституційних змін; реформування принципів і методів роботи, зокрема в галузі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; забезпечення фінансово-економічних можливостей стимулювання розвитку місцевого самоврядування тощо.

Тобто можна сформулювати пропозиції щодо дальшої реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні: забезпечити широку інформаційно-роз'яснювальну роботу з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади; удосконалити зміст, форми, методи, способи навчання посадових осіб місцевого самоврядування; модернізувати професійні програми, спрямовані на підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері місцевого самоврядування.

Таким чином, запровадження політики реформування системи місцевого самоврядування в Україні має стати дієвим фактором стабілізації соціально-економічної ситуації, подолання суперечностей між різними рівнями влади, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління. Головні завдання реформування системи місцевого самоврядування в Україні полягають у завершенні формування спроможних територіальних громад на всій території країни, запровадженні стратегічного планування розвитку системи місцевого самоврядування, підвищенні якості надання всього спектру публічних послуг населенню.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧА ВНАСЛІДОК ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВВОДИТЬ В ОМАНУ

Юліан Грица,

здобувач вищої освіти 4-го курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького¹²

Одним із проявів створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції є поширення інформації, що вводить в оману. У науковій літературі пропонується під поняттям «введення в оману» розуміти протиправні дії виробника реклами із використанням заборонених засобів рекламування, що призводять до формування хибного уявлення у споживачів про товар чи послугу, однак вигідного для виробників з метою стимулювання споживача до придбання товару чи послуги, що рекламується.

Однак, термін «введення в оману» є значно ширшим поняттям, одним із найпоширеніших проявів недобросовісної конкуренції. Такі дії, зазвичай, мають серйозні наслідки: споживачу можуть наноситись фінансові збитки, шкода здоров'ю; конкуруючий суб'єкт господарювання може зазнавати обмежень внаслідок неправомірних переваг у конкуренції іншого суб'єкта; обмежується економічна конкуренція в цілому.

Ст. 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» до поширення інформації, що вводить в оману, відносить повідомлення суб'єктом господарювання, безпосередньо або через іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання [2]. Така сама дефініція поняття дублюється нормою статті 15-1 Закону України «Про рекламу» [3].

З цього визначення випливає, по-перше, що поширенням інформації, що вводить в оману, вважається таким лише у випадку, якщо таке поширення вплинуло або може вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання. Тому у випадку, якщо така інформація не призвела і не може призвести до таких наслідків, вона не може вважатися такою, що вводить в оману споживачів. По-друге, такі поняття як «неповні, неточні, неправдиві відомості» чи «нечіткість формулювань» є оціночними поняттями, які не містять чітко визначених критеріїв класифікації будь-якої інформації як такої. Фактично, можливо знайти неточність чи нечіткість формулювань майже у кожному повідомленні. У разі зазначення відомостей,

¹² *Науковий керівник: Кульгавець Х.Ю., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

які мають порівняльний характер, обов'язково має бути посилення на джерело походження та підтвердження такої інформації. Крім того, у разі зазначення відомостей щодо ефекту від вживання певної продукції, особливо це стосується лікарських засобів, обов'язково потрібно нівелювати твердження, які прямо вказують на такий ефект, та додати в рекламне повідомлення застереження щодо індивідуальної дії того чи іншого виду продукції [61, с. 221].

По-третє, таке поширення інформації повинно здійснюватися суб'єктом господарювання з метою впливу на вибір товарів, робіт, послуг, виробником яких є саме він. У цьому випадку необхідно відштовхуватися від наявності вини такого суб'єкта господарювання та можливості застосування відповідальності до нього.

Нормою статті 37 Господарського кодексу України передбачено, що вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, тягне за собою відповідальність суб'єкта господарювання згідно з Господарським кодексом або адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність винних осіб у випадках, передбачених законом [1].

Згідно зі ст. 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», а також ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [3], за вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених законодавством як недобросовісна конкуренція (зокрема і поширення інформації, що вводить в оману), передбачена відповідальність у вигляді накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Водночас, якщо суб'єкт господарювання працював менше одного року, розмір штрафу обчислюється від доходу (виручки) суб'єкта господарювання за весь час до прийняття рішення про накладення штрафу. Окрім того, встановлено, що у випадку, якщо відповідач немає доходу (виручки) або на вимогу органів Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф передбачений у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

При чому рішення про накладення штрафів у розмірах понад чотири тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян приймаються виключно адміністративною колегією АМКУ на їх засіданнях.

Особа, на яку накладено штраф за рішенням органу АМКУ, повинна сплатити його у двомісячний строк з дня одержання такого рішення. За кожний день прострочення сплати штрафу стягується пеня у розмірі півтора відсотка від суми штрафу [3].

Заявник, відповідач, третя особа вправі оскаржити рішення органів АМКУ повністю або частково до господарського суду у двомісячний строк. Порушення господарським судом провадження у справі про визнання недійсним рішення органу АМКУ, а також перегляд за заявою сторони відповідного рішення господарського суду зупиняє виконання зазначеного рішення органу АМКУ на час розгляду цієї справи чи перегляду відповідного рішення господарського суду [3].

Разом з тим, особи, права яких порушені, чи яким завдано шкоду

внаслідок вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, можуть звернутися до суду із позовом про її відшкодування або про вилучення відповідних товарів з неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта господарювання і у виробника, і у продавця. У разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання, органи АМКУ мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, що визначені законодавством або цим рішенням.

В абзацах 3-5 частини 5 статті 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачено *зупинення* нарахування пені на час розгляду чи перегляду господарським судом. Нарахування пені *припиняється* з дня прийняття господарським судом рішення про стягнення відповідного штрафу [2].

Звертаємо увагу, що АМКУ, як правило, надає обов'язкові для розгляду рекомендації. Відповідно до них порушник має усунути зауваження, висловлені у рішенні Комітету, зокрема, припинити поширювати неправдиву інформацію, вилучити з обігу продукцію, зовнішній вид якої вводив споживачів в оману та повідомити про виконання встановлених Комітетом приписів у визначений відомством строк.

Отже, підсумовуючи викладене, резюмуємо, що відсутність чітких критеріїв віднесення інформації як такої, що вводить в оману, призводить до порушення прав споживачів, користувачів реклами, суб'єктів господарювання та творців реклами й обумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази щодо регулювання рекламної діяльності в Україні. Встановлення на законодавчому рівні чітких, недвозначних критеріїв незаконності інформації, а також приведення українського законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, зокрема у частині поширення інформації, що вводить в оману, у відповідність до норм європейського законодавства, є необхідною умовою задля сприяння ефективному захисту фізичних та юридичних осіб, інших суб'єктів господарювання від проявів недобросовісної конкуренції.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>.
3. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>.
4. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ

Ліліанна Каралюс,

*здобувач вищої освіти 4 курсу освітнього ступеня «Бакалавр» Львівського
державного університету внутрішніх справ¹³*

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, - тобто це стан захищеності довкілля від порушення його екологічної рівноваги.

Професор В.І. Андрейцев виділяє такі найсуттєвіші ознаки, що притаманні екологічній безпеці як об'єкту права:

- складова (елемент) національної та транснаціональної безпеки;
- стан розвитку соціальних правовідносин та соціально-правових зв'язків уповноважених на дотримання екологічної безпеки громадян та інших уповноважених і зобов'язаних суб'єктів;
- наявність системи державно-правових та інших соціальних засобів попередження виникнення різноманітних загроз шляхом регулювання екологічної небезпечної діяльності;
- векторність на сферу екологічно ризикових видів діяльності чи небезпечною для життя і здоров'я людей, суспільства і держави;
- упередження екологічно ризикових видів діяльності чи природних стихійних явищ, здатних привести стан довкілля до рівня небезпечною для життя і здоров'я людей, суспільства і держави;
- упередження екологічно ризикових дій, станів і процесів, здатних завдати суттєвої шкоди державі, суспільству чи окремій особі [1, с.62-69].

Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. Діяльність фізичних та юридичних осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» окремо закріплює вимоги екологічної безпеки за видами господарської діяльності, а саме: ст. 51 визначає екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; ст. 56 «Екологічна безпека транспортних та інших пересувних засобів і установок». Виробництво і експлуатація транспортних та інших пересувних засобів та установок, у викидах та скидах яких вміст забруднюючих речовин перевищує встановлені нормативи, не допускається; ст. 57 обов'язково повинні враховуватися вимоги охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки; ст. 58

¹³ *Науковий керівник: Любомира Мелех, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ*

встановлює вимоги екологічної безпеки щодо військових, оборонних об'єктів та військової діяльності; ст. 59 містить екологічні вимоги при розміщенні і розвитку населених пунктів [2].

При проектуванні нових і розширенні існуючих населених пунктів необхідно передбачити рівномірне і безперервне озеленення території з максимальним збереженням і використанням існуючих зелених насаджень. Забороняється будівництво, реконструкція і розширення об'єктів за рахунок території парків, водних акваторій. Насадження у зелених населених пунктів створюються за спеціальними робочими проектами, погодженими з державними органами лісового господарства і охорони природи. Видалення дерев, кущів, газонів і квітників здійснюється в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Негайне видалення пошкоджених дерев або кущів (їх частин) може здійснюватися підприємствами, установами, організаціями або громадянами в разі, якщо стан таких пошкоджених зелених насаджень загрожує життю, здоров'ю громадян, а також майну громадян та/або юридичних осіб [3].

Суттєвою новелою цього інституту сучасного екологічного права є правила поводження з ГМО, встановлені Протоколом з біобезпеки до Конвенції про біологічне різноманіття, який розроблений із урахування принципу застереження, що має застосовуватися у разі «прийняття рішень в умовах наукової невизначеності щодо шкідливих наслідків запропонованої діяльності для навколишнього середовища та здоров'я людей». У 2002 р. Україна приєдналася до Протоколу з біобезпеки. Державою проводяться заходи з метою регулювання генетично-інженерної діяльності в установах, організаціях та на підприємствах. Центральні органи виконавчої влади ведуть Державні реєстри ГМО та продукції, виробленої з їх застосуванням, розміщують їх на власних офіційних веб-сайтах та регулярно публікують у засобах масової інформації [4]. Систематизований перелік кодів та назв відходів міститься у Державному класифікаторі відходів, який призначений для використання в державній статистиці з метою надання різнобічної та обґрунтованої інформації про утворення, накопичення, оброблення, знешкодження та видалення відходів.

Отже, недотримання вимог екологічної безпеки створює екологічно небезпечну ситуацію, яка загрожує стану навколишнього природного середовища та здоров'ю людини. Здійснивши аналіз правових основ забезпечення екологічної безпеки в Україні, слід зробити висновок, що екологічна безпека в Україні є однією з найважливіших проблем, яка потребує не тільки регулювання, але й негайного вирішення та розв'язання. На даний час законодавство розвивається динамічно і передбачає різноманітність впливу.

Список використаних джерел

1. Андрейцев В.І Екологічний ризик в системі правовідносин екологічної безпеки: проблеми практичної теорії. *Право України*. 1999. № 1. С.62-69.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

3. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 6 вересня 2006 р. № 2807-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15/conv>

4. Мельничук С.Д. Генетично-модифіковані організми в аграрному секторі України. Посібник українського хлібороба. К.: Аграрій, 2011. 56 с.

НЕЗАКОНА ПЕРЕДАЧА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В МІСЦЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Марина Кравчук,

здобувачка вищої освіти 2-го курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького¹⁴

Про актуальність даної теми можна говорити довго. Вона порушує не тільки питання дотримання законів та правопорядку, а і тему здоров'я людини фізичного та психічного її стану, спокою у суспільстві, а також являється однією з найгостріших тем сучасності.

Коли особа потрапляє в місця позбавлення волі її життя змінюється та обмежується. Проте, багатьом ув'язненим важко забути звички, які були присутні у них до ув'язнення і адаптуватись до нових умов та реальності. Злочини пов'язані з наркотичними засобами вчиняється переважно особами чоловічої статі у порівняно молодому віці. Однак в останні роки згідно статистики не слід не зважати на збільшення частки жінок у загальній кількості засуджених, через передачу, виготовлення, вирощування, продаж та збут наркотичних речовин. Особи, які ведуть паразитичний спосіб життя, складають найбільшу суспільну групу у сфері злочинності пов'язані з наркотичними засобами. Згідно статі 307 ККУ незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів веде до несення кримінальної відповідальності, а також незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів - караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 цього Кодексу, або із залученням неповнолітнього, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років з конфіскацією майна.

¹⁴ *Науковий керівник: Капітан О.І., асистент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Щодо передачі наркотичні речовини у місця позбавлення волі, за статистикою, найчастіше ув'язненим передають у продуктах харчування. Пігулки наркотичного вмісту вкладають у цукерки, печиво, фрукти нашіпиговують алкоголем навіть консерви. Не гидується ув'язнені наркотиками, які передають їм у засобах гігієни. Наповнюють таблетками та наркотичними речовинами рослинного походження усе, що тільки можна: гелі для бриття, бальзами для чутливої шкіри після бриття, антипреспіранти, дезодоранти, шампуні, упаковки з вологими серветками і навіть господарське мило та рушники. Також ув'язнених «тягне» і до мистецтва, наркотичні засоби можуть передавати в книжки, міні картини, рамки з фотографіями, фарбою для малювання, олівцях та фломастерах, а також навіть і у пасхальних писанках та іконах. Існує безліч методів та засобів передачі наркотиків, проте на жаль не завжди працівники та керівництво колонії може виявити таку передачу, хоча це суперечить як і статуту колонії так і законам.

Отже, можна зробити висновок, що дана проблема є актуальною та досить поширеною в Україні. На нашу думку ефективним було б збільшення міри покарання для тих хто скоїв даний злочин, а також покарання за професійну недбалість працівників та керівництва. Правоохоронним органам слід постійно звертати увагу та приймати кардинальні міри щодо осіб які скоюють даний злочин, щоб запобігати постійним його повторенням. Керівництву та працівникам місць позбавлення волі слід відповідально ставитись до виконання своїх професійних обов'язків та ретельно проводити обшуки передач та речей які приносять для ув'язнених відвідувачі. Блокування каналів передачі наркотичних речовин у зони позбавлення волі забезпечить правомірне та безпечне перебування ув'язнених та допоможе скоротити статистику наркозалежних не тільки а в'язнів а і громадян загалом. Оскільки їхньою функцією є забезпечення порядку та умов відбування покарання особами, які скоїли злочин.

ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ СУДДІВ У КОНТЕКСТІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Діана Максимів,

*здобувач вищої освіти 2 курсу освітнього ступеня «Магістр» Львівського
державного університету внутрішніх справ¹⁵*

Станом на сьогоднішній день правове регулювання трудової діяльності особливої категорії працівників, якими є судді, зазнає істотних змін у зв'язку з проведенням в Україні комплексної судової реформи відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» № 276/2015 від 20.05.2015

¹⁵ *Науковий керівник: Любомира Мелех, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ*

[1] та Стратегії розвитку судової влади України на 2015-2020 роки, що затверджена рішенням Ради суддів України № 71 від 11.12.2014 [2].

З метою забезпечення дотримання трудових прав суддів на підставі застосування заходів з удосконалення судової системи й правового статусу носіїв судової влади, держава повинна вирішити цілий ряд завдань, реалізація яких дозволить зняти проблеми механізму забезпечення вказаних прав у повному обсязі, послуговуючись конституційними засадами верховенства права, законності, транспарентності й неупередженості.

Окреслена судова реформа висуває на порядок денний групу питань щодо забезпечення трудових прав суддів за вказаних обставин. Його зміст полягає у з'ясуванні існуючих та можливих проблем механізму забезпечення правосуддів як працівників державної установи, наділеної повноваженнями із здійснення правосуддя в умовах судової реформи. Це дозволить створити середовище, сприятливе для виконання суддями «у повній мірі своїх трудових функцій з метою забезпечення законності в суспільстві та верховенства права» [3, с. 195]. З іншого боку, вдасться запобігти та усунути потенційні порушення прав суддів як суб'єктів трудового права, що наділені законом особливим соціально-правовим статусом.

В умовах проведення судової реформи важливим питанням залишається соціально-матеріальне забезпечення суддів. Статистичні показники свідчать про те, що рівень організаційно-технічного, інформаційного, матеріально-фінансового та соціально-економічного забезпечення таких працівників дуже низький. Держава належним чином не забезпечує організацію праці суддів відповідно до міжнародних правил й стандартів, які зокрема включають вимоги щодо безпечності, оптимальної навантаженості й інших форм нормування трудової діяльності. Такий стан речей досить негативно впливає на якість і результативність роботи суддів, яка внаслідок цього може здійснюватися неефективно та несвоєчасно. Окрім того, внаслідок дії вказаних чинників не дотримуються трудові права суддів на належні умови праці та законодавчо не встановлюються гарантії їх реалізації.

Правильна організація праці суддів є запорукою успішного виконання робочих завдань, зокрема із здійснення правосуддя. Це надзвичайно важливий критерій у системі трудового режиму цих працівників, першоосновою якого виступають загальні норми трудового права. Водночас він сприяє правовій регламентації трудових відносин суддів з урахуванням особливостей їх трудової діяльності. Однак чинне законодавство недостатньо врегульовує питання щодо високопродуктивної організації праці працівників судової влади, у повній мірі не визначає відповідну методику та необхідні для цього нормативи. Насамперед недоліком сучасної організації праці суддів є непропорційне навантаження на суддівських працівників або взагалі їх перевантаження. Внаслідок існування таких явищ під загрозою порушення перебувають такі трудові права суддів як право на відпочинок, на отримання компенсацій за понадурочну роботу та навіть право на законне й вмотивоване звільнення.

Нормування праці суддів залежить від встановленого законом робочого часу суддівських працівників. На сьогодні Законом України «Про судоустрій і статус суддів» детально не регламентується це питання, внаслідок чого у повній мірі не враховуються особливості трудової діяльності працівників судової влади. Також ускладнюється забезпечення трудових прав і гарантій суддів. З точки зору Г.О. Барабаша, робочий час судді – це «час, протягом якого суддя відповідно до встановлених норм його тривалості виконує свої трудові обов'язки з підляганням правилам внутрішнього трудового розпорядку певного суду. До робочого часу належить не лише період безпосереднього відправлення правосуддя, тобто проведення судових засідань, а й час ознайомлення з матеріалами справ, нормативно-правовою базою тощо» [4, с. 20].

У сучасній правовій системі України робочий час суддів узагальнено, зокрема у Кодексі законів України про працю передбачено, що він регламентується правилами внутрішнього трудового розпорядку окремо взятого суду відповідної юрисдикції. Проте перенавантаження на суддів і надалі залишається проблемою.

Окрім того, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» не передбачено тимчасове переведення суддів для надання допомоги іншому суду, не встановлено максимально обмежений строк переведення, а також не гарантується право суддів на оскарження рішення про переведення. Це свідчить про невідповідність приписів судового законодавства міжнародним і регіональним правовим актам у сфері регулювання праці суддів. Тому видається необхідним внести відповідні законодавчі зміни.

Сучасне реформування судової влади є набагато складнішим і передбачає не тільки законодавчі зміни, але інституційні, що пов'язані з реорганізацією або ліквідацією судів. Вони ж виступають зоною або територією трудової діяльності суддів. Тому внаслідок таких реформ суддівські працівники можуть втратити свої робочі місця.

Окрім того, складовою проблеми законності звільнення суддів в умовах судової реформи є питання запобігання випадкам припинення трудових відносин суддів на підставі порушення цими працівниками визначеної законом присяги, а також усунення будь-яких форм незаконного впливу на процес дисциплінарного провадження.

Враховуючи вищенаведене, можна виділити наступні проблеми механізму забезпечення трудових прав суддів у контексті судової реформи:

- 1) соціально-матеріального забезпечення суддів;
- 2) непропорційного навантаження (перенавантаження) на суддів;
- 3) законності звільнення суддів під час проведення судової реформи;
- 4) притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Отже, можна зробити висновок, що на сучасному етапі реформування судової влади в Україні виникає чимало проблем щодо механізму забезпечення трудових прав суддів. Розуміння їх сутності та важливості сприяє виробленню ефективних методів удосконалення нормативної та інституційної складової механізму здійснення трудових прав таких працівників, які є основою для

розробки комплексу практичних заходів з метою вирішення проблем механізму забезпечення трудових прав.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки: Указ Президента України № 276/2015 від 20.05.2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 92. С. 9-10.
2. Стратегія розвитку судової влади України на 2015-2020 роки: Рішення Ради суддів України № 71 від 11.12.2014. URL:http://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/RSU_site/2014/Att1_strategy.pdf
3. Курбанов Б.Б. Сутність та значення захисту суб'єктивних трудових прав суддів. *Форум права*. 2014. № 4. С. 195-198.
4. Барабаш Г.О. Особливості правового регулювання праці суддів в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Луганськ, 2011. 20 с.

ПРАВО ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ

Софія Півень,

*здобувач вищої освіти 4 курсу освітнього ступеня «Бакалавр»
Львівського державного університету внутрішніх справ¹⁶*

В сучасних умовах суспільного розвитку особливу увагу приділено забезпеченню екологічно безпечних умов життєдіяльності громадян. Екологічне законодавство України, закріплюючи екологічні права осіб, встановлює правові норми щодо забезпечення екологічної безпеки навколишнього природного середовища, яке виступає одне з найважливіших завдань держави. У зв'язку з негативним впливом людей на навколишнє середовище важливу роль відіграє питання стосовно прав людини на безпечне довкілля. Внаслідок чого збільшуються показники екологічних катастроф та утворюються все нові проблеми безпечних умов для життя населення.

Конституція України, зазначає, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1]. Тобто, Основний закон держави забезпечує запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для життєдіяльності населення. Дане право є основоположним у системі екологічних прав, крім цього, воно дає можливість проживати у навколишньому природному середовищі, що не спричиняє шкоди здоров'ю.

Право на безпечне навколишнє природне середовище є невіддільним від сутності людини. Розуміння і розгляд цього права з природно правових позицій характеризуються його універсальністю. Формування права на безпечне

¹⁶ *Науковий керівник: Роксолана Бутинська, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ*

довкілля як вихідної, основної ідеї виражає зміст, основну мету екологічного права. Особливості права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля полягають у наступному: загальнолюдське право, що знайшло відображення в екологічному законодавстві; тісно пов'язане з правом на життя і охорону здоров'я; характеризує гуманістичну спрямованість екологічного права; обов'язковий правовий атрибут, що забезпечує спосіб життя людини у відповідній екологічній обстановці; є елементом екологічного добробуту громадян України [2, с. 94-95]. У Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" право на безпечне для життя та здоров'я довкілля стоїть на першому місці. Це право належить до фундаментальних прав особи, тому держава та інші особи, зобов'язані утримуватися від порушення цього права. Дане право притаманне людині з моменту її народження, незалежно від розсуду державних органів. Це фактично право кожного громадянина вимагати дотримання еколого-правових приписів, якому відповідає обов'язок кожного і держави по його забезпеченню. Право людини на безпечне навколишнє природне середовище являє собою юридичну можливість проживати в навколишньому природному середовищі, яке не заподіює шкоди її здоров'ю і життю, а у випадку порушення цього права — вимагати його захисту у встановленому законодавством порядку. Воно передбачає: право проживання в сприятливому навколишньому природному середовищі, безпечному для здоров'я і життя людини; право вимагати усунення різних перешкод при здійсненні цього права у встановленому законодавством порядку; право на звертання у відповідні органи за захистом порушеного права з метою його поновлення (відновлення); здійснення захисту порушеного права шляхом установлення державою певних правових гарантій [3, с. 135-136].

Окрім цього, правові норми Цивільного кодексу України, визначають, що фізична особа має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення [4]. Важливим чинником забезпечення умов життя і здоров'я осіб є саме охорона навколишнього природного середовища, яка забезпечується охороною природи, захисту людей від несприятливого екологічного впливу, раціонального використання природних ресурсів. Якщо особа здійснює свою діяльність всупереч цим завдань, то це призводить до забруднення та знищення довкілля. Тому кожен повинен вимагати припинення такої діяльності, адже слід думати про покращення екологічної ситуації для майбутніх поколінь.

Отже, підсумовуючи вище викладене, слід звернути особливу увагу нормативному закріпленню екологічних прав осіб. Право громадян на безпечне довкілля є одним із найголовніших екологічних прав. Оскільки від стану довкілля залежить життя і здоров'я людини, успішна реалізація створить необхідні умови для здійснення усіх інших прав людини. Тому, громадяни повинні бути зацікавлені в екологічно безпечному природному середовищі та спільними зусиллями покращувати стан довкілля.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Рябець К. А. Екологічне право України: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 438 с.
3. Гетьман А. П. Екологічне право: підручник. Харків: Право, 2013. 432 с. URL: <https://lawbook.online/ukrajini-pravo-ekologichne>
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

ЕВТАНАЗІЯ ЯК СПОСІБ ПРИПИНЕННЯ СТРАЖДАННЯ ОСОБИ

Ірина Тарас,

здобувачка вищої освіти 3-го курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького¹⁷

Сучасна правова система закріплює безліч особистих немайнових прав, які належать кожній людині, проте головним і фундаментальним із них є право на життя. З огляду на це, поряд існує право розпоряджатися своїм життям, що тлумачиться як можливість піддавати його значному ризику або навіть приймати рішення про припинення життя, що і породжує багато дискусій в тому числі і навколо теми евтаназії з цього приводу. Саме право на життя чи на смерть вже протягом багатьох років є предметом для обговорення юристів і медиків, суспільства в цілому.

Евтаназія — практика припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, коли хвороба бере своє, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань. Іншими словами, евтаназія - це добровільний крок в обійми смерті, та варто зауважити, що вона не є самогубством.

Папа Іван Павло II так визначив термін «евтаназія»: «Евтаназія — це дія або бездіяльність, що за своєю природою чи наміром виконавця спричиняє смерть з метою уникнути будь-якого страждання». Варто зазначити, що хворий має бути проінформованим про всі його наслідки, здатним усвідомлювати свої дії та керувати ними і приймати таке рішення добровільно, за власною волею.

В теорії розглядають два види евтаназії: пасивна евтаназія (зумисне припинення медиками підтримуючої терапії хворого) і активна евтаназія (введення помираючому ліків або інші дії, котрі викликають швидку смерть). Активною евтаназією часто вважають і самогубство з лікарською допомогою (надання хворому на його прохання препаратів, які вкорочують життя). Сьогодні про евтаназію говорять не лише стосовно важко хворих осіб, але

¹⁷ *Науковий керівник: Капітан О.І., асистент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

також у випадку появи на світ дитини із серйозними вадами розвитку — евтаназія новонароджених.

Існує ще один вид евтаназії — соціальна евтаназія, у якій рішення позбавити когось життя залежить від суспільства, яке виходить з міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, внаслідок їх евтаназії будуть збережені для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до нормальної робочої діяльності. Така загроза йде з боку економіки, яка керується критерієм «витрати — вигоди».

Як певну альтернативу евтаназії можна розглядати паліативне лікування, яке використовують тоді, коли з терапевтичної точки зору вже нічого не можна вдіяти для того, щоб зупинити хворобу, в лікарів ще залишаються засоби, які вони можуть і повинні застосовувати вже не заради оздоровлення, але з відчуття професійної етики та поваги стосовно пацієнта і в ім'я боротьби за якість життя, яке ще залишається в ньому.

В багатьох країнах світу зараз йде тенденція щодо легалізації можливості застосування евтаназії. Серед таких країн можемо виділити Нідерланди, Бельгію, Фінляндію, Швецію тощо. Національним законодавством не визнається будь-яка форма евтаназії в Україні, зокрема, про це йдеться в п. 2 ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України, який забороняє пасивну евтаназію, а також в п. 3 ст. 52 цього нормативного акту, де забороняється й активна евтаназія. Крім того, в кримінальному кодексі України (далі – КК України) немає жодної статті, за якою б кваліфікувалося таке діяння. У теорії кримінального права і в правозастосовній практиці визнається, що добровільна згода людини на позбавлення її життя не виключає протиправності й караності діяння і зазвичай кваліфікується за ст. 115 КК України (вбивство). Питання легалізації евтаназії є досить суперечливим, а тому існують багато аргументів «за» і «проти» неї, тож спробуємо деякі з них навести.

Починаючи з аргументів – то можна зазвати такі:

1. Моральна сторона. Бог дав людині життя, а тому і приймати рішення про його позбавлення може лише Він.

2. Психологічне гальмо. Дозвіл застосовувати евтаназію з великою вірогідністю може стати гальмом в пошуку нових ефективних способів і засобів лікування пацієнтів, бо часто саме боротьба зі смертю спонукає медицину рухатися вперед.

3. Тиск на фізично обмежених людей. Легалізація евтаназії може призвести до тиску на інвалідів, престарілих і невиліковно хворих осіб, які могли б ще жити і жити, але оточуючі та і вони самі вважають себе «тягарем».

4. Засіб вчинення злочинів. Такий спосіб позбавлення життя може бути засобом вчинення злочинів, умертвіння старих осіб, інвалідів, невиліковних хворих, на лікування яких не вистачає грошей, підкупу медперсоналу, зловживання посадовими повноваженнями, шахрайства тощо.

5. Проблема добровільності. Дуже важко встановити добровільність згоди пацієнта. І навіть тоді, коли пацієнт словесно або іншим очевидним способом погодився, то він завжди може передумати, а коли процедура вже запущена, то права змінити рішення у нього вже нема.

6. Проблема “чудесного одужання”. Евтаназія виключає випадки на так зване «чудесне одужання». І хоча такий відсоток відносно малий, але такі випадки все ж таки трапляються, що також може розглядатися як шанс для пацієнта.

До чинників, які відносяться до позитивної сторони евтаназії, відносяться:

1) Евтаназія дозволяє в повній мірі реалізувати право людини розпоряджатися своїм життям, в тому числі приймати рішення про припинення власного життя;

2) Людина визнається найвищою цінністю, а отже, і її реальне благополуччя, потреби і право на самовизначення, право на свободу, право на повагу гідності, право на гідну смерть мають бути гарантовані й забезпечені повною мірою;

3) Евтаназія забезпечує реалізацію одного з основоположних принципів права – принципу гуманізму. Евтаназія є гуманною, бо припиняє страждання і муки невиліковно хворого;

4) Держава і суспільство мають визнати таке право не заради всіх, а заради тієї невеликої групи людей, які дійсно його потребують.

На думку багатьох вчених в галузі юриспруденції та медицини, легалізація евтаназії в українському законодавстві є лише питанням часу, а тому з удосконаленням і демократизацією правової системи цілком можливо, що законодавець закріпить право на життя і смерть.

Варто зазначити також точку зору і Європейського суду з прав людини, який у цьому питанні зберігає нейтральну позицію, визнаючи за державами-учасницями право на самостійність врегулювання евтаназії. Аналізуючи його рішення про евтаназію (Санлес проти Іспанії, Претті проти Сполученого Королівства, Кох проти Німеччини...), можна побачити, що суд у більшості випадків не брав до уваги матеріальний аспект справ, а вирішував їх виходячи із порушень процесуальної форми.

У законодавстві України були певні спроби (зокрема, 05.02.2010 р.) частково узаконити евтаназію. Утім, справа закінчилася лише розмовами — законопроекти про легалізацію евтаназії не розглядалися. Проте слід нагадати, що насправді в усіх цивілізованих країнах «убивство із співчуття» зберігається на практиці незалежно від того, дозволено воно законом чи ні. У літературі вказується, що 40 % всіх смертей хворих людей настає в результаті прийняття медиками рішень про припинення життя або шляхом відмови від лікування, або за допомогою ліків, що прискорюють її настання.

Отже, в країнах, де евтаназія заборонена, де немає законного захисту від неправомірного застосування евтаназії, положення є гіршим.

Декриміналізація евтаназії, вказує Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) в документі «Питання й відповіді про евтаназію» від 10.09.2003 р., дозволить контролювати цей процес і обмежити його чіткими рамками закону. Тільки контрольовані процедури й чіткі правила застосування евтаназії покладуть край довільній системі, існуючій у багатьох країнах Європи. Отже, легалізуючи повністю чи частково вже існуюче (в латентній формі) явище, Україна зробить крок уперед до розбудови демократичної та правової держави.

Проте слід звернути увагу й на те, що цей процес повинен бути поступовим і багатовекторним. Необхідно не лише створити правову норму, а і забезпечити чіткий механізм реалізації евтаназії в Україні.

Саме законом мають бути встановлені складна процедура та конкретні випадки, в яких реалізація цього права була б необхідною і доречною.

Вважаємо за необхідне чітко окреслити коло суб'єктів такого діяння (лише лікар або медичний працівник). У випадку, коли таке діяння вчиняють інші не уповноважені особи, варто передбачити спеціальні привілейовані норми у ст.115 КК, які б закріплювали такі діяння, а саме: умисне ненадання (злочинна бездіяльність) допомоги хворому (пасивна евтаназія), спрямоване на заподіяння смерті хворого на його прохання, з метою позбавлення хворого болісних фізичних страждань, які викликані його невиліковною хворобою; умисні дії (активна евтаназія), спрямовані на заподіяння смерті хворого на його прохання, з метою позбавлення хворого болісних фізичних страждань, які викликані його невиліковною хворобою. Таким чином, обов'язковою кваліфікуючою ознакою таких складів злочинів має бути мотив, який полягає у добровільному, неодноразовому і категоричному проханні хворого про заподіяння йому смерті.

Підсумовуючи, варто все ж визнати, що проблема евтаназії потребує кримінально-правової регламентації. Від її розв'язання залежить доля багатьох безнадійно хворих людей, які останні роки перебувають у лікарнях, фізичний стан яких діагностується як проміжний – між життям та смертю, а психічний – це безпорадність, стан глибокого відчаю.

ПРАВОВА ПРИРОДА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Юлія Фецин,

*здобувач вищої освіти 2 курсу освітнього ступеня «Магістр»
Львівського державного університету внутрішніх справ¹⁸*

Судово-експертна діяльність регулюється Законом України “Про судову експертизу” та Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень.

Відповідно до ст. 1 згаданого Закону «Судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляд» [1, ст.7].

Підставою для проведення судової експертизи є, згідно ст.7 Закону України «Про судову експертизу» є: відповідне судове рішення; рішення органу досудового розслідування; договір з експертом чи експертною установою.

Щодо договору з експертом в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз вказано вимогу щодо форми укладення договору «...укладений за письмовою заявою (листом) замовника (юридичної або

¹⁸ *Науковий керівник: Любомира Мелех, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін, Львівського державного університету внутрішніх справ*

фізичної особи), з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються» [2, 1.8.]

Закон передбачає декілька видів судових експертиз, один з них є інженерно-технічна експертиза, різновидом якої є: земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень регламентує основні завдання експертизи із питань землеустрою.

Основними завданнями експертизи з питань землеустрою є: визначення відповідності розробленої документації із землеустрою та її затвердження вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування; визначення відповідності зміни цільового призначення земельних ділянок та її затвердження вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування; визначення відповідності фактичного землекористування правовстановлювальним документам, документації із землеустрою на земельні ділянки та нормативно-правовим актам; визначення відповідності виконаної нормативної грошової оцінки земель вимогам нормативно-правових актів [2].

Також встановлено й орієнтовний перелік вирішуваних експертом питань:

- Чи відповідають розроблена документація із землеустрою на земельну ділянку та її затвердження вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування? Якщо не відповідають, то в чому полягають невідповідності?

- Чи змінено та затверджено цільове призначення земельної ділянки відповідно до вимог земельного законодавства та інших нормативних документів з питань землеустрою та землекористування? Якщо ні, то в чому полягають невідповідності?

- Чи відповідає фактичне землекористування правовстановлювальним документам, документації із землеустрою на земельні ділянки та нормативно-правовим актам?

- Чи відповідає виконана нормативна грошова оцінка земель вимогам нормативно-правових актів?

Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [2, ст. 10].

Отже, правова природа судової експертизи земельної ділянки є важливе питання для дослідження, оскільки нормативно-правове та методичне забезпечення цього нового виду експертиз перебуває ще на початковій стадії, потребує суттєвої проробки та розширення фахівцями відповідного профілю.

Список використаних джерел

1. Закон "Про судову експертизу". Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, №28
2. Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 "Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень / Офіційний вісник України, 1998, № 46

**ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ РОЗВИТКУ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Львів, 10-12 грудня 2019 р.)

За загальною редакцією В.І. Андріїва, Ю.А. Коверко

Видається в авторській редакції

Відповідальний за випуск Борис Корпан

Підписано до друку 05.12.2019. Формат 60x84/16
Гарн. Times New Roman. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 8,37.
Наклад 100 прим. Зам. № 05/12-01.

Видавництво „ГАЛИЧ-ПРЕС”,
Видавець ФОП Король І.В.
м. Львів, вул. Гнатюка, 17
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net. Тел. 097-59-88-924
Свідоцтво ДК № 5253 від 24.05.2017 р.

Друк ФОП Корпан Б.І.
Львівська обл., Пустомитівський р-н, с. Давидів, вул. Чорновола, 18
Ел. пошта: bkorpan@ukr.net, тел. (093) 480-61-41
Код ІНДРФО 1948318017, Свідоцтво фізичної особи-підприємця:
В02 № 635667 від 13.09.2007 р.